

III

DE FABRIQUEUR
Mathijs Konings

1781-1821

Heideveld met schapen

Schapen geven mest om de schrale grond te verrijken, leveren wol voor het weven van kleding, ze planten zich voort en hun vlees komt beschikbaar voor de voedselketen. En dat allemaal zonder kunstmest en op loopafstand van hei, potstal en huisweverij.

Volledig in overeenstemming met de hedendaagse opvattingen over duurzame en milieuvriendelijke, biologische productie. Een mooi plaatje, maar de werkelijkheid blijkt verre van idyllisch te zijn.

In 1739 werken Tilburgse wevers op 700 weefgetouwen om aan de vraag van Leidse lakenhandelaars te voldoen. Deze fabriqueurs zijn thuiswevers, die niet alleen voor eigen behoefte werken, maar ook in opdracht van particulieren en later voor fabrieken.

Het weven groeit uit tot een zeer belangrijke bedrijfstak voor Tilburg. Die moet worden veiliggesteld. Daarom stelt in 1794 een grote groep zelfstandige fabriqueurs, waaronder een zekere familie Beckers, een petitie op voor de regering in Den Haag met het verzoek:

“dat de concessie aan die van Tilborg en Goirle tot het fabriqueeeren van wollen laeken door Hun Hoogmogenden en voorige hertogen goedgunstig verleend, in volle kracht blijven en daarvan het volle genot moge worden genooten”.

De petitie wordt goedgekeurd.

In 1812 zijn er 4580 Tilburgse textielarbeiders, van wie 89% thuiswevers. De thuiswevers genieten volgens de Leidse lakenfabrikant Pieter van Dooren echter niet *“het volle genot”* want ze leefden in *“nare en afzigtelijke hutten, waarvan veele derzelve zich ternauwernoot voor de regen en wind kunnen verschuylen”.*

Laten we dit in gedachten houden bij het lezen van het levensverhaal van Mathijs Konings (1781-1822) en zijn nakomelingen.

Ad Konings
Zaltbommel
Januari 2017 © Copyright

Voorwoord

Mathijs Konings, kleinkind en naamgenoot van stamvader Mathijs Konings uit Genk, zal de droom waarmaken waarmee zijn grootvader in 1754 naar het dorp Tilburg kwam: het opbouwen van een eigen familiebedrijf voor de productie van wollen stoffen.

Mathijs heeft van jongsaf aanleg en belangstelling voor het weven. Het leven als boer ligt hem niet zo. Hij beseft wel dat hij met weven alleen economisch gezien geen stevige basis heeft, daarom zet hij in op een combinatie van landbouw en weven. De schapen leveren het meeste op als je niet alleen hun mest en vlees, maar ook hun wol benut. Het verbaast dan ook niemand dat hij zijn oog laat vallen op Petronella de Bekker, een pittige volleerde boerin. Zij gaat leidinggeven aan de landbouwwerkzaamheden op de boerderij.

Als het nodig is, worden voor het zware werk dagloners ingehuurd. Op topdagen helpt Mathijs natuurlijk ook, maar zijn hoogste prioriteit ligt bij de opzet en uitbouw van zijn weverij. Rond 1820 is hij fabrikant en heeft een ruime fabriekswoning in de Langstraat in de Hasselt met 4 man personeel in dienst. Mathijs Konings en Petronella de Bekker zijn de hoofdpersoonen in dit verhaal. Mathijs sterft in 1822, op jonge leeftijd. Petronella blijft achter met een jong gezin. Zij zal Mathijs 33 jaar overleven. Het levensverhaal van Mathijs Konings is dus vooral het levensverhaal van zijn sterke vrouw Petronella de Bekker.

De belangrijkste gebeurtenissen uit hun leven passeren de revue: hun huwelijk, de gezinsvorming, de opbouw van boerderij en weverij, de aankoop en verwerving van onroerende goederen. Ook de verdrietige momenten krijgen hun plaats. We verkennen de familiale achtergronden van Petronella en maken kennis met de families De Bekker en Van Asten. Het hoofdverhaal eindigt met de dood van Petronella in 1856 en de inhoud en uitvoering van haar testament. Daarmee is het verhaal nog niet ten einde. Aansluitend beschrijven we in afzonderlijke hoofdstukken de levens van 4 van hun 5 in leven gebleven kinderen. Hun jongste zoon Mathijs wordt onze voorvader en krijgt als drager van de genealogische fakkel in boek IV zijn eigen levensverhaal met de titel "*De laatste boer*".

Even kennismaken Mathijs Konings en Petronella de Bekker

Voor degenen die het verhaal *'De Immigrant'* niet hebben gelezen, geven we een korte introductie. Mathijs wordt geboren op 1 mei 1781 in Tilburg in de wijk Westheijkant en is de oudste zoon van Hendrik Matthijs Konings en Maria Elisabeth Putters.

Hij komt uit een klein gezin met slechts twee kinderen: Mathijs zelf en zijn twee jaar jongere broer Jan. Mathijs komt niet alleen uit een klein gezin, maar ook uit een erg kleine familie. Zo klein, dat we verbaasd zijn dat we dit uitvoerige verhaal kunnen schrijven.

Zijn grootvader (ook met de voornaam Mathijs) is een emigrant die in 1753 als vrijgezel vanuit Genk naar Tilburg komt. Hij krijgt in zijn erg korte huwelijk met Anna Beijstere slechts 1 kind: *Hendrik Mathijs*.

Dat is in de 18^e eeuw een erg riskante aangelegenheid.

In de periode rond 1800 is de levensverwachting erg laag, de kindersterfte hoog en besmettelijke ziekten hebben vaak een fatale afloop. Pest, dysenterie, pokken, tyfus, malaria en ook tuberculose maken veel dodelijke slachtoffers. In slechte tijden is de gemiddelde levensverwachting lager dan 35 jaar, in betere tijden worden de mensen rond de 40 jaar oud. Er zijn in die tijd wel degelijk ook oude mensen maar hun aantal is niet zo groot.

Oorzaak van de lage gemiddelde leeftijd is de zeer hoge kindersterfte. Hendrik blijft gelukkig in leven. Ook zijn gezin blijft klein: twee jongens, Mathijs en Jan. Dochter Helena overlijdt op zeer jonge leeftijd.

Huwelijk van Mathijs en Petronella

Ze groeien beiden in op in het noorden van Tilburg. Petronella wordt geboren op 2 april 1785 in de Hasselt.

Zij trouwen 24 april 1809; dat is het jaar waarin Tilburg stadsrechten krijgt. Twee jonge mensen met grootse plannen. In het trouwboek van het jaar 1809 lezen we:

“Matthijs Konings meerderj. jongeman geboren en wonende alhier van professie wever geassisteerd met zijn vader Hendrikus Konings dewelke verklaarde in 't huwelijk te consenten met Pitronilla de Bekker meerderj. jonge dogter geboren en wonende als voor geassisteerd met haar vader Govert de Bekker dewelke mede zijn consent te kennen gaf. Ingeschreven (.....) Tilburg den agsten van grasmaand 1800 en negen”. Getrouwd den 24 van Grasmaand 1809.”

Mathijs overlijdt vrijdagavond 11 oktober 1822 om 21.00 uur in zijn woning aan de Hasselt 534, hij is dan 41 jaar oud. Broer Jan, 40 jaar, boer en wonende op Stokhasselt nr. 643, geeft zijn overlijden aan samen met de naaste buurman van Mathijs, wever Cornelis van Helvoirt, 45 jaar oud die op het adres Hasselt 532 woont.

Petronella zal haar man 33 jaar overleven. Al die jaren zal Petronella als *“weduwe Mathijs Konings”* haar boerderij actief blijven leiden. Ze doet zelfstandig grotere en kleinere aankopen en houdt de regie, ook in de laatste fase van haar leven. Ze overlijdt op zaterdagmiddag 22 maart 1856 om 4.00 uur en wordt bijna 71 jaar oud. Schoonzoon Peter van der Staak, 41 jaar en boer, geeft haar overlijden aan op het gemeentehuis vergezeld van buurman Cornelis Somers, 49 jaar oud.

Wie is deze sterke vrouw?

We gaan op zoek naar haar familiale achtergronden, want zij verdient een volwaardige plaats naast haar man het eenzijdig opzetten van stambomen vanuit de mannelijke lijn is om meerdere redenen discutabel. Er wordt geen recht gedaan aan het feit dat het genetisch materiaal van de moeder een even belangrijke inbreng heeft bij het samenstellen van het pakket van sterke en zwakke eigenschappen waar een kind in zijn leven het mee moet zien te redden. En laten we de opvoeding niet vergeten die een kind krijgt. Als het trouwt, is de basis gelegd voor het verdere leven. Met die “rugzak” zal het op pad moeten. Daarom gaan we gemotiveerd en nieuwsgierig op zoek. Het duurt even voordat we erachter waren hoe de familievork precies aan de steel steekt.

Er is medio 1700 nog geen burgerlijke stand. Dat maakt het zoeken naar familierelaties niet altijd even gemakkelijk.

Familie De Bekker

Het gezin waarin Petronella opgroeit ziet er heel anders uit dan dat van Mathijs. Het bestaat uit acht kinderen: vier uit een eerder huwelijk van haar vader Govert Martinus de Bekker met Geertrui van Pelt, en vier uit zijn huwelijk met haar moeder Petronella van Asten. We maken dadelijk uitgebreid met hen kennis. Beide gezinnen De Bekker en Konings wonen in het noorden van Tilburg, het woon-/werkgebied van kleine boeren en thuiswevers. Bij het verkennen van de achtergrond van Petronella van Asten de moeder van Petronella de Bekker, ontdekken we een nauwe relatie tussen de drie families. Volg ons op onze ontdekkingstocht.

Familie Van Asten

De ouders van Petronella zijn Servaas van Asten en Anna Maria Snellen. Servaas woont in de wijk Berkdijk en trouwt op 20 februari 1746 te Tilburg met Anna Maria uit dezelfde wijk. Zij worden de ouders van een gezin van acht kinderen waarvan Petronella de oudste dochter is. Zij trouwt met Govert de Bekker en wordt de moeder van onze voormoeder Petronella de Bekker, echtgenote van Mathijs Konings.

Gezin Van Asten-Snellen

- Cornelius, geboren 30 november 1747. M: Cornelia van Asten
- Petronella, geboren 25 maart 1749. M: Henrica Snellen
- Johannes, geboren 1 januari 1751. M: Anna van Asten.
- Adriana, geboren 8 januari 1753. M: Joanna Snellen.
- Joanna Maria, geboren 9 februari 1755. M: Colette van Asten
- Joanna M., geboren 15 januari 1756. M: Anna Snellen
- Cornelius, geboren 22 oktober 1757. M: Joanna van Asten
- Servaas, **geboren** 21 januari 1761, overlijdt op 28 juni 1830

M=meter, doopmoeder.

Slechts 4 van de 8 kinderen trouwen en stichten een gezin: Petronella, Johannes, Adriana en Servaas jr. De afstammelingen

van deze kinderen vormen de basis voor de samenhang tussen de leden van de families De Bekker, Konings en Van Asten.

Openbare verkoop in de herberg van Bierens

Op 13 januari 1830 wordt er een bijeenkomst belegd door de familieraad van de familie Van Asten. Dit is een uitgelezen kans om kennis te maken met een aantal leden van de familie Van Asten en hun aangetrouwde relaties. En we willen ook wel meemaken hoe in 1830 een veiling precies verloopt. De rechtbank van eerste aanleg in Den Bosch heeft tijdens de zitting van 31 december 1829 autorisatie verleend voor het houden van de publieke verkoop. Het familieberaad wordt voorgezeten door mr. Willibrord Dams, plaatsvervangende vredesrechter van Tilburg.

Waarom de veiling

Er zijn kort geleden 2 personen overleden: Antonetta van den Berg, weduwe van Jan van Asten en Adriaan Poulusse, weduwnaar van Hendrica van den Berg. Antonetta en Adriaan overlijden beiden in 1829. De veilingprocedure is opgezet om de verschillende erfenissen te regelen en daarbij de belangen veilig te stellen van de 4 minderjarige ouderloze kinderen van Adriaan Poulusse en Hendrika van den Berg.

Deelnemers aan de veiling

1.	Servaas van Asten jr.	wever
2.	Servaas Smulders	wever
3.	Peter de Bekker	fabrikant
4.	Petronella de Bekker
(Weduwe Mathijs Konings)	boerin
5.	Anna Christina van den Bergh	zonder
6.	Vincent Besters	dagloners Goirle
7.	Jan-Baptist Besters	wever
8.	Margo Besters echtgenote van	
9.	Cornelis Pijnenborg	wever
10.	Willemijn van den Bergh echtgenote van	
11.	Jan Willemse	boer (toezienend voogd)
12.	Johannes Poulusse	schoenmaker
13.	Johannes van Hest	wever (voogd ad hoc)

We hebben uitgezocht welke plaats de opgesomde aanwezigen binnen de families innemen.

Deelnemer 1: Servaas van Asten jr.

Servaas jr. is de jongste zoon van Servaas van Asten en Anna Maria Snellen. Hij is 69 jaar. Hij groeit op in 't Laar en trouwt op 9 mei 1790 met Catharina den Ouden, afkomstig uit de wijk Velthoven. Catharina overlijdt 6 mei 1796. In hun korte huwelijk krijgen ze drie kinderen, drie jongens. Servaas hertrouwt met Isabella Horsten. Zij krijgen zes kinderen. Servaas overlijdt enkele maanden na de veiling, op 28 juni in zijn woning Laar 210.

Deelnemer 2: Servaas Smulders

Servaas Smulders is 44 jaar en de zoon van Adriana van Asten en Norbart Smulders. Hij is op de veiling aanwezig omdat hij zijn moeder Adriana in rechte lijn opvolgt. Zij is op 15 januari 1823 overleden op 70-jarige leeftijd.

Deelnemers 3 en 4: Petronella en Peter de Bekker

Zij zijn respectievelijk 45 en 40 jaar oud. Broer en zus zijn aanwezig vanwege het erfdeel van hun moeder Petronella de Bekker-van Asten die 24 december 1827 is overleden.

Deelnemer 5: Anna Christina van den Bergh

Om de overige aanwezigen te kunnen plaatsen moeten we eerst nader kennismaken met de familie Van den Bergh die via huwelijk een formele band krijgt met de familie Van Asten. Sebastiaan Willem van den Bergh trouwt tweemaal. Het eerste huwelijk is met Anthonet Volders, het tweede met Margareta Vermeulen.

Jan van Asten, de oudste zoon van Servaas van Asten en Anna Maria Snellen, trouwt met Antonetta, een van de dochters van Sebastiaan van den Bergh. Anna Christina is een zus van Antonetta. Antonetta is overleden op 22 oktober 1829. Haar man Jan van Asten overleed op 11 januari 1825 en werd 74 jaar oud.

Deelnemers 6, 7, 8 en 9: Vincent, Jan-Baptist, Margo Besters en haar man Cornelis Pijnenburg

Zij zijn de kinderen van Margareta (Margo) van den Bergh (1738) en Hendrik Besters die beiden zijn overleden. Hun

dochter Margo Besters is samen met haar echtgenoot Cornelis Pijnenburg en haar beide broers bij de deling aanwezig.

Deelnemers 10 en 11: Willemijn van den Bergh en Jan Willemse

Willemijn de jongste zus van Antonetta van den Bergh. Ze trouwt in 1808 met Jan Willemse.

Deelnemer 12: Johannes Poulusse

Jan is de zoon van Hendrica van den Bergh (1742) en Adriaan Jan Poulusse. In 1809 woont het gezin in Oostheijkant nr. 828. Adriaan overlijdt 7 maart 1829. Zoon Jan doet aangifte. Hij is dan pas 21 jaar oud en heeft beide ouders al verloren en neemt in de familieraad de plaats in van zijn gestorven ouders.

De belangen van zijn vier minderjarige broers en zussen worden toevertrouwd aan de voogden Jan Willemse (deelnemer 11) en Johannes van Hest (deelnemer 13).

Deelnemer 13: Johannes van Hest

We zijn er niet in geslaagd om vast te stellen wat de relatie van Johannes van Hest met de familie Van Asten. Voor de functie van voogd ad hoc wordt vaak geen familielid gevraagd omdat hij met voldoende onafhankelijkheid het belang van de betrokken minderjarigen moet behartigen.

De veiling begint

We gaan terug naar herberg Bierens om getuige te zijn van het verloop van de bijeenkomst. De familieraad heeft enkele weken eerder onder voorzitterschap van de plaatsvervanger, de vredesrechter Willibrordus Dams, de voorwaarden geformuleerd voor de executie van het testament van Johannes van Asten (+1825) en zijn vrouw Antoinette van den Berg (+1829) en de voorlopige verdeling gemaakt van de erfenis:

Voorlopige verdeling

De helft van de goederen wordt toebedeeld, ieder voor 1/3 deel aan:

- Servaas van Asten
- Servaas Smulders
- Peter de Bekker en Petronella van Asten

De andere helft wordt, ook ieder voor 1/3 deel, toebedeeld aan:

- Anna-Christina van den Berg
- Vincent Besters, Jan-Baptist Besters, Margo Besters en hun kinderen
- Willemijn van den Berg en Johannes Poulusse en zijn 4 minderjarige broers en zussen

De veiling is bedoeld om de marktwaarde van de te verdelen onroerende goederen vast te stellen en familieleden de kans te bieden onroerend goed te kopen. De aankopen zullen worden verrekend op basis van de door de familieraad gemaakte verdeelsleutel.

Procedure

We volgen met belangstelling de veilingprocedure die op de gebruikte termen na, veel gelijkenis vertoont met de veilingprocedure die ook in de huidige tijd wordt gebruikt. Het gaat als volgt.

- Er komt eerst via opbieden, “hogen” genoemd, een hoogste bod tot stand. Daarna zal er worden “afgehangen” of afgemijnd. Dat kan tijdens de veiling zelf, maar er kan ook een aparte afmijnbijeenkomst belegd worden, uiterlijk binnen drie weken na de eerste zitting.
- Opbieden en afbieden zijn aparte sessies die worden gehouden zolang een kaarsje brandt dat door de notaris per sessie wordt aangestoken. De hoogstbiedende koper of afmijnende koper “blijven aanstonds op de koop” want hun bod is bindend. Als ze kredietwaardig blijken te zijn, zitten ze vast aan de koop. Blijkt de koper niet kredietwaardig dan wordt er opnieuw geveild.
- Elke slag die de opbiedende of afmijnende koper doet, kost 2 gulden: een gulden voor het verhogen van de koopsom en een gulden voor degene die ontslagen worden.
- Wat is precies de bedoeling van opbieden en afmijnen? Het opbieden is in het voordeel van de koper, die zelf uitmaakt hoe hoog zijn bod zal zijn. Bij het opbieden komt een bedrag tot stand dat de ondergrens zal vormen bij het afmijnen. Bij het afmijnen moet het geboden bedrag hoger

zijn dan het eerder gedane bod, anders wordt de opbieder alsnog eigenaar.

- Bij afslag echter is de eerste bidder meteen de koper en hij zal proberen de andere bidders uit te schakelen door veilig en tijdig te bieden. Dat heeft een prijsverhogend effect en is in het voordeel van de verkoper. Zodoende ontstaat er een evenwichtige en rechtvaardige afweging van de belangen van koper en verkoper. Trekgeld, ook wel ploggeld of strijkgeld genoemd, is een bonus voor een bidder om hem te stimuleren een bod te doen. Trekgeld is meestal 1% van de verwachte of gewenste veilingopbrengst. Arm-geld is een aalmoes voor de armenkas.

Verloop van de veiling

Koop 1

Twee woningen met schop en hof groot ongeveer 16 roeden, en 55 ellen gelegen Berkdijk 260. De aanvaarding is medio april 1830. De huur blijft voor de verkopers. Trekgeld 6 gulden en Armgeld 50 ct.

Peter de Bekker heeft zijn zinnen gezet op koop 1, de twee woningen aan de Berkdijk. Hij zet stevig in door 10 slagen op te hogen, maar Jan Baptist de Beer gaat er met 15 slagen overheen. Na enig nadenken gaat De Beer door met ophogen: twee keer 5 slagen. Het afbieden begint bij 1000 gulden. Niemand biedt meer dan De Beer, die eigenaar wordt voor een bedrag van 455 gulden.

Nu komt de aap uit de mouw: De Beer is een stroman. Hij heeft geboden voor de heren Diepen-Jellinghaus, textielfabrikanten. Van het grootkapitaal valt niet te winnen. De heer Frans Jellinghaus tekent en betaalt het geboden bedrag. In 1808 zijn Diepen en Jellinghaus op het Korvelplein gestart met de grootste textielfabriek van Tilburg: 366 arbeiders en 41 weefgetouwen. De winter van 1829 is de strengste ooit en de fabrieken moeten 3 weken lang sluiten. In juni 1830 brengt Koning Willem I een bezoek aan Diepen. De fabrieksgebouwen zijn uitbundig versierd met kleurige doeken en guirlandes en het werkvolk wordt gul verwend met bier, boterhammen en koffie.

Koop 2

Een perceel teelland, ongeveer een halve bunder, gelegen aan de Berkdijk. Te aanvaarden als de oogst “aan de stoppen is” (van het veld is). De koper krijgt de lopende pacht. Baardscheerder Jan Adriaan Mutsaers zet in op 170 gulden. Het afbieden begint bij 600 gulden. Servaas Smulders biedt 250 gulden. Niemand biedt meer, dus Smulders wordt de nieuwe eigenaar.

Koop 3

Een perceel weiland van ongeveer 66 roeden, eveneens gelegen in de wijk Berkdijk aldaar aan het Heijent. Dezelfde voorwaarden als bij koop 2. Servaas Smulders biedt f. 250.-. Niemand biedt hoger.

Koop 4

Een perceel teelland, groot ongeveer 65 roeden, gelegen in de wijk Korvel in de Laarse Akker of Schijf. Jan Adriaan Mutsaers doet weer een bod. Hij biedt 170 gulden. Bij het afmijnen biedt niemand hoger.

Koop 5

Een perceel teelland van ongeveer 15 roeden, gelegen in de wijk Korvel en Laar. Petronella biedt 10 gulden en wordt de eigenaresse.

Wat moet Petronella met een perceel teelland dat in Korvel – Laar is gelegen? Ze blijkt geboden te hebben voor dagloner Peter Franken. Voor een ander bieden gebeurt vaak als degene die geïnteresseerd is, niet aanwezig kan zijn. Dit zal bij deze koop het geval zijn, want we lezen niet in de akte dat Peter Franken persoonlijk aanwezig is om te betalen zoals dat bij koop 1 het geval is.

Koop 6

Een perceel teelland van ongeveer 66 roeden in de Berkdijk aldaar, genaamd den Schaapsdijk. Weer brengt Jan Adriaan Mutsaers een bod uit. Hij biedt 210 gulden. Bij het afmijnen slaat Gerard van Roessel toe. Hij biedt 212 gulden en troeft Mutsaers af.

Koop 7

Een perceel weidegrond van ongeveer half bunder in de Berkdijk. Aanvaarding met St-Maarten. Petronella biedt 101 gulden en wordt eigenaar.

Ook nu begrijpen we niet wat Petronella met de weidegrond in de wijk Berkdijk moet. Het is een flink stuk weiland. Het enige wat we kunnen bedenken is dat ze koeien heeft, die ze niet houdt voor de mestproductie maar voor de melk. Voor goede weidegrond moet je in het “natte” zuiden van Tilburg zijn.

Koop 8

Een perceel schaarbos ongeveer 25 roeden gelegen in de wijk Korvel-Laar Te aanvaarden met St Jan. Er wordt 48 gulden geboden door C. de Bont. Niemand biedt hoger.

Koop 9

Een perceel schaarbos, ongeveer 41 roeden groot, gelegen onder Goirle. Peter de Bekker zet in op 143 gulden. Bakker van Dun overtroeft hem door 150 gulden te bieden.

Koop 10

Een perceel turfveld, ongeveer 17 roeden, gelegen aan de Leye tussen de Stenenbrug en de Maasdijkse brug te Tilburg. En een perceel turfveld van ongeveer 83 roeden, gelegen onder Goirle. Er rust turflast (belasting) op het perceel. Jaarlijks moet 2,5 ct. afgedragen worden aan de eigenaar, Diede-rik, graaf Van Hogendorp van Hofwegen. Peter de Bekker zet in op 5 gulden. Bij het afmijnen slaat zijn zus Petronella toe: ze biedt 6 gulden. Is dit een teken van rivaliteit tussen broer en zus, waar moeder Petronella in haar testament zo bang voor blijkt te zijn?

Altijd rooien

We ontdekken dat de bomen en het schaarhout op de verkochte percelen eigendom blijven van de verkoper. In geen enkel geval vindt verkoop plaats van bomen. Er wordt concreet vastgelegd voor welke datum de bomen en het lagere hout moeten zijn geruimd door de verkoper. De consequentie zou zijn dat elk verkocht perceel moet worden ontdaan van bomen en lagere begroeiing en dat bomen alleen blijven staan en doorgroeien als het perceel niet wordt verkocht.

De ecologische en esthetische waarde van bomen speelt geen enkele rol. Of er buiten het koopcontract om toch onderhandeld wordt over het overnemen van de bomen is ons niet bekend. Om een indruk te geven van de aanzienlijke hoeveelheid hout die geroid moet worden, enkel als gevolg van deze ene veiling, volgt hier een overzicht:

- 1^e koop: 1 perenboom en 5 populieren
- 3^e koop: 10 eiken en 5 berken
- 6^e koop: 9 eiken, 8 beuken en 1 berk
- 7^e koop: 4 eiken, 6 berken en het schaarhout, behalve dat op de erfscheiding met Jan Baptist Smulders
- 8^e koop: 17 eiken, 8 berken, 4 mastenbomen en schaarhout. De eikenbomen moet voor St Jan geruimd zijn of voor 24 juni. De andere bomen voor 31 maart.

Familie de Bekker

We gaan nu op zoek naar de familie De Bekker en stuiten op Martinus de Becker. Hij trouwt op 17 april 1735 te Oisterwijk met Petronella van Asten en ze gaan in Berkel wonen. Petronella wordt geboren 9 september 1707 en is de dochter van Petrus van Asten en Dymphna van Hove, die in Tilburg wonen. Hier worden ook hun kinderen geboren.

- **Godefridus**, geboren 13 januari 1736. M: Catharina de Becker.
- **Joannes**, geboren 3 juni 1737. M: Joanna Schoof.
- **Joanna**, geboren 16 oktober 1738. M: Dymphna van Asten.
- **Godefridus**, geboren 24 augustus 1742. M: Dymphna van Asten.
- **Joannes, geboren** 17 maart 1745. M: Digna van Asten.
- **Anna**, geboren 7 november 1746. M: Martina van Asten.

M=meter, doopmoeder

Wat meteen opvalt, is het grote aantal keren dat iemand uit de familie Van Asten doopmoeder is. Dit duidt op nauwe betrekkingen tussen beide families, en dat zal ook snel duidelijk worden.

Het vierde kind uit het gezin, Godefridus (1742), die Govert wordt genoemd, trouwt in 1765 met Geertrui van Pelt. Na het overlijden van Geertrui trouwt hij in 1779 met Petronella van Asten, oudste dochter van Servaas van Asten en Anna Maria Snellen. Wat de (familie-) relatie tussen Goverts moeder Petronella van Asten (1707) en zijn vrouw Petronella van Asten (1749) precies is, hebben we niet verder onderzocht. Van belang is de vaststelling dat Govert de Bekker en Petronella van Asten de ouders worden van Petronella de Bekker, de toekomstige echtgenote van onze voorvader Mathijs Konings. Govert blijkt dus tweemaal te zijn getrouwd.

Gezin van Govert de Bekker en Geertrui van Pelt

In 1765 trouwt Govert Martinus de Bekker, woonachtig in de wijk Stokhasselt met Geertrui van Pelt die woonachtig is in de Hasselt. Uit dit eerste huwelijk van Govert worden vier zonen geboren. We stellen ze even voor:

- **Martinus** *23.05.1766. M: Maria Troij
- **Henricus** * 30.10.1767. M: Ida van Pelt
- **Petrus** *19.03. 1770. M: Elisabeth Oerlemans
- **Antonius** *2.07.1773. M: Maria Catharina de Becker
- **Ongedoopt kind** * 10.12.1776

Er zijn verder geen familiebanden gevonden tussen de familie Van Pelt en de families De Bekker en Van Asten. Sterker nog, van genoemde 4 kinderen van Govert en Geertrui is verder geen informatie te vinden in het Regionaal Archief Tilburg. Het is duidelijk dat de kinderen niet in het gezin van hun vader en zijn tweede vrouw opgroeien. Daarom hebben we besloten verder geen aandacht te besteden aan onderzoek naar de halfbroers van onze voormoeder.

Uit het tweede huwelijk met Petronella van Asten, gesloten op 13 april 1779 worden vijf kinderen geboren, drie ervan worden volwassen. Gertruda, Faas en Jennemaria overlijden op jonge leeftijd. Alleen Petronella en Peter blijven in leven en stichten een gezin:

- **Gertruda de Bekker.** Zij wordt geboren in 1780 en overlijdt op 15 augustus 1815, in het ouderlijk huis in de Hasselt nr. 476.
- **Servatius de Bekker** wordt geboren in 1781. Servaas overlijdt op 2^e kerstdag 1783, 2 jaar oud.
- **Petronella de Bekker.** Petronella wordt geboren in het jaar 1785 en overlijdt in 1856. Ze trouwt met Mathijs Konings.
- **Jennemaria de Bekker.** We weten enkel haar begraafdatum, 8 juli 1788. Ze is hooguit 2 jaar oud geworden.
- **Peter de Bekker.** Hij wordt geboren in 1790 en overlijdt in 1843. Peter trouwt Barbara Willems(e).

Enkele jaren na de geboorte van Peter breekt de hel los. De Fransen lopen in 1794 Nederland onder de voet en worden door de patriotten uitbundig verwelkomd. Stadhouder Willem V vlucht met zijn gezin en scheepsladingen vol bezittingen naar Engeland.

De Bataafse Republiek (1795-1801) wordt uitgeroepen. In de korte tijd dat de Patriottische Beweging aan de macht is wordt een aantal belangrijke besluiten genomen, zoals dat van de 5^e augustus 1796. Het verbod op seminaries en kloosterorden wordt opgeheven en vele kerkgebouwen, die ruim 150 jaar geleden door de protestanten werden onteigend, worden aan de katholieken teruggegeven. Het zal nog tot 1853 duren voordat vrijheid van godsdienst officieel in de Nederlandse grondwet wordt opgenomen.

De bewoners van de Generaliteitslanden Limburg, Noord-Brabant en Zeeuws-Vlaanderen voelen zich onder Frans bestuur geen tweederangsburgers meer.

In 1813 lijdt Napoleon een nederlaag in de Slag bij Leipzig. Prins Willem-Frederik, oudste zoon van de in Engeland overleden stadhouder Willem V, vindt het nu veilig genoeg om naar Nederland terug te keren. In 1814 komt hij per boot aan in Hoek van Holland. Een driemanschap heeft weinig democratisch in het geheim een plan voorbereid en Prins Willem-Frederik kroont zich op 16 maart 1815 tot koning Willem I.

Er is gedegen diplomatiek overleg geweest want in hetzelfde jaar erkent het Congres van Wenen formeel de koningstitel en

voegt het Groothertogdom Luxemburg als bonus toe aan de bezittingen van Willem I. Hij en zijn driemanschap hebben goed ingeschat dat de Europese grootmachten ten noorden van Frankrijk een zo sterk mogelijk bewind willen, dat als buffer moet fungeren tussen de grootmachten Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk. Een koninkrijk waarin de Noordelijke en de Zuidelijke Nederlanden gezamenlijk zijn opgenomen, straalt de gewenste kracht en eenheid uit.

Willem zal zich niet geliefd maken. Dat komt omdat hij Nederland als zijn persoonlijk bezit beschouwt en vooral oog heeft voor eigen gewin. Hij wordt niet voor niets “koning-koopman” genoemd. Hij is repressief en opvliegend van karakter. Ook staat hij niet open voor maatschappelijke veranderingen en regelt alles vanuit zijn ivoren toren in Den Haag.

Op 21 september 1815 wordt in Brussel de eenwording van de beide Nederlanden plechtig gevierd. Maar het is niet echt feest. Er is nog veel sluimerend ongenoegen.

In de grondwet zit een fundamentele constructiefout. De bestuurlijke verhoudingen tussen noord en zuid zijn formeel gebaseerd op 50/50-basis. Het noorden heeft echter 2 miljoen inwoners en het zuiden aanzienlijk meer: 3,5 miljoen bewoners. Het gevolg is dat het zuiden onevenredig weinig formele invloed heeft op het landsbestuur, maar wel onevenredig veel belasting moet betalen. Deze Nederlandse “rekenkunde” roept veel verzet op.

We moeten erkennen dat de zakelijke aanpak van Willem ook goede resultaten heeft gebracht. Zijn inzet voor de broodnodige mechanisatie, de stichting van banken voor de financiering van de (zware) industrie, alsook de aanleg en verbetering van (water-)wegen is goed voor Nederland, voor zowel noord als zuid. Maar dat weegt nauwelijks op tegen de onbesuisde en eigengereide wijze waarop hij het land bestuurde. Dat zal hem opbreken.

Het gezin De Bekker in 1810

In 1810 woont in de wijk Hasselt in Tilburg het gezin van Govert (Martinus) Becker, ver van het politieke gedruis en de wisseling van de macht. In het familiehuis, Hasselt 476 treffen we de volgende personen aan:

- Govert de Bekker aug. 1742 / 70 jaar wever
- Petronella van Asten mrt. 1749 / 63 jaar
- Peter de Bekker juli 1789 / 21 jaar wever
- Barbara Willems sept. 1786 / 24 jaar spinster
- Geertrude de Bekker febr. 1780 / 30 jaar spinster

Deze momentopname bevat interessante informatie. Dochter Petronella ontbreekt. Ze is op 24 april 1809 getrouwd met Mathijs Konings en heeft het huis verlaten. Ze wonen Westheijkant 656.

Peter de Bekker en Barbara Willems(e) zijn een kersvers echtpaar. Ze zijn op 18 juni 1810 getrouwd en wonen in bij Peter zijn ouders (Jan Konings, de broer van Mathijs, trouwt in 1813 met Johanna Willemse, zus van Barbara Willemse (Gezin De Bekker-Willemse zie bijlage I).

Het gezin De Bekker is niet alleen familie, het is vooral een bedrijf van hardwerkende ondernemers. Govert en zijn vrouw Petronella zijn al op leeftijd, als in 1815 dochter Geertrude overlijdt, 35 jaar oud en ongehuwd. Zoon Peter staat te popelen om het familiebedrijf over te nemen. Govert overlijdt op 11 september 1819, 77 jaar oud in zijn huis Hasselt 476. Petronella blijft alleen achter. Ze zal hem nog 8 jaar overleven. Peter woont enkele jaren op verschillende adressen in de Hasselt, op nr 483 en 485. Omdat het gezichtsvermogen van zijn moeder steeds slechter wordt, is hulp in huis onmisbaar. Peter besluit met zijn gezin bij zijn moeder in te trekken. Op 24 januari 1921 wordt daar dochter Goverdina geboren.

De natuur speelt op

- Het is alsof in 1815 de natuur zijn verontwaardiging laat blijken over de weinig democratische en onredelijke wijze waarop Willem I zijn regering wil inrichten. In november is het aanhoudend koud. Op 8 december is er strenge vorst waardoor rivieren en pompen bevroren.
- De kou houdt ook in 1816 aan. Tot juli moet de kachel blijven branden en het regent zonder ophouden. Het is een jaar zonder zomer. In de maanden juni, juli en augustus sneeuwt het zelfs in Noord-Europa en de VS. Van 1 tot 11 september 1816 regent het ontstellend veel en zijn er talrijke overstromingen. Er breekt een muggenplaag uit, en wat

erger is, veel van de oogst gaat verloren en het hooi is zo nat dat het niet opgeslagen kan worden. Er verdrinkt ook veel vee. De gevolgen blijven niet uit: er is schaarste aan levensmiddelen, de prijzen stijgen tot een ongekende hoogte. Grote groepen mensen, vooral in de grote steden, lijden honger. Oorzaak van deze extreme situatie is een uitbarsting van de vulkaan Tambora in Indonesië. Er komt veel fijnstof en gas in de atmosfeer zodat de zon geen kans krijgt de aarde te verwarmen.

- In 1817 is het extreem heet en droog, maar de oogst is zeer goed.
- In 1819 is het weer raak. Een ongelooflijk sterk onweer ontwortelt duizenden bomen. Begin maart is er zeer strenge vorst. Rivieren vriezen dicht. Op 6 maart kan er geschaatst worden op de Zuiderzee.
- In 1820 en volgende jaren zijn de oogsten goed, maar door gebrek aan geld kunnen veel mensen geen levensmiddelen kopen. Er heerst weer hongersnood onder de bevolking. Ook de jaren daarna is sprake van zeer grote schommelingen in het klimaat.
- 1825: Storm en regen. Dijken breken door en veel dorpen lopen onder water.
- 1826: Van 2 tot 4 juli wordt een temperatuur gemeten van 33,3° C. De hoogste temperatuur sinds mensenheugenis.
- 1827: Vanaf januari tot 26 februari zijn de rivieren dichtgevroren.
- 1829: In Tilburg worden vanwege de strenge winter, drie weken lang de fabrieken gesloten. Van 15 mei tot medio oktober valt aanhoudend regen. De Peel is een zee van water en er kan geen turf gestoken worden. Er heerst grote armoede. Het is het rampzaligste jaar zonder precedent.
- In 1830 regent het de hele zomer. Op vele plaatsen is er geen oogst. Er zijn veel zieken. Er is gebrek aan alles. Er ontstaan onlusten onder de bevolking.

Bovenstaande gegevens ontleen we aan notities van Pastoor Borret, die van 1792-1830 een dagboek bijhoudt. In de periode 1815-1830 is hij pastoor te Velp, een dorp bij Grave. (Bron: www.ppsimons.nl).

Het extreme klimaat houdt in 1830 gelijke pas met de politieke realiteit. Er wordt alsnog een geslaagde aanval gedaan op het weinig democratisch Nederlandse staatsbestel door de zuidelijke provincies. Zij accepteren het autoritaire bestuur van Willem I niet langer. Ze willen meer inspraak en minder belastingen. En Den Haag ligt zo ver weg dat het als buitenland aanvoelt. De invoering van het Nederlands als voertaal is de druppel die de emmer doet overlopen. Het zuiden is het autoritaire bewind van Willem beu. Ondanks de emotie en opwinding is er een mogelijkheid tot vergelijk. De opstandelingen zeggen wel te kunnen leven met de zoon van Willem op de troon, de latere koning Willem II. Maar vader Willem voelt zich beledigd, ontsteekt in woede en is voor geen rede vatbaar: de afscheiding is onontkoombaar.

De zorgen van moeder Petronella van Asten

Enkele jaren eerder neemt Petronella van Asten, weduwe van wijlen Govert de Bekker, na lang aarzelen het besluit om haar zorgen voor te leggen aan haar notaris. Ze is 77 jaar, heeft een broze gezondheid en is blind.

Ze spreekt tegen de notaris openlijk haar onzekerheid uit over wat er met haar bezittingen zal kunnen gebeuren als zij is overleden. Ze wil de kans op onenigheid tussen haar kinderen voorkomen en voor haar eigen gemoedsrust een testament opmaken. Er hebben sindsdien enkele gesprekken bij haar thuis plaatsgevonden.

Vandaag 8 februari 1826 is het zo ver, de akte kan officieel worden ondertekend. Terwijl ze zit te wachten op de komst van de notaris laat ze haar leven de revue passeren. Samen met haar man Govert heeft Petronella een bedrijf en gezin opgebouwd. Het was niet altijd vreugde en blijdschap; integendeel.

Van hun 5 kinderen zijn er maar twee in leven gebleven als we Geertrui niet meerekenen, die in 1815 op 35-jarige leeftijd overlijdt. Dat is alweer 10 jaar geleden.

Van nabij maakte ze mee dat de eerste twee kinderen van haar dochter Petronella en haar man Mathijs kort na hun geboorte overlijden. Dat was in 1810 en 1812. Ze kent de pijn en het verdriet bij het verlies van een kind maar al te goed. Ook zij heeft twee kinderen op zeer jonge leeftijd verloren. Dochter

Jennemarie overlijdt in juli 1788, bijna 2 jaar oud. Het overlijden van zoon Faas op Tweede Kerstdag 1781 herinnert ze zich als de dag van gisteren. Wat een feestdag had moeten zijn, verandert in een dag van rouw. Faas wordt 1 jaar en 9 maanden.

Maar ze prijst zich gelukkig met haar twee overgebleven kinderen, Petronella en Peter. Ze zijn beiden getrouwd en hebben een gezin. Peter en schoonzoon Mathijs werken ieder hard aan de opbouw van een eigen weverij. Ze zijn eigenlijk concurrenten van elkaar.

Als haar man Govert in 1819 sterft, ervaart ze in volle hevigheid wat het betekent om blind te zijn. Govert was haar ogen en oren. Het valt niet mee om goed voor jezelf te zorgen als je alleen bent en blind. Daarom is ze erg blij dat Peter met vrouw en kinderen bij haar inwonen. Schoondochter Barbara is een grote steun.

De periode 1819-1826 is een tijd van zware beproevingen geweest. De schrik slaat haar weer om het hart als ze terugdenkt aan 1821 en 1822, waarin haar kleinkind Hendrik 7 maanden na zijn geboorte overlijdt, gevolgd door de rampzalige 22ste mei 1822, de dag waarop het huis van haar dochter Petronella en schoonzoon Mathijs volledig in vlammen opgaat.

Enkele maanden later overlijdt Mathijs onverwacht op 41-jarige leeftijd. Dochter Petronella moet nu als weduwe een gezin met zes kleine kinderen en een boerderij annex weverij draaiende houden. Ze zal het wel redden, want ze heeft van haar ouders geleerd hard te werken en iets van het leven te maken. Maar hoe hard je ook werkt, je moet anderen wel het succes gunnen. Petronella maakt zich in toenemende mate zorgen over de manier waarop haar kinderen soms op elkaar reageren. Het heeft vaak het karakter van afgunst en rivaliteit.

Testament van Petronella van Asten, weduwe van Govert Martinus de Bekker

8 februari 1826.

Vier getuigen Pitronella van Asten, weduwe van Govert Martinus de Bekker, zonder beroep en wonende te Tilburg ten huize van haren zoon Peter Govert de Bekker, fabrikant, wijk

Hasselt zijnde zij comparante gezond naar ziel en lighaam haar geheugen en oordeel hebbende zoo als aan ons Notaris en getuigen is gebleken, edoch van gezicht blind.

Dewelke in het vooruitzicht van den dood en na hare ziele aan God harer Schepper te hebben aanbevolen, heeft aan mij voornoemd Notaris in tegenwoordigheid der na temelden vier getuigen opgegeven haar Testament en bevel van uitersten wil, hetwelk ik Notaris geschreven heb zoodanig als hetzelve door haar Testatrice aan mij is voorgezegt en hierna volgt.

Willende voorkomen alle oneenigheid welke na mijn dood tusschen mijn beide kinderen Peter Govert de Bekker en Petronella weduwe van Mathijs Konings, over de verdeling mijner natelatene vaste of onroerende goederen zouden kunnen voorvallen en hun de kosten eener geregtelijke verdeling besparen, zo heb ik bij dit mijn Testament de hierna gemelde goederen tusschen gezegde mijn twee kinderen verdeelt als volgt, te weten:

Ik maak en legateer aan mijnen zoon Peter Govert de Bekker voor zijn aandeel eerstelijk een half huis aan den Westenkant scheidende op de graat van de schouw en de wederheft ten oosten met den hof en aangelegen land daaronder ook begrepen het hofland of erve gekomen van Jacobus Francken groot te zamen omtrend twintig Nederlandsche roeden, staande en gelegen te Tilburg wijk Hasselt waardig geschat Eenhonderd zeventig gulden f. 170.-

En alsnog een perceel teul- of weideland groot omtrend een half bunder, gelegen te Tilburg wijk Hasselt, waardig geschat Eenhonderd vijftig gulden f. 150.-. Totaal drie honderd twintig guldens f. 320.-.

Ik maak en legateer aan mijne dogter Petronella Govert de Bekker, weduwe Mathijs Konings voor haar aandeel, eerstelijk Een perceel akkerland groot omtrend vijf en zeventig Nederlandsche roeden, gelegen te Tilburg wijk Stokhasselt, waardig geschat twee honderd gulden f. 200.-.

En alsnog een perceel bosch groot omtrend drie en dertig Nederlandsche roeden, gelegen te Tilburg, ter plaatse de Heijkantsche molen waardig geschat Eenhonderd twintig guldens f. 120.-. Totaal drie honderd twintig guldens f. 320.-.

Willende ik dat dezelve over het bijdere aan hun gelegateerde zoo in eigendom als genot zullen kunnen beschikken te reke-

nen van den dag van mijn overleijden af. En schrijven of tekenen uit hoofde van blindheid door mij Notaris (...) edoch wat de getuigen aangaat deze hebben met mij Notaris na gedane voorlezing van alles getekend.

Petronella heeft haar dood voelen aankomen, want nog geen jaar later overlijdt zij, daags voor kerstmis. Petronella en Peter worden die dag eigenaar van de gelegateerde onroerende goederen. De erfenis komt voor Petronella op een goed moment. De opvoeding van haar jonge gezin kost steeds meer geld.

Het schaarhout kan verkocht worden en het akkerland brengt een goede huur op. Enkele jaren later zullen Petronella en Peter weer erven, nu uit de nalatenschap van hun moeders broer Jan van Asten en zijn vrouw Antonetta van den Bergh.

Gezin van Peter de Bekker en Barbara Willems

Peter wordt in 1790 geboren en overlijdt in 1843 op 54-jarige leeftijd. Zoon Martinus doet aangifte. Peter trouwt op 18 juni 1810 met Maria Barbara (roepnaam Barbara) Willems. Zij overlijdt op 52-jarige leeftijd.

Kinderen

Hendrica de Bekker (1811-1814); Johanna (1813-1887);
Geertruda de Bekker (1815-1892); Martinus (1817-1873);
Goverdina de Bekker (1821-1909); Anna-Maria (1823);
Hendrica de Bekker (1825-1828); August (1829-1905).

(Voor meer informatie over het gezin de Bekker-Willems zie bijlage II)

Het lijkt geen twijfel dat de gezinnen van Petronella en Peter nauwe banden met elkaar onderhouden. Ze zijn elkaars enige in leven gebleven broer en zus en hebben vaak contact over de gezamenlijke zorg voor hun blinde moeder. De kinderen zijn van dezelfde leeftijd en zien elkaar regelmatig bij oma De Bekker. Peter en zwager Mathijs zijn beiden fabrikant en volgen elkaars bedrijvigheid op de voet en werken samen als dat in beider voordeel is.

In 1830 wonen Peter en Barbara op Klijn Hasselt nr. 476. De gezinsvorming is voltooid en alle kinderen zijn nog in leven, behalve Hendrica. Op hetzelfde adres wonen Jan Franciscus Tuurlings met vrouw Jen dochtertje van 2 jaar. Jan is timmerman.

Op nr. 477 wonen zelfs 3 gezinnen: de familie Geboers-Geerts en hun 4 kinderen, drie oudere tantes en ook nog weduwe Geboers-Janssens met haar 3 bijna volwassen kinderen. Drie gezinnen op hetzelfde adres. In totaal 13 personen in een nogal kleine behuizing. Maar dat blijkt geen uitzondering te zijn.

Klijn Hasselt

Als we de buurtschap in vogelvlucht bekijken valt ons op dat er meer gezinnen op hetzelfde adres wonen. Dat komt omdat mensen met een smalle beurs niet de mogelijkheid hebben een hele woning te huren of te kopen.

We hebben zojuist in het testament van Petronella van Asten gelezen dat zij haar zoon een half huis legateert. De scheiding met de andere helft van het huis loopt "op de graat van de schouw". We maken daaruit op dat beide huizen de schoorsteen gemeenschappelijk gebruiken. We treffen de volgende woonsituaties aan:

- Nr. 460: 4 gezinnen, totaal 9 personen;
- Nr. 462: 3 gezinnen, totaal 15 personen;
- Nr. 479: 2 gezinnen, totaal 14 personen;
- Nr. 481: 3 gezinnen, totaal 17 personen.

Nr. 460: springt er erg gunstig uit. Het is de riante behuizing van de familie Van Hogendorp Van Hofwegen met hun *hofhouding*, bestaande uit dienstmeiden, knechten, tuinman en jachttopziener.

Mathijs Konings en Petronella de Bekker

Mathijs Konings

x

Petronella de Bekker

*01.05.1781 Tilburg

*02.04.1785 Tilburg

+11.10.1822 Hasselt 534 Tilburg

+22.03.1856 Hasselt 32 Tilburg

x24.04.1809 Tilburg

- **Adrianus Josephus Konings**
*06.08.1810 Tilburg, parochie Goirke
+08.04.1811 Tilburg
- **Martinus Cornelis Konings**
*04.03.1812 Tilburg
+11.03.1812 Tilburg
- **Maria Cornelia Konings**
*06.04.1813 Tilburg
+20.08.1903 Tilburg aan de Hasselt
- **Martinus Konings**
*06.10.1816 Hasselt 536 Tilburg
+08.05.1891 Stokhasselt Tilburg
- **Godefridus Konings**
*23.02.1819 Tilburg
+22.05.1883 Wijk Oerle Tilburg
- **Hendrikus Konings**
*11.04.1821 Tilburg
+25.11.1821 Hasselt 544 Tilburg
- **Matthijs Konings**
*19.11.1822 Tilburg
+02.01.1885 wijk Hasselt Tilburg

Familie Konings-de Bekker

Het leven van Mathijs en zijn gezin speelt zich bijna volledig af in de wijk Hasselt. Daarom willen we ons wat meer verdiepen in dit deel van Tilburg, dat zo'n grote rol heeft gespeeld in de geschiedenis van de familie Konings. In de voorgaande pagina's hebben we uitgebreid kennis gemaakt met de familiale achtergrond van Petronella. Bij ons is het beeld ontstaan dat zowel de familie De Bekker als de familie Van Asten gerekend mogen worden tot de groep "gegoede burgers"; ze bezitten aanzienlijk meer onroerend goed dan de familie Konings.

De familie Konings (als je al van een familie kunt spreken) is bijzonder klein. Opa Mathijs is als vrijgezel in 1754 naar Tilburg gekomen. Hij trouwt met weduwe Anna Beijstere, een vrouw zonder onroerend goed. Vader Hendrikus Mathijs was enig kind. Zijn vrouw Maria Putters komt uit een familie die voornamelijk bestaat uit kleine boeren, die leven van de opbrengst van hun bedrijf. Daar is alles mee gezegd.

Maar er komen betere tijden. De families De Bekker en Van Asten bestaan uit meer welvarende boeren en Mathijs lift mee met zijn Petronella, een pittige boerin die van wanten weet. Aan de hand van de geboorteakten volgen we van nabij met angstige spanning de opbouw van het gezin. We weten wat het jonge gezin te wachten staat, maar zitten er nu zo dicht bovenop dat we de hoop en het verdriet van Mathijs en Petronella extra sterk voelen. Na hun huwelijksdag op 24 april 1809 is Petronella snel in verwachting. Na ruim een jaar kondigt zich hun eersteling aan.

Kinderen

- **Adrianus Josephus Konings**

Adrianus wordt op 6 augustus 1810 geboren om 4.00 uur in de morgen. Bij zijn doopsel in de kerk van 't Goirke is oma Maria Putters als meter aanwezig. Adrianus ("Januske") overlijdt jong op 8 april 1811. Hij wordt slechts 8 maanden oud.

- **Martinus Cornelis Konings**

Martinus wordt geboren op 4 maart 1812. Vader Mathijs gaat zijn zoon aangeven op het gemeentehuis. De ambtenaar noteert in de geboorteakte: vader Mathijs Konings, 30 jaar, wever en wonende op Westheijkant nr. 656. Als getuige is Adrianus van Berkel aanwezig. Hij is de buurman van nr. 654. Vader en getuige zijn ondanks de blije gebeurtenis opvallend ingetogen. Er is spanning te bespeuren. Zal dit nieuwe leven deze keer wel de kans krijgen om gezond op te groeien? Ook deze hoop vervliegt: Martinus overlijdt een week later op 11 maart 1812.

- **Maria Cornelia Konings**

Op 6 april 1813 komt om 11.00 uur in de avond in de ouderlijke woning Hasselt 536 een dochter ter wereld. Maria Cornelia zal ze gaan heten. De volgende morgen gaat Mathijs voor de derde keer in een paar jaar tijd, op weg naar het gemeentehuis. Hij is nu vergezeld door zijn naaste buurmannen wever Peter de Kock (29) van nr. 535 en Norbert van Beurden (40) van nr. 529, cultivateur/ eigenaar-wever. De stemming is rondit gedrukt. In de weken die volgen groeit het optimisme: Maria lijkt gezond en levenslustig. Moeder Petronella kan niet bevroeden hoe belangrijk haar oudste en enige dochter voor haar zal worden.

- **Martinus Konings**

Als er op 6 oktober 1816 om 4.00 uur in de nacht weer een jongetje wordt geboren, aarzelen Mathijs en Petronella geen moment, hij zal Martinus heten, naar zijn grootvader Martinus de Bekker. Natuurlijk denken ze daarbij terug aan de geboorte en het zeer korte leven van hun eerste Martinus.

Maar er is duidelijk reden voor optimisme, dochter Maria is 2,5 jaar oud en een gezond en vrolijk kind. Getuige bij de aangifte zijn de 31-jarige Cornelis van Berkel, wever en de 67-jarige Nicolaas de Kok, ook wever.

- **Godefridus Konings**

Goof wordt geboren op 23 februari 1819 om 5.00 uur in de middag in de ouderlijke woning Hasselt 536. De volgende dag gaan Mathijs, 37 jaar oud, en zijn beide getuigen zijn tweede zoon aangeven. Dat zijn 29-jarige Jan Janssens, droogscheerder en dagloner Willem de Beer, 48 jaar.

Alleen Willem de Beer zet zijn handtekening onder de aangifte. Maria is bijna 6 en Martinus bijna 2,5 jaar. Zake-lijk gaat het goed. Mathijs noemt zich voor het eerst vol overtuiging “fabrikant”. Hij heeft in een van zijn woningen op “De Krimp” in de Hasselt een weverij ingericht. Het leven lacht hen toe ondanks de armoede die zich om zich heen zien.

- **Hendrikus Konings**

Hendrik wordt geboren op 11 april 1821 om 4.00 uur in de nacht op het adres Hasselt 534. Hieruit leiden we af dat de weverij zich op nr. 536 bevindt. Enkele uren na de geboorte van zijn derde zoon is Mathijs al op weg naar het gemeentehuis, vergezeld door Adrianus van Hest, 40 jaar, fabrikant en Antonius van Breda 27 jaar, boer van beroep.

Er is een opvallend verschil. Mathijs, die zich twee jaar eerder vol trots fabrikant noemt, geeft nu aan dat hij als bouwman (boer) wil worden geregistreerd. Dat kan maar een ding betekenen: het gaat slecht met zijn weverij. De grote oorlogen zijn voorbij, er is minder vraag en er zijn allerlei beperkende maatregelen genomen om de eigen markt te beschermen (protectionisme).

We denken dat vader en getuigen op de terugweg naar de Hasselt voor het eerst weer wat ruimer de tijd nemen “*om het scheel ervan af te drinken*”. Op de gezondheid van de nieuwgeborene. Proost! Er wordt te vroeg gejuicht, het noodlot slaat weer toe: Hendrik overlijdt nog hetzelfde jaar op 25 november pas 7 maanden oud.

- **Mathijs Konings**

Op 19 november 1822 wordt het laatste kind van Petronella geboren om 1.00 uur in de nacht. Vroedvrouw Maria Smits, 56 jaar, doet aangifte. Zij heeft de bevalling van Petronella begeleid. Dat duidt erop dat er omstandigheden waren die aanleiding gaven voor extra zorg en aandacht voor de aanstaande moeder. Getuigen bij de aangifte zijn Adriaan de Kok, 22 jaar, arbeider en Peter Baaijens, 36 jaar boer van beroep.

We missen zijn vader naar wie hij wordt vernoemd.

Vader Mathijs is volgens de geboorteakte ruim een maand eerder overleden. Mathijs jr. wordt de vader van onze overgrootvader Godefridus Konings.

Mathijs is niet aanwezig bij de aangifte van de geboorte van Mathijs. Bij de geboorte van alle andere kinderen gaf hij akte de présence. Telkens verklaart hij niet te kunnen schrijven, hij ondertekent de aktes niet.

We vonden het vreemd dat hij niet kan schrijven terwijl zijn vrouw dat wel kan. Petronella zal hem zeker gestimuleerd hebben om het ook te leren. Tevergeefs, zo constateren we aan de hand van de geboorteaangiften. Het moet conservatisme zijn, een taai karaktertrek van veel boeren. Ons breekt de klomp als we in een later stadium ontdekken dat Mathijs wel kan schrijven! Hij ondertekent op 17 juli 1811 een koopcontract voor onroerend goed. En hij tekent met een stevige en zekere hand: **m de koning**.

We breken ons het hoofd over de vraag waarom iemand bewust weigert een handtekening te zetten terwijl hij wel kan schrijven. Vaak neemt Mathijs een medegetuige mee die wel kan schrijven; kunnen schrijven geeft aanzien. Waarom gedraagt Mathijs zich dan als een analfabeet?

Aankoop van onroerend goed

Kort na het overlijden van hun eerste kind nemen Mathijs en Petronella het besluit om een huis met erf te kopen in de wijk Hasselt. Hun oog is gevallen op nr. 536, een dubbel woonhuis met elk een erf, dat eigendom is van Jan en Kees de Beer.

Het is de bedoeling dat in een van de woningen ruimte voor een weverij komt, want de zaken gaan goed. Door sluiting van de grenzen voor buitenlandse concurrenten wordt de eigen

industrie beschermd. En er is grote vraag naar lakenstof voor de duizenden uniformen voor de soldaten van de legers van Napoleon. De vrijhandel biedt mogelijkheden, maar de concurrentie uit het zuiden, vooral vanuit Verviers, baart wel enige zorg. In 1809 telt Tilburg 30 wollenstoffenfabrieken, 300 zelfstandig werkende wevers (fabriqueurs) en 75 in commissie werkende wevers. Er wordt een spinmachine geïnstalleerd in de nieuwe textielfabriek van Van Dooren. Dat zal het thuisspinnen onder druk gaan zetten.

Oppervlaktematen

Er wordt bij de aankopen gebruikgemaakt van oude, nauwelijks nog gekende oppervlaktematen. Het is moeilijk precies vast te stellen wat de exacte lengte- en oppervlaktematen waren in 1811. In 1820 wordt voor het eerst orde geschapen in de zeer verschillende lokale maten: are, centiare en hectare worden de algemeen geldende standaardmaten. Op het moment van aankoop van het onroerende goed hanteert men in Tilburg de onderstaande Bossche maten.

B=bunder=ha; vierkante roede= 33,06 m². Vierkante El= 0,45 m². Lopens= 50 vierkante roeden= 0,15 ha. Er gaan 6 lopens in 1 morgen. (Bron: www.Meertens.knaw.nl)

Eerste aankoop in 1811

Op 17 juli 1811 is het zo ver, het koopcontract voor de woningen met hof in de Hasselt kan worden gesloten. Het is een belangrijke dag in het leven van het jonge echtpaar; Mathijs is 30 jaar en Petronella 26 jaar. Ze nemen ook een perceel landbouwgrond in de aankoop mee, gelegen in de Hasselt aan de Kraaivenschestraat.

136	Hof.	0B6R74E/674 m ²	Horend bij 536
137	Huis+erf.	0B0R57E/57 m ²	Hasselt 536
138	Huis+erf.	0B0R49E/49 m ²	Hasselt 536
145	Akker.	0B19R90E/1990 m ² .	Kraaiv. Akkers

(Bron: Notariële akte R 1811-115-160-92 17.07.1811.)

In de koopakte wordt het pand Hasselt 536 als volgt beschreven: *een huis en hof bestaande uit ongeveer twintig roeden ofte daaromtrent gelegen in Tilburg in wijk Hasselt gemarkeerd met huisnummer 536*. Mathijs verklaart het pand te kennen, tevreden te zijn en geen nauwkeurigere beschrijving te willen. Dat is jammer, we hadden graag meer gegevens over het pand willen weten.

Tweede aankoopronde in 1819

Ongeveer 8 jaar later volgt een tweede serie aankopen. Ook deze keer is het moment is goed gekozen. De onbegrensde vrijhandel in de eerste jaren van het Koninkrijk wordt afgeschaft. Bij Koninklijk Besluit van 1 juni 1820 wordt het gebruik van buitenlandse stoffen voor het leger en de marine verboden, zowel in Nederland als in zijn koloniën. Het zijn vooral de grote fabrieken, maar ook de in commissie werkende wevers profiteren daarvan. We hebben een sterk vermoeden dat Mathijs geen zelfstandige wever meer is, maar in commissie werkt. Door de toegenomen vraag zijn zij onmisbaar voor de fabrieken.

En er is nog een voordeel: als je in commissie werkt zal in de nabije toekomst het garen door de fabriek worden aangeleverd. Er komen handen vrij voor ander werk. Dat is waarschijnlijk de reden waarom bij deze aankopen het accent op weidegrond en akker capaciteit ligt. De Tilburgse bevolking groeit als kool, er moeten steeds meer monden gevoed worden.

167	weiland 3040 m2	OBOR57E	Langstraat
168	huis, schuur, werf 570 m2	OB5R70E	Langstraat 534
169	weiland 1310 m2	OB13R10E	Langstraat
176	akker 5890 m2	OB58R90E	Langstraat
193	akker 2750 m2	OB37R50E	Langstraat
259	Akker 2820 m2	OB28R20E	Langstraat

310 **Weiland** OB22R20E Kortstraat
2290 M2

(Bron: Notariële akte R-1819-115-225-149 d.d. 15 juli 1819)

De meeste percelen worden gekocht van de erven van de ongehuwde Adriana Maas die op 26 maart 1819 overlijdt in haar woning Hasselt 530, enkele deuren verwijderd van het huis van Mathijs en Petronella. Dit pand zal in 1820 worden aangekocht door Peter Baaijens, buurman en achterneef.

De familie Konings zal nog meer grond verwerven, 3 percelen door aankoop en 2 percelen uit de erfenis van Petronella de Bekker.

144	bouwland	7250 m2	Langstraat
166	weiland	5440 m2	Kraaivensche Akkers
261	bouwland	2820 m2	Kortestraatse Akkers

In september 1819 overlijdt de vader van Petronella. Uit de erfenis van haar oom Peter Govert de Bekker krijgt zij:

639	bouwland	2630 m2	Kasteelsche Bossen
644	bouwland	2080 m2	Kasteelsche Bossen

Uit het archief van het kadaster over de periode 1836-1841 blijkt dat Petronella in overleg met haar kinderen ook grond buiten de Hasselt heeft gekocht.

412	bouwland	5570 m2	Goorkesche Akkers
200	heide	1340 m2	De Blaak
207	heide	5960 m2	De Blaak
301	heide	2830 m2	De Blaak
335	heide	5180 m2	De Blaak

Peter Baaijens

Vooruitgang werkt aanstekelijk. Als Mathijs in 1819 voor de tweede keer in een paar jaar tijd overgaat tot aankoop van grond en opstallen, trekt ook buurman Peter Baaijens de stou-te schoenen aan. Peter is zoals we weten een achterneef van Mathijs: hun grootmoeders zijn zussen. In 1820 koopt Peter een huis en percelen grond van de erven Maas, alles gelegen aan de Langstraat. Hij gaat wonen op nr. 530

150	bouwland 0B67R0E	Langstraat
152	weiland 0B70R80E	Langstraat
183	weiland 0B72R90E	Langstraat
178	bouwland 0B50R20E	Langstraat
186	huis, schuur, werf	Hasselt 530
187	huis 0B0R60E	Hasselt 530
188	hof 0B16R20E	Hasselt 530
189	bouwland 0B43R60E	Langstraat
190	bouwland 0B41R40E	Langstraat

(Bron:Notariële akte R-1820-115-226-83 d.d. 8 april 1820)

Beide mannen hebben in 1819 hoge verwachtingen van de toekomst, maar ze weten niet dat ze nog maar weinig toekomst hebben: Mathijs overlijdt in 1822, Peter in 1830. Hun kinderen zijn van dezelfde leeftijd en ze zullen in het besloten leefwereldje van “De Krimp” samen opgroeien en lief en leed tot op oudere leeftijd met elkaar delen.

De fabriquerswoning brandt af

In “Uit het dagboek van een Tilburger” van het jaar 1822, bijgehouden door L.C. Lelie en J.B. de Beer lezen we:

“1822 den 22 mei is alhier aan de Hasselt, namiddag 2 uren in de Langstraat een huis, bestaande in 2 woningen afgebrand waar eigenaar van was Matijs Konings.”

Op het moment van de brand bestaat het gezin uit 3 jonge kinderen: Maria Cornelia is 9 jaar, Martinus 6 jaar, Godefridus 3 jaar. Petronella is in verwachting van een jongen die Mathijs zal worden genoemd en later de vader wordt van onze overgrootvader Godefridus Konings.

We weten niet wat de oorzaak van de brand is. Het is eind mei, dus er staat geen kachel fel te branden om het enigszins behaaglijk te houden op de werkplek. Is een van de kinderen

onvoorzichtig geweest? Het is een zeer ingrijpende gebeurtenis. Zo ingrijpend dat Mathijs de klap niet meer te boven is gekomen? Is zijn overlijden daarvan het gevolg?

Het zijn slechte tijden en het gaat vanaf 1822 geleidelijk bergafwaarts met de wolindustrie omdat de vraag naar uniformstof drastisch gaat afnemen.

De fabrieken zetten in op verdergaande mechanisatie en automatisering van de productie. In de Status-Quo-periode van 1830-1839 (de periode tussen de feitelijke afscheiding en de definitieve formeel regeling ervan) blijft Tilburg het centrum van de mobilisatie.

De duizenden ingekwartierde militairen zorgen voor extra inkomsten voor de gezinnen die soldaten onderkomen bieden. Maar de aanwezigheid van zoveel ongehuwde mannen heeft een ontwrichtend effect op de samenleving. Tilburg verliest met de zuidelijke provincies een belangrijk deel van zijn afzetgebied. Als in 1833 de lopende orders zijn afgewerkt, merkt de Tilburgse textielindustrie tot zijn verbazing dat de wereld niet heeft stilgezeten: de smaak is ingrijpend gewijzigd en de consumenten kiezen voor modieuze buitenlandse producten. Het zal tot 1839 duren voordat de Tilburgse wollenstoffenindustrie de omslag heeft gemaakt, maar het oude productieniveau van voor de crisis wordt niet meer gehaald.

Zoon Hendrikus overlijdt

Ofschoon zoon Hendrikus op 11 april 1821 wordt geboren, maakt zijn overlijden op 25 november 1821 deel uit van het pakket aan rampspoed dat het gezin in 1822 treft. Hendrikus is op het moment van de brand pas 6 maanden overleden.

De gevolgen van zijn overlijden spelen in 1822 nog een duidelijke rol, zoals blijkt uit de memorie van successie die op 18 maart wordt opgemaakt. (**Bron: notariële akten 1822 invent.nr. 8 memorienr. 119**)

De tekst luidt:

Wij ondergetekende Matthijs Konings, bouwman en Petronella de Bekker echtelieden wonende te Tilburg aan de Hasselt, kiesende ten desen woonplaats ten onse woonhuise verklare dat ons kind Hendrikus Konings, overleden te Tilburg den vijftiengstigsten november 1800 eenentwintig, geen roerende

*noch onroerende goederen heeft nagelaten, en dat indien er goederen waren nagelaten, daartoe gerechtigd zouden zijn wij aangevers des ouders van de overledene & Cornelia, Martinus, Godefridus, minderjarige broeders en zuster van de overledene. Dat door dit overlijden geen fidei commissio is gedevolveerd noch vrugtgebruik is vervallen. De aangevers verklaren niet te kunnen schrijven. In presentie van ons (handtekening van Meurs). De burgemeester der stad Tilburg verklaard voor zoo veel hem bekend is, dat den overledene Hendrikus Konings geen onroerende goederen heeft nagelaten.
Tilburg 18 maart 1822*

Waarom wordt er na het overlijden van hun 6 maanden oude zoon Hendrik alsnog een akte opgemaakt waarin nadrukkelijk wordt vastgelegd dat het kind geen erfgenaam is en dus geen roerende en onroerende goederen kan nalaten? Het nadrukkelijk uitsluiten van derden is om te voorkomen dat er een beroep gedaan kan worden op zijn kindsdeel.

Mathijs overlijdt, Mathijs wordt geboren

Tot overmaat van ramp overlijdt 5 maanden na de brand, op 11 oktober 1822, vader Mathijs. Als enkele weken na de begrafenis van haar man, op 19 november een zoon wordt geboren aarzelt Petronella niet: dit kind zal ook Mathijs heten.

Naast de zorg voor een jong gezin, het verdriet om de vroegtijdige dood van haar man en drie van haar kinderen, heeft de jonge weduwe ook nog de verantwoordelijkheid voor het familiebedrijf. Daaronder valt het beheren van de (on)roerende eigendommen. Ze is erfgenaam van de helft van de bezittingen van haar overleden man en heeft het beheer over de andere helft van de bezittingen, want al haar kinderen zijn minderjarig. Dat is een zware verantwoordelijkheid.

Regelen van de erfenis

Op 21 februari 1823, enkele maanden na de dood van Mathijs is de eerste stap in de deling gereed. Er is een memorie van successie opgemaakt waarin een inventarisatie is opgenomen van de onroerende goederen die vader Mathijs heeft nagelaten.

Memorie van aangeving der nalatenschap van wijlen Matthijs Konings te Tilburg overleden.

Ik ondergeteekende, Petronella de Bekker, weduwe van Matthijs Konings, landbouwster wonende te Tilburg aan de Hasselt kiesende bij dezen woonplaats ten mijne voornoemde woonhuise verklaare dat Matthijs Konings, mijn man overleden ab intestato te Tilburg den elfden october 1800 twee en twintig heeft nagelaten de helft van de volgende goederen. Als

1^e Een huis met den hof groot tien nederlandsche voeten staande en gelegen te Tilburg aan de Stokhasselt

2^e Een huis met den hof groot tien nederlandsche voeten staande en gelegen als voor

3^e Een perceel akkerland groot zeven en vijftig roeden, twee en negentig nederlandsche ellen, drie en een half lopense oude maat, gelegen als voor

4^e Een perceel akkerland groot acht en twintig roeden, zes en negentig ellen, een en een half lopense oude maat, gelegen als voor vijftig ellen, een lopense oude maat, gelegen als voor. Geërfd wordende door nog aangeverse als huisvrouw van overledene voor het vrugtgebruik en door Maria Cornelia, Martinus, Godefridus en Matthijs Konings, zijnde de enige en minderjarige kinderen van den overledene voor den eigendom. Dat door dit overlijden geen commissio fidei is gedeveerd noch vrugtgebruik vervallen.

Gedaan te Tilburg, heden den eenentwintigsten februari 1800 drieëntwintig. Petronella de Bekker (handtekening) (Bron: memorie van successie invent.nr. 10 memorie nr. 61 kantoor Tilburg)

Conclusies

We zijn verrast dat er onroerend goed in de Stokhasselt opduikt. We vermoeden dat de twee huizen (dubbele woning?) rond 1820 in het bezit van Mathijs is gekomen. Als op 10 september 1820 hun vader Hendrik overlijdt gaan Mathijs en zijn

broer Jan samen met hun moeder een onderhandse overeenkomst aan.

Jan, die op Stokhasselt 490 woont, trekt met zijn gezin in bij zijn moeder in de ouderlijke woning op Stokhasselt 643. Hij wordt eigenaar van het pand en bijhorende grond. Zijn boerderij Stokhasselt 490 met grond wordt eigendom van zijn broer Mathijs. Wanneer Maria Putters in 1832 overlijdt, lezen we in de Memorie van Successie dat de overledene inderdaad geen onroerend goed nalaat.

Indertijd spraken we het vermoeden uit dat Jan en Mathijs onderhands de verdeling van het onroerend goed hebben gemaakt. De mogelijkheid bestaat dat Mathijs de voormalige woning van broer Jan, Stokhasselt 490 krijgt en Jan eigenaar wordt van de ouderlijke boerderij.

De situatie overziende, komen we tot de conclusie dat Mathijs samen met Petronella in 1820 in totaal 4 huizen bezitten en over 1,2 ha weiland, ruim 3 ha akkerland en ruim 1,5 ha heide beschikken.

Petronella zal dit bezit zorgvuldig beheren en we zijn erg nieuwsgierig hoe ze dat doet, terwijl ze ouder wordt en haar kinderen tussen 1842 en 1853 trouwen en een gezin stichten.

Weduwe met nog een heel leven voor zich

Op 11 oktober 1822 wordt Petronella weduwe. Ze is dan 37 jaar oud en in de kracht van haar leven. Het werk op de boerderij, de opvoeding van haar jonge kinderen en de verantwoordelijkheid voor het beheer van de bezittingen vragen haar volledige inzet.

Ze wordt geholpen door familie en bureu. Zwager Jan is van onschatbare waarde. Ook Peter Baaijens staat altijd klaar, hij hoeft de weg maar over te steken. Bovendien worden de kinderen al op jonge leeftijd ingeschakeld bij allerlei werkzaamheden. Elk jaar worden ze groter en sterker en daar wordt het takenpakket automatisch op aangepast. Haar grote steun en toeverlaat is dochter Maria Cornelia. Zij neemt een groot deel van de moederlijke taken voor haar rekening en doet de huishouding. Alleen zo kan haar moeder de boerderij draaiende houden.

In 1842 trouwt Maria Cornelia met Peter van der Staak. Ze gaan in de wijk Hoeven wonen op nr. 805. Het jaar daarop trouwt haar broer Martinus met Helena de Lepper.

Ze vertrekken naar Berkdijk 697. Het uitvliegen is begonnen. Godefridus trouwt in september 1848 in Hilvarenbeek met Maria Catharina Aben. Enkele maanden later, op 3 januari 1849 verhuist hij naar Moergestel. Godefridus heeft schijnbaar haast.

Op 14 oktober 1850 sluit Petronella samen met haar kinderen een hypotheek van fl. 400,00 af. Dit geld is nodig om Goof een start te kunnen laten maken in Moergestel. Hij wil een boerderij met bouwland en weiland kopen en vraagt een deel van zijn kindsdeel als onderpand voor de af te sluiten hypotheek. De erfgenamen stemmen in en laten bij de notaris een akte van schuldbekentenis opmaken.

Akte van schuldbekentenis door Petronella de Bekker landbouwster te Tilburg, weduwe van Mathijs Hendrik Koonings, Martinus Koonings, Cornelia Koonings gehuwd met Peter van der Staak, Mathijs Koonings allen bouwlieden te Moergestel, aan Cornelis Jansen gemeenteraadslid en koopman te Tilburg, van fl. 400.-. onder hypothecaire verband van bouwland gelegen in De Kortestraatse Akkers sectie H nr. 193.

Er wordt een opvallende vergissing gemaakt. De notaris: legt vast dat de personen die bij het opmaken van de akte betrokken zijn allen in Moergestel wonen. De vermoedelijke reden voor de vergissing kan zijn dat de grond is aangekocht voor zoon Godefridus. Hij is echter de enige die in Moergestel woont.

De kleinkinderen

Wat voor grootmoeder Petronella is, weten we niet. Maar we denken er niet ver naast te zitten als we haar schetsen als een aanwezige oma waar met ontzag naar wordt opgekeken. Zij is geen traditionele oma, die breiend bij de kachel zit of de keuken tot haar domein rekent. Nee, oma is een boerin die een bedrijf leidt en beslissingen neemt die meestal door mannen worden genomen. Petronella ziet haar nageslacht gestaag groeien. Daarvan blijven 12 kleinkinderen in leven (zie bijlage II).

Goof is bijna de laatste in de rij. De maanden voorafgaande aan zijn geboorte is Petronella druk bezig met het regelen van

haar zaken. Het is een beetje sentimenteel, maar we hopen dat ze ondanks haar drukke besognes toch de tijd heeft om Goof te knuffelen en in haar armen te houden: hij zal mijn overgrootvader worden. Maar we vrezen dat Petronella niet zo'n knuffelig type is.

Petronella trekt zich terug

In de periode dat zus en broers het huis verlaten, krijgt jongste zoon Mathijs de kans om geleidelijk steeds meer verantwoordelijkheid op zich te nemen en zich geleidelijk tot een allround boer te ontwikkelen. Samen met zijn moeder vormt hij een ingewerkt team. Maar ook voor hem komt het moment om te trouwen.

Dat doet hij op 7 april 1853. In de loop van dat jaar besluit Petronella om haar bestaan als zelfstandig landbouwster definitief op te geven, ze is dan 69 jaar. Petronella blijft bij Mathijs en zijn vrouw inwonen.

Terwijl Mathijs de dagelijkse leiding van de boerderij overneemt begint Petronella met het regelen van de verkoop van grond, graan, huisraad en boerderijgoederen. Door notaris Weening worden vee, gewassen, en roerende goederen geveild (Inv.nr. 1854 inv.nr. 309/1).

Er worden 2 sessies gehouden, te weten: vrijdag 30 december 1853 en woensdag 4 januari 1854 om 9.00 uur. Er wordt het volgende verkocht:

artikel.	koper	opbrengst
<i>koe</i>	<i>Wouther van Gool</i>	<i>52,00</i>
<i>koe</i>	<i>Norbert Koolen</i>	<i>41,50</i>
<i>strooi</i>	<i>Smarius</i>	<i>3,25</i>
<i>strooi</i>	<i>Smarius</i>	<i>1,50</i>
<i>strooi</i>	<i>Smarius</i>	<i>1,00</i>
<i>mest</i>	<i>Tuerlings</i>	<i>2,30</i>
<i>haan</i>	<i>Smarius</i>	<i>0,15</i>
<i>schop</i>	<i>Baijens</i>	<i>0,90</i>
<i>schop</i>	<i>Leijten</i>	<i>0,45</i>
<i>hak</i>	<i>Temmermans</i>	<i>0,75</i>
<i>harken</i>	<i>Vanthiel</i>	<i>1,20</i>
<i>reepen</i>	<i>Hoefnagels</i>	<i>0,70</i>

<i>wagen?</i>	<i>Kolen</i>	0,80
<i>zeef</i>	<i>Pijnenburg</i>	0,15
<i>koebak</i>	<i>Van Roessel</i>	0,75
<i>wan</i>	<i>Heeren</i>	0,30
<i>snijbak</i>	<i>Heeren</i>	0,55
<i>stans</i>	<i>Van Riel</i>	2,50
<i>tobbe</i>	<i>Heerkens</i>	2,00
<i>ton</i>	<i>Baaijens</i>	1,00
<i>emmer</i>	<i>Hoefnagels</i>	3,25
<i>gieter</i>	<i>Van den Berg</i>	2,20
<i>schotel</i>	<i>Van Berkel</i>	0,90
<i>schotel</i>	<i>Heerkens</i>	1,50
<i>ketel</i>	<i>Van Riel</i>	3,15
<i>kandelaars</i>	<i>Van Oosterhout</i>	4,45
<i>bed/peluw</i>	<i>De Kok</i>	15,50
<i>wan</i>	<i>Baaijens</i>	1,15

Totaalopbrengst fl. 145,85

Op het eerste oog lijkt het te gaan om wat schamele bezittingen, maar we vergissen ons. Berekend naar de actuele waarde gaat het om een bedrag 3782,00 euro.

Verkoop graan te velde

Als het gewas voldoende gerijpt is, wordt ook het te velde staande graan verkocht. Op 24 juli 1854 wordt een akte opgemaakt van openbare verpachting van te velde staande rogge, boekweit, haver, ten verzoeken van Petronella de Bekker, weduwe van Mathijs Koonings, landbouwster te Tilburg.

Petronella overlijdt

Op 22 maart 1856 overlijdt Petronella op 71-jarige leeftijd in haar woning in de Hasseltstraat 952 omringd en bijgestaan door kinderen, kleinkinderen en burens. Het is geen onverwachte dood, Petronella heeft bewust afscheid kunnen nemen. Ook van haar 12 kleinkinderen van wie de oudste 13 jaar en de jongste nog geen 2 jaar is.

Verkoop bomen

Op 22 april 1856, Petronella is dan exact een maand eerder overleden, laten haar kinderen een akte van openbare verkoop opmaken (1856 april 22/inv.nr. 324/133). De veiling vindt plaats op 24 april. Het is een gecombineerde verkoop van:

- landbouwgerief van Johannes Willemse, landbouwer
- en van een partij bomen op stam in de Hasselt namens de erfgenamen Konings. De familie zelf doet ook mee aan de veiling: Mathijs jr. koopt bomen ter waarde van fl. 23,75. Omgerekend 600 euro. Peter van der Staak koopt bomen voor fl. 11.70, dat is een bedrag van ongeveer 300 euro.

Verkoop en deling onroerend goed

Drie weken later, op 4 mei, zijn de kinderen zo ver dat ze het eens zijn over de verdeling en gedeeltelijke verkoop van het onroerende goed. Het gaat om een huis en een boerderij en nogal wat grond.

Er wordt eerst een akte van provisionele en definitieve verkoop en ophouding opgemaakt ten verzoeken van Martinus en Mathijs Konings, *Johanna* Cornelia Konings gehuwd met Peter van der Staak, allen bouwlieden te Tilburg, en door Godfridus Konings, bouwman te Moergestel. Dat betekent dat het om een voorlopige verkoop gaat, die pas definitief wordt als de schulden (hypotheek) die op het goed rusten zijn afgelost.

Het gaat om:

- *een huis, erf en tuin, sectie H nrs 136, 137 en 138, opgehouden bouwland gelegen ter plaatse genaamd de Krimp, sectie H nrs 144 en 145, opgehouden,*
- *een bouwmanswoning met stalling, schuur, schop, karhuis, hof, boomgaard en weiland, sectie H nr. 166, 167, 168 en 169, opgehouden,*
- *bouwland, gelegen ter plaatse genaamd de Heistraat sectie H nr 176, aan Wilhelmina Kleijberg, weduwe van Peter van Hest, landbouwster te Tilburg, voor fl. 658.-*
- *bouwland gelegen ter plaatse genaamd Kortestraatsche akkers, sectie H nr 261, opgehouden,*

- *bouwland gelegen ter plaatse, genaamd Kortestraatsche akkers, sectie H nr 259, aan Cornelis Heerkens, landbouwer te Tilburg, voor fl. 325.-.*
 - *bouwland, sectie H. nr 193, opgehouden, weiland gelegen ter plaatse genaamd Hoevenschestraat, sectie H. nr 310, aan Wilhelmus Vromans, landbouwer te Tilburg, voor fl. 355.-*
 - *en een bouwland gelegen ter plaatse genaamd Kasteelsche Bosschen, sectie H. nrs 639 en 644, opgehouden, alles gelegen te Tilburg.*
- (Bron:1856 mei 14 en 28/inv.nr. 324/155 en 168)

Definitieve deling

Eindelijk is het zo ver. De definitieve deling vindt plaats bij akte, opgemaakt op 6 juni 1856.

- Cornelia krijgt: Wei- en bouwland gelegen ter plaatse genaamd Kasteelsche Bosschen, sectie H nr 639 en 644.
- Martinus krijgt: Een huis, erf, tuin en bouwland, gelegen ter plaatse genaamd De Krimp, sectie H nr 136, 137, 138 en 193.
- Mathijs krijgt: Een bouwmanswoning met stalling, schuur, schop, boomgaard, karhuis, wei- en bouwland gelegen ter plaatse genaamd De Krimp, sectie H nr 144, 145, 166, 167, 168, 169 en een bouwland, gelegen ter plaatse genaamd Kortestraatse akkers, sectie H. nr. 261.

Mathijs heeft grootse plannen. Op 12 juli 1856 neemt hij een hypotheek op zijn nieuwe bezit. Bij het bekende gemeenteraadslid Cornelis Jansen leent hij een bedrag van fl. 1.800,00. (Bron: notarieel archief Tilburg 1856 juli 12/ inv.nr. 324/203)

Hoe het hem, zijn vrouw Cornelia van Bridsem en hun kinderen vergaat wordt beschreven in Boek IV van de reeks, met de titel "*De laatste boer*".

Tot besluit

Mathijs en Petronella zijn overleden. Hun kinderen nemen het stokje over en vormen eigen gezinnen. De erfenis van hun ouders is een steun in de rug. Met hen treedt de laatste generatie boeren in de familie Konings aan. De kleinkinderen van Mathijs en Petronella zullen kiezen voor de fabriek en zijn voordelen: vaste werktijden, beter en gegarandeerd loon, minder gezwoeg en onzekerheid.

Het is Petronella de Bekker die als 37-jarige weduwe de energie en vasthoudendheid heeft opgebracht om haar kinderen na het overlijden van hun vader veilig en gericht naar de volwassenheid te leiden. We staan op het punt om te gaan zien wat haar kinderen en kleinkinderen ervan terecht brengen. Niet alles zal haar goedkeuring kunnen wegdragen. We kunnen ons goed voorstellen dat Petronella zo nu en dan tandenknarsend heeft moeten toezien hoe enkele van haar afstammelingen de fout ingaan. Wat had ze graag willen ingrijpen, maar eeuwigheid en tijdelijkheid zijn verschillende dimensies. Gedane zaken nemen geen keer.

KINDEREN EN KLEINKINDEREN

Slechts een schets

Voor een juiste focus op de hoofdstukken die gaan volgen is het van belang voor ogen te houden, dat het enkel onze bedoeling is de levens te schetsen van de kinderen van Mathijs Konings en Petronella de Bekker. Bij schetsen gaat het om het zetten van rake lijnen die de kern weergeven, volledigheid is geen hoofddoel.

Het vraagt veel oefening en vasthoudendheid om de losse pols te krijgen waarmee trefzeker de juiste lijnen kunnen worden getrokken. Het moet in een keer goed zijn. Uit de vele schetsen wordt de beste gekozen. Ook bij schrijven spelen deze zaken. Het bestaat uit veel oefenen, de teksten steeds herformuleren tot de gewenste vorm is ontstaan.

Het bestaat ook uit “breed” lezen en in de veelheid van informatie de essentie ontdekken. Veel van de vergaarde informatie wordt niet gebruikt, maar is toch onmisbaar geweest.

Ook bij deze meer schetsmatige beschrijving van de betreffende levens, is gestreefd naar non-fictie: in het verhaal moet voorkomen worden dat de feiten geweld wordt aangedaan. Blijft staan dat geschiedschrijving geen exacte wetenschap is en dat op basis van dezelfde feiten de werkelijkheid op verschillende wijze kan worden beschreven. We hopen dat onze werkelijkheid u weet te boeien.

Algemene inleiding

Hoe verschillend ook, het leven van de kinderen en kleinkinderen van Mathijs en Petronella speelt zich af tegen een achtergrond die in algemene zin voor iedereen gelijk is. Die achtergrond willen we schetsen om ons inlevingsvermogen te vergemakkelijken.

In de 19^e eeuw stijgt de levensverwachting spectaculair. Het is verrassend te constateren dat tot 1860 leden van de hogere klassen, ondanks een luxer leven toch gemiddeld korter leven dan leden van de andere bevolkingsgroepen. Dit wordt toegeschreven aan een belangrijk verschil in de zuigelingenzorg. De baby's uit de hogere kringen krijgen minder lang de borst. Daardoor worden ze korter beschermd door de weerstand

verhogende stoffen in de moedermelk, met een hogere baby-sterfte tot gevolg.

In 1850 sterft 33% van de nieuwgeborenen voor hun 2^e verjaardag. 1/3 van de volwassenen wordt 65 jaar. Rond 1860 begint een sterftedaling, die na 1870 een constant geleidelijke toename van de levensverwachting wordt die tot op heden voortduurde gemiddelde levensverwachting op 3 momenten in de tijd:

Begin 19e eeuw	man	38 jaar	vrouw	40 jaar
1930	man	71 jaar	vrouw	77 jaar
2015	man	79 jaar	vrouw	83 jaar

Redenen voor deze opzienbarende verbetering van de gemiddelde levensverwachting zijn op de eerste plaats de afname van de babysterfte door een verbeterde gezondheidszorg (betere hygiëne, zuiverder drinkwater en pokkenvaccinatie).

Epidemieën en rampen

Het succesverhaal van een geleidelijke toename van de levensverwachting kan ons gemakkelijk doen vergeten dat deze opgaande lijn heel wat zware klappen te verduren heeft gekregen.

1840-1850

De jaren direct voorafgaande aan 1850 behoren tot de zwaarste van de hele eeuw. Voedselschaarste, ziekten, strenge winters, lege armenkassen en werkeloosheid als gevolg van stagnerende handel, eisen hun tol. Tilburg krijgt te maken met de demobilisatie van de ingekwartierde legeronderdelen waardoor de weeforders voor een groot wegvallen. Van Dooren en Dams sluit een tijdje zijn fabriek en textielabrikant Vreede stuurt de helft van zijn werknemers naar huis. Er zijn 2000 werkelozen.

1844 kent een zeer strenge winter. Er is 16 weken onafgebroken vorst, gevolgd door een mislukte aardappelooft in 1845. Er is groot gebrek aan voedsel. Na 1850 zijn rampen en ziekten aan de orde van de dag.

Cholera-epidemie: 1853, 1854, 1855, 1858 en 1867.
1831, 1848, 1853, 1866*) Cholera
in Tilburg: (40 doden)

Hongersnood en

Oorlog: 1870

Pokkenepidemie: 1871

Zware epidemieën 1875-1900

Spaanse griep: 1914-1918

Oorlogsgeweld: 1914-1918 en 1940-1945

De Inspectie Geneeskundig Staatstoezicht stuurt het gemeentebestuur van Tilburg een ernstige vermaning voor de veel te late bestrijding van de ziekte. Er was niet (tijdig) voorzien in de noodzakelijke voorzorgsmaatregelen zoals geïsoleerde opnamemogelijkheid, veilig voedsel en zuiver water.

Om enigszins een indruk te krijgen van de impact van de opgesomde rampen en epidemieën gaan we wat meer in detail in op de verwoestende werking van de pokken.

Pokken

Rond 1815 is de kans om aan pokken te overlijden sterk afhankelijk van je sociale status. De overlijdenskans bij welgestelden is 13% en bij werkelozen 30%. Het verschil is in belangrijke mate toe te schrijven aan een hogere graad van immunisatie. Welgestelden maken aanzienlijk meer gebruik van vaccinatiemogelijkheden.

Bij Koninklijk Besluit van 7 september 1814 moeten artsen voortaan opgave doen van het aantal gevaccineerde personen. Het vaccineren is nog op vrijwillige basis, maar de overheid verscherpt in de loop der jaren het beleid.

In de winter van 1870-1871 grijpt het pokkenvirus razendsnel om zich heen. In Europa overlijden 500.000 mensen aan de pokken. Ook Nederland kent veel slachtoffers. De regels worden verder verscherpt.

Om aan het onderwijs te kunnen deelnemen en openbare functies te mogen vervullen, is een bewijs van vaccinatie noodzakelijk. Zonder "pokkenbriefje" kom je niet ver. Tot in de jaren 80 van de 19^e eeuw zal de kindersterfte hoog blijven: 19%.

Armoede en vooruitgang

De 19^e eeuw kent een ontwikkeling die enerzijds bestaat uit groot optimisme vanwege revolutionaire vernieuwingen en anderzijds diepe armoede onder grote delen van de bevolking. De traditionele agrarische samenleving verandert razendsnel in een industriële. Er ontstaat een proletariaat: grote bevolkingsgroepen die geen bezit en invloed hebben en volledig afhankelijk zijn van de schommelingen in de economie. Berekeningen tonen aan dat van de 901 gezinshoofden die in 1832 in Tilburg werkzaam zijn als textielarbeider, er 526 onder de armoedegrens leven. Dat is ruim 57%!

Als we ons realiseren dat elk gezinshoofd vaak een groot aantal kinderen te verzorgen heeft, dringt het sombere beeld in al zijn omvang tot ons door. Het wrange is dat het geschoolde arbeiders betreft zoals wevers, spinners en scheerders die 6 dagen per week meer dan 12 uur per dag werken voor hun karige loon. Het duurt nog ruim 100 jaar voordat de textielarbeider na stakingen en de oprichting van vakbonden eindelijk een fatsoenlijk sociale positie bereikt. (Bron: de Tilburgse Tijdmaschine)

De aardappel staat onbetwist op de eerste plaats in het voedselpakket van de arbeider. Ze worden in grote hoeveelheden gegeten, op smaak gemaakt met wat mosterd of azijn. Op bijzondere dagen wordt wat vet of olie toegevoegd. Brood wordt niet in grote hoeveelheden gegeten. De prijs is als gevolg van de hoge accijns (maalbelasting) te hoog voor veel arbeidersgezinnen. Ook vlees en vis zijn te duur zodat naast de aardappel alleen een goedkope meelpap op het menu staat.

In de steden vervangt koffie het slechte drinkwater. Bier is te duur. Alleen jenever is betaalbaar om de dorst te lessen en de sores van een uitzichtloos bestaan even te vergeten. Kleding is eenvoudig en onderkleding ontbreekt in de meeste gevallen.

(Bron: De arbeidende klasse in Nederland in de 19^e eeuw (1813-1870. I.J. Brugmans)

Maar de vooruitgang is niet te stuiten

- **1836:** Liefdesgesticht voor opvang van “oude onnozele vrouwen”.
- **1837:** 9 wollenstoffenfabrieken met stoommachine.
- **1839:** nieuw gasthuis aan de Locht. Diligencedienst van Tilburg naar Turnhout.
- **1840:** De Tilburgse bevolking groeit tussen 1830-1840 met 14% tot 13.490 inwoners.
- **1841:** enquête arbeidsduur in textiel fabrieken. Een 12- tot 13-urige werkdag. Mannen verdienen 60-70 ct., vrouwen 40 ct., kinderen vanaf 8 jaar 22 ct.
- **1846:** Rk. Jongensweeshuis.
- **1848:** Vincentiusvereniging in twee parochies. Tilburg heeft 57 bedrijven en bedrijfjes in de wolindustrie met 2958 arbeiders waarvan bijna 40% kinderen. 50% van de bedrijven heeft minder dan 10 werknemers.
- **1850:** Armenschool gaat van start aan de huidige Schoolstraat. Vincentius betaalt de kosten. Er is een sterke groei van de wolindustrie als gevolg van het wegvallen van de concurrentie door handelsprotectie, toenemende industrialisatie en verruiming van assortiment.
- **1858:** relletjes in de Veldhoven door ontevreden arbeiders.
- **1860:** vervijfvoudiging van de textielproductie. Het besluit tot aanleg van spoorlijn Breda-Maastricht. Opening van het telegraafkantoor.
- **1863:** Tilburg telt 65 fabrieken, 32 met stoomkracht.
- **1870:** 119 fabrieken, waarvan 46 met stoomaandrijving. Tilburg heeft 22.466 inwoners. Een toename met 30% in de afgelopen 10 jaar.

Tegen deze achtergrond speelt het levensverhaal van Mathijs Konings en Petronella de Bekker, hun kinderen en kleinkinderen. Om lange overzichten van de soms uitgebreide gezinnen te voorkomen, hebben we deze zoveel mogelijk in bijlagen ondergebracht, zodat het verhaal zich ongehinderd kan ontvouwen.

Ook hebben we zo weinig mogelijk met opsommingstekens gewerkt; om te voorkomen dat het een rapport wordt in plaats van een familieverhaal.

Cornelia Maria Konings en Peter van der Staak

Maria Cornelia Konings x

*06.04.1813 Tilburg

+20.08.1903 Tilburg Hasselt

X14.04.1842

Peter van der Staak

* 25.10.1814 Moergestel

+ 08.06.1881 Tilburg

Kinderen

- **Christina van der Staak**

*13.02.1843 Hoeven 805

+08.05.1848 Tilburg 5 jaar oud

- **Mathias van der Staak**

*20.04.1845 Tilburg

*18.01.1890 Vught

- **Christiaan van der Staak**

*08.12.1848 Tilburg

+25.03.1919 Tilburg

- **Peter van der Staak**

*21.05.1852 Hasseltstraat 878

+04.09.1928 Moergestel

- **Maria van der Staak**

*03.01.1857

+03.05. 1858 Hasselt 31/878

- **Maria Cornelia van der Staak**

*07.04.1858 Tilburg

+21.03.1903 Capucijnenstraat 16 Tilburg

Maria Cornelia en Peter van der Staak zijn beiden afkomstig uit de Hasselt, daar zijn ze opgegroeid en hebben ze elkaar leren kennen.

Met de gegevens uit de 10-jarige Volkstellingen kunnen we naadloos de woonbewegingen van het echtpaar van der Staak volgen en combineren met de gezinsopbouw. Dat ze het grootste deel van hun leven in de Hasselt wonen is het eerste dat opvalt.

1842	Hoeven 805
1845	Hasselt 857
1849-1859	Hasseltstraat 878
1860-1870	Hasselt 31
1870-1880	Hasselt 73
1880-1890	Hasselt 123
1890-1900	Hasselt 190

(Niet alle adressen betreffen ook andere huizen. Door de groei van de bevolking en de wijken is het nodig om de nummering van de huizen aan te passen.)

De eerste jaren van hun huwelijk wonen ze in de wijk Hoeven op nr. 805. De keuze verrast ons. Waarom gaan twee mensen die vergroeid zijn met de Hasselt, in het stadsdeel Hoeven wonen? Als we ontdekken dat Govert van der Staak, broer van Peter, daar woont op nr. 847, wordt het aannemelijk dat Govert een rol heeft gespeeld bij het zoeken van een tijdelijke woning voor het pasgetrouwde stel.

In 1845 wonen ze weer in de Hasselt, de wijk van hun jeugd en ze zullen daar ze de rest van hun leven blijven wonen. Maria Cornelia zal er overlijden op 20 augustus 1903. Peter overlijdt daar ook op 8 juni 1881.

Tussen 1849-1859 krijgt het gezin zijn volle omvang. Nadat haar jongste broer Mathijs in 1853 trouwt, trekken dochter Maria Cornelia en Peter van der Staak in op de ouderlijke boerderij. In 1856 overlijdt daar moeder Petronella. In de periode 1860-1880 doen er zich geen veranderingen voor in het gezin. Het 2^e decennium wonen ze op het adres Hasselt 73.

We gaan zien dat het vanaf 1880 is gedaan met de rust in huize Van der Staak aan de Hasselt nr. 123. Vader Peter overlijdt op 8 juni 1881, hij wordt 66 jaar oud. Zoon Peter trouwt in 1882 en verhuist naar Korvel 123. Dochter Maria bevalt van een buitenechtelijk kind. In 1890 trouwt zij met Peter Janssen. Dochter Maria overlijdt in 1903, kort daarna haar moeder. Peter Janssen verhuist, het huis in de Hasselt wordt verkocht. Christiaan verhuurt zich als inwonende boerenknecht en trekt van adres naar adres.

Kinderen

Uit hun huwelijk worden 6 kinderen geboren, waarvan twee meisjes jong overlijden.

We verdiepen ons nu in de levensloop van de volwassen geworden kinderen Mathias, Christiaan, Peter en Maria Cornelia in volgorde van "opkomst". We geven elk leven een motto mee, bedoeld om het karakter van elk leven te typeren.

ALS HET LEVEN EEN PROBLEEM WORDT

Mathias van der Staak

Mathias ziet het levenslicht op 20 april 1845 in de ouderlijke woning Hasselt 857. Zijn naam en geboortedatum zorgen voor onduidelijkheden in officiële akten en volkstellingen.

Mathias wordt ook Mathijs genoemd, en hij wordt nu eens in 1843 en dan weer in 1845 geboren. We denken enige tijd dat Mathijs en Mathias twee verschillende personen zijn. Hij wordt wever en later winkelier.

Mathias trouwt 8 april 1869 te Tilburg met Hendrika de Laat (1847-1933). Zij is de dochter van August de Laat (1819) en Engelina van Sprang (1820).

Mathias en Hendrika krijgen 14 kinderen Het laatste kind wordt geboren als Hendrika 41 jaar oud is. Het past niet binnen de opzet van onze familieverhalen ook de levens van de achterkleinkinderen in kaart te brengen. We volstaan daarom met het opnemen van een overzicht van het gezin in een aparte bijlage (zie Bijlage III).

Mathias wordt ziek

Met Mathias gaat het slecht. Ongeveer een jaar na de geboorte van zijn jongste kind zit Mathias er geestelijk volledig doorheen. Vanaf zijn huis Hasselt 42 wordt hij op 15 november 1889 overgebracht naar het psychiatrisch ziekenhuis “Voorburg” te Vught.

Hendrika blijft achter met haar 12 kinderen, maar ze staat er niet alleen voor. Haar 3 oudste dochters van 19, 18 en 17 jaar helpen mee om de vele monden te vullen, het huishouden te doen en orde te houden.

Ruim twee maanden na zijn opname overlijdt Mathias op 18 januari 1890 in “Voorburg”. Het verrast ons dat er in 1889 al sprake is van “Vught”, de in Brabant alom bekende plaats, waar je heen wordt gebracht als je je “gek” gedraagt. De verbazing is niet zo vreemd, want bij nader onderzoek blijkt dat het psychiatrisch ziekenhuis “Voorburg” nog maar enkele jaren bestaat en pas in 1885 is opgericht.

Mathias komt in een ziekenhuis dat zo goed als nieuw is. Maar waarom wordt hij opgenomen? Is er sprake van bedreiging en agressie? Is hij een gevaar voor zichzelf en de mensen in de omgeving?

Krankzinnigenzorg

Eind 18^e eeuw ontstaat er meer behoefte aan een betere classificatie van geestesziekten en aan verbetering van de kwaliteit van zorg.

Dat leidt tot een totaal andere aanpak. In Frankrijk wordt geëxperimenteerd met een nieuwe, meer humane benadering van patiënten. Regelmaat en discipline maken geleidelijk plaats voor verpleging zonder dwangmiddelen of geweld.

Patiënten mogen binnen de inrichting zoveel mogelijk vrij rondlopen. Er worden allerlei vormen van tijdbesteding ontwikkeld en vaardigheden geleerd, zodat patiënten zich nuttig kunnen maken.

Er komen werkplaatsen en moestuinen waardoor de inrichtingen zelfvoorzienend worden. In 1841 treedt een krankzinnigenwet in werking waarin de procedures voor opname en ontslag worden vastgelegd en het staatstoezicht wordt geregeld. Want er horen geen geesteszieken in de gevangenis.

Opnameprocedure Mathias

Bij de opname van Mathias is de volgende procedure gehanteerd:

- Een patiënt of zijn familie kunnen een verzoek tot opname indienen. In acute gevallen bekijkt de burgemeester of er sprake is van onmiddellijk dreigend gevaar voor de patiënt zelf, zijn omgeving of de openbare orde.
- Er volgt zonodig opname voor een periode van 14 dagen, waarin de patiënt wordt geobserveerd en er een diagnose wordt gesteld.
- De rechtbank (kantongerecht) neemt een beslissing tot ontslag of tot een verlenging van de opname met een half jaar.
- Daarna kan na rapportage een verlenging met maximaal een jaar volgen. Is er daarna nog noodzaak voor een verlenging van de verpleging, dan wordt de patiënt onder curatele gesteld.

Voor Mathias is na de observatie van 14 dagen gekozen tot een verlengde opname van 6 maanden. Gedurende deze periode overlijdt hij op 44-jarige leeftijd.

Hendrika hertrouwt

Hendrika blijft achter met haar mega-gezin waarvan het oudste kind 20 jaar is. Zij is 47 jaar en gaat naarstig op zoek naar een man die de moed heeft met haar te trouwen en stiefvader te worden van zoveel kinderen. Ze vindt hem in de persoon van de 61 jaar oude weduwnaar Christiaan Mutsaers, geboren te St. Oedenrode in 1833. Christiaan is smid. Hij was getrouwd met Maria van Hees. Zij overlijdt medio april 1893. Hij heeft 5 kinderen waarvan de oudste 30 en de jongste 22 jaar oud is. Vier ervan zijn getrouwd.

Christiaan en Hendrika trouwen op 22 augustus 1894. Samen houden ze het grote gezin draaiende. Christiaan overlijdt in november 1914 op 81-jarige leeftijd.

Op 20 februari 1920 vertrekt Hendrika naar Antwerpen en vestigt zich in de Onderwijsstraat 57. Deze straat ligt (nu) dichtbij de havendokken en het spooreplacement in Noord-Antwerpen. Wanneer ze terugkomt, weten we niet. Hendrika

overlijdt op 14 maart 1933 te Hilvarenbeek. Zij wordt 86 jaar. Ze is 1,5 jaar eerder, op 9 augustus 1932 vanaf de Reeshofweg 1 te Tilburg in Hilvarenbeek aangekomen. Wij blijven in verbazing achter met de vraag waarom een moeder van 14 kinderen het laatste 1,5 jaar van haar leven moet doorbrengen in het Liefdesgesticht in Hilvarenbeek?

EENZAAM MAAR NIET ALLEEN

Christiaan van der Staak

Tien maanden na het overlijden van zijn 5-jarig zusje Christina wordt op 9 december 1848 een jongetje geboren. Het kan niet anders, hij moet de leegte vullen die zij achterlaat; zijn naam wordt Christiaan.

Het overlijden van zusje Maria in 1857, komt bij Christiaan een jongetje van 10 jaar, hard aan. Hij beseft dat je moet oppassen met je te sterk te hechten aan mensen waar je van houdt, voor je het weet verlies je ze. Christiaan wordt wever en zal zijn verdere leven vrijgezel blijven. Als je geen gezin hebt ben je flexibel en soepel inzetbaar. Maar dat is betrekkelijk. Zijn broers en zus trouwen, maar het werk op de boerderij moet doorgaan.

Na het overlijden van zijn vader in juni 1881 is de 32-jarige Christiaan een geweldige steun voor zijn moeder, samen met broer Peter, die echter in 1882 trouwt en het huis verlaat. Het wordt nu niet alleen saai voor Christiaan, het werk vraagt behoorlijk veel van zijn krachten. Maar de saaiheid is van korte duur.

Zus Maria Cornelia blijkt zwanger en dat geeft spanningen met haar moeder. Als in maart 1884 een meisje ter wereld komt, krijgt vreugde de overhand. Het kind is gezond en levenslustig en 36-jarige Christiaan wordt van de ene dag op de andere oom in eigen huis. We denken dat zijn nichtje een belangrijke plaats in zijn leven krijgt.

Minder leuk wordt het voor Christiaan als zijn zus kennis krijgt aan de weduwnaar Peter Janssen. Ze trouwen in 1890 en zus

en nichtje vertrekken richting Korvel, naar de woning van Peter Janssen.

Tussen 1900-1910 is het leven voor Christiaan een rollercoaster van gebeurtenissen.

- Zus Maria Cornelia komt in de loop van 1901 met haar gezin, bestaande uit 5 kinderen (3 kinderen van Peter Janssen, haar dochter Maria Cornelia en hun gemeenschappelijke zoon Cornelis) terug naar huis. Waarschijnlijk om haar moeder te helpen die al 88 jaar oud is.
- In maart 1903 overlijdt zijn zus op 42-jarige leeftijd en enkele maanden later zijn moeder van 90.
- In september 1906 verhuist zijn nichtje naar Antwerpen. Ze is 21 jaar geworden en gaat proberen iets van haar leven te maken. Dat is het moment dat Christiaan beseft dat hij in zijn ouderlijk huis niet zoveel meer heeft te zoeken.

Hij gaat voor langere of kortere tijd aan de slag als inwonende knecht. We stuiten op gegevens van de familie Van der Aa in de St. Josephstraat te Tilburg. Christiaan gaat op 5 november 1906 naar St. Josephstraat 842 en vanaf 14 mei 1908 werkt hij voor langere tijd op nr. 450, ook een boerderij van de familie Van der Aa.

In het register van “inwonenden” speuren we verder naar meer gegevens over Christiaan (inwonenden zijn vaak alleenstaande personen, die in de kost zijn bij een familie waar ze meestal ook voor werken).

We vinden inderdaad meer informatie, waarin bevestigd wordt dat Christiaan na het overlijden van zijn moeder van werk naar werk trekt en geen vaste verblijfplaats heeft. Hij blijkt als inwonend landbouwer in dienst te zijn geweest op de volgende adressen:

In 1910	St. Jozefstraat 19
Per 9 juli 1910	Piusstraat 3
Per 12 april 1911	Kommerstraat 2
Per 17 april 1914	Nieuwe Goirleseweg 56 (Voltstraat)

In 1914 wordt hij 66 jaar, krijgt een uitkering en houdt vermoedelijk op met werken. Waar hij de laatste jaren van zijn leven

woont, weten we niet. Het is best mogelijk dat hij bij zijn laatste baas is blijven wonen en werken.

Christiaan overlijdt

Op 25 maart 1919 doen landbouwer Cornelis van Roessel, 41 jaar en Cornelis van Puijenbroek, een veldwachter van 39 jaar en woonachtig in Moergestel, aangifte van het overlijden in Tilburg van Christiaan van der Staak, oud 70 jaar. Hij overlijdt om 4.30 uur in de vroege morgen van 25 maart 1919. Cornelis van Puijenbroek is familie. Hij trouwt met Maria van der Staak, een nicht van Christiaan; zij is de dochter van Peter van der Staak en Maria Cornelia Konings.

FLEXIBEL IN TIJDEN VAN VERANDERING

Petrus van der Staak

De derde zoon komt ter wereld op 21 mei 1852 en krijgt de naam Peter. Hij trouwt 19 juli 1882 te Tilburg met Anna Catharina van der Weegen (1849-1920). Peter is op zijn trouwdag 30 en Anna 32 jaar.

Getuigen bij het huwelijk zijn zijn broers Mathias (37) en Christiaan (41), beiden wever. Voor de bruid getuigen Hendrikus (41) en Embregt (39) van der Weegen, beiden timmerman van beroep.

We hebben in kaart gebracht welke beroepen Peter in zijn leven heeft uitgeoefend:

1882	fabrikant
1890	venter
1900	tapper
1911	verzekeringsagent

In de periode 1880-1890, na het overlijden van vader Peter op 8 juni 1881, zijn Christiaan, Peter en ook zus Maria Cornelia actief als wevers. Bij het opmaken van zijn huwelijksakte in 1882 laat Peter noteren dat hij "fabrikant" is; iemand die het hele jaar door in opdracht weeft. Ook zijn broer Mathias zegt "fabrikant" te zijn. Het is dus goed mogelijk dat ze gedrieën tot rond 1890 in opdracht hebben geweven, maar dat betekent

nog niet dat ze fulltime daarmee bezig zijn. Peter is, zoals we zien, de langste tijd van zijn werkzaam leven *geen* wever.

Peter maakt de indruk alles te willen aanpakken. De carrièrestappen die hij maakt zijn niet los te zien van het ingrijpende proces dat de samenleving doormaakt in de overgang van een agrarische naar een industriële maatschappij.

Het beroep van venter ontstaat in nauwe samenhang met de verstedelijking. Door de gestage toename van afstand tussen de verspreid wonende producent (boer) en consument, groeit de behoefte aan overbrugging van de afstand. Verkoop aan huis voldoet aan deze behoefte. Wanneer de verstedelijking verder toeneemt ontstaat er een omslagpunt. De mensen wonen nu zo dicht bij elkaar dat de venter het zich kan veroorloven om thuis te blijven en de klanten naar zijn winkel te lokken, waar hij een veel groter en aantrekkelijker assortiment kan aanbieden. Het beroep van tapper sluit daar naadloos op aan.

Er komen huizen of winkels waar vloeistoffen te koop worden aangeboden o.a. melk, bier, olie. Een verzekeringsagent is in het begin van de 20^e eeuw eigenlijk een venter. Hij gaat langs de deuren en probeert verzekeringen te slijten. Het gaat meestal om een soort spaarverzekering bij de geboorte van een kind. De tijd van de ouwe sok als spaarsysteem is definitief voorbij.

Gezin van Peter van der Staak en Anna Catharina van der Weegen

Op zijn trouwdag wordt het echtpaar ingeschreven en vestigt zich officieel in de wijk Korvel op nr. 123. Anna is een Korvelse en woont tot haar trouwen op nr. 484.

Peter en Anna gaan een tijd tegemoet waarin beproevingen hen niet bespaard zullen worden. Van de 5 kinderen overlijden er 4 op zeer jonge leeftijd.

Kinderen

Maria Adriana Petronella

Zij komt op de wereld op 28 juni 1883. Zij wordt nog geen jaar oud want ze overlijdt op 16 juni 1884.

Maria Cornelia Petronella

Zij wordt geboren 4 november 1884. Zij blijft in leven.

Joannes Cornelis

De eerste zoon, komt op 17 september 1887 ter wereld. Hij wordt nog geen 2 jaar oud en overlijdt 8 augustus 1889.

Petrus Cornelius

Hij wordt geboren op 1 september 1890. Piet leeft ruim 8 maanden en overlijdt op 16 juni 1891.

Adriana Maria Antonia

Adriana wordt geboren 3 mei 1892 en overlijdt 1 uur na haar geboorte.

In 1910 wonen Peter en Anna aan de Paterstraat 6. Op 20 januari 1911 verhuizen ze naar Akkerstraat 69; Peter is verzekeringsagent.

Dochter Maria trouwt met Cornelis Puijenbroek, politieagent van beroep. Eind 1913 verhuizen ze ambtshalve naar Moergestel. Enkele maanden later komen haar ouders bij hen inwonen op nr. 15 in wijk A.

Het is maar van korte duur, want vader Peter is waarschijnlijk ernstig ziek. Hij overlijdt korte tijd na de verhuizing, op 17 februari 1914 in een ziekenhuis te Tilburg

Anna zal nog ruim 5 jaar bij dochter en kleinkinderen wonen. Ze overlijdt op 31 augustus 1920 te Moergestel, 70 jaar oud.

ONDANKS EEN VALSE START

Maria Cornelia van der Staak

Als laatste kind in het gezin wordt Maria Cornelia geboren op 7 april 1859. Op 25-jarige leeftijd blijkt ze zwanger te zijn. Maria Cornelia bevalt 19 augustus 1884 van een gezonde baby, een meisje, dat ze naar haar moeder noemt: Maria Cornelia.

In de geboorteakte nummer 671 van het jaar 1884 staat te lezen dat de bevalling plaatsvond om 6 uur in de morgen in het ouderlijk huis. De verloskundige Gregorius van de Ven, 42

jaar, was daarbij aanwezig. Over de vader worden geen mededelingen gedaan. Maria trouwt niet met hem. Dat wil niet per se zeggen dat ze niet zou willen. Hij kan bijvoorbeeld al getrouwd zijn.

Ongewenste zwangerschappen zijn aan de orde van de dag. In de meeste gevallen trouwt de verwekker met de ongehuwde moeder. Het kind wordt geëcht en het leven gaat door. Een zwangere vrouw trouwen wil zeggen dat je de zekerheid hebt dat ze vruchtbaar is.

Ondanks deze nuchtere levensinstelling is het ongehuwd zwanger worden geen pretje: het is een schande. Volgt er alsnog een huwelijk dan is het leed snel geleden. De ongehuwde moeder die alleen blijft, vormt een wrak op het strand van de onzedigheid. Veel mannen blijven buiten schot, want bewijs maar eens dat zij de vader zijn.

Maria Cornelia is al 30 jaar en heeft een buitenechtelijk kind. Je zou denken dat haar kansen op de huwelijksmarkt erg klein zijn. Maar dat blijkt mee te vallen.

Ze maakt eind 1889 kennis met Petrus Janssen uit de wijk Veldhoven, wiens vrouw Johanna van Gompel, op 17 november 1889 op 32-jarige leeftijd is overleden.

Er bestaan geen huwelijksbureaus of datingsites, er worden ook geen contactadvertenties geplaatst in het plaatselijke dagblad, maar toch zijn Maria Cornelia en Peter een kleine 6 maanden later man en vrouw. Het gaat allemaal zo snel omdat van beide zijden de urgentie groot is. Peter wil coute que coute zijn gezin bij elkaar wil houden en Maria Cornelia zoekt een vader voor haar 6 jaar oude dochter.

Peter Janssen

Petrus wordt op 7 december 1857 in Diessen geboren. Hij trouwt begin juli 1879 met Johanna van Gompel en ze gaan in de wijk Veldhoven wonen. Op haar huwelijksdag is Johanna al enkele maanden zwanger. Het huwelijk duurt ruim 10 jaar. In die periode maken ze samen heel wat verdrietige gebeurtenissen mee.

Er worden 6 kinderen geboren waarvan er 4 op zeer jonge leeftijd overlijden. De overlevers zijn: Maria Catharina (1879) en Adrianus (1886).

Gezin van Maria Cornelia van der Staak en Peter Janssen

Peter en Maria Cornelia trouwen op 14 mei 1890. Onder de getuigen treffen we enkele bekenden: Martinus Konings (73), oom van de bruid en haar broers Christiaan (40) en Peter (37) van der Staak, resp. wever en *venter*. Verder is Peters zwager, wever Gijsbert Zomers (24) aanwezig als getuige.

Maria Cornelia verhuist met haar dochter naar de wijk Korvel-Laar nr. 182, waar Petrus Janssen woont met zijn 11-jarige dochter en 3-jarige zoon. Het gezin wordt 7,5 maand na de bruiloft uitgebreid met een zoon. Hij wordt geboren op 1 februari 1891 en zal als Cornelius Joannes Janssen door het leven gaan.

De gezinskaart vermeldt dat Maria Cornelia is vertrokken naar "Gasthuis". Bij Opmerkingen staat "naar F 190". Dat is Hasselt 190, haar ouderlijke huis. Bij haar kind staat ook "naar F 190". Er wordt geen verhuisdatum genoemd. Maria Cornelia wordt vermoedelijk in verband met haar zwangerschap opgenomen in de enige ziekenvoorziening die Tilburg in die tijd rijk is: het gasthuis aan de Locht, dat plaats biedt aan 20-30 patiënten. Na de bevalling vertrekt ze naar haar ouderlijk huis in de Hasselt.

Het St Elisabeth Gasthuis

Het gasthuis wordt in 1827 gesticht door 4 rooms-katholieke Tilburgse notabele heren: de heren F. Suijs, W. Mutsaerts, B. Mutsaers en J. van Dam. Ze schrijven een nota waaruit we het volgende citeren:

"Daar wij reeds sedert langen tijd met afgrijzen ontwaar zijn geworden, dat zeer velen der noodlijdenden binnen deze uitgestrekte gemeente zich bij ziekte in eenen jammerlijken en deerniswaardigen toestand bevonden, ja, bij een nauwkeurig onderzoek deswegens, zijn ontwaar geworden, dat niet weinige van die ongelukkigen, zoowel uit gebrek aan geregelde oppassing, geschikte huisvesting en het noodige onderhoud

als door het gemis van onmisbare hulpmiddelen zijn omgekomen, ja hetgeen nog meer is, de geestelijke hulp uit hoofde van den verren afstand en de ongeschiktheid der woningen van kommer en ellende niet als op gebrekkige wijze kon worden toegediend, moest eindelijk de stem der menschheid tot ons doordringen (.....) om de ongelukkigen de behulpzame hand toe te reiken en dien verre gaanden jammer te doen ophouden.”

Dit indringende appèl op het geweten van notabelen, bestuurders en vooral ook de artsen, blijft niet zonder gevolg. Eind 1827 wordt “*op de Veldhoven*” op de plaats van het huidige Wilhelminapark in een boerenwoning een provisorisch gasthuis ingericht. Nu kunnen de zieke armen in een voldoende hygiënische ruimte verzorgd worden.

Rond 1850 begint een medisch-technische revolutie. De ontdekkingen zoals narcose, de betekenis van micro-organismen, antiseptische operatiemethoden en röntgenstraling betekenen een spectaculaire vergroting van de medische onderzoeks- en behandelingsmogelijkheden. In 1838 wordt een nieuw en groter gasthuis gebouwd in “*De Locht*”, nu de Gasthuisstraat genoemd. De Zusters van Liefde nemen de verzorging en verpleging op zich. Op 28 november 1929 verhuizen de 31 patiënten naar het nieuwe St Elisabethziekenhuis aan de Jan van Beverwijkstraat.

Stilte voor de storm

We gaan terug naar de Hasseltstraat 190 en zien dat Maria Cornelia met man en gezin weer terug zijn bij haar 75-jarige moeder en ongehuwde broer. Tussen 1890-1900 verlaten de kinderen van Maria en Peter het huis.

Op 20 november 1897 vertrekt dochter Maria Catharina Jansen, op een week na 18 jaar, naar Soeterwoude. Ze heeft een betrekking als dienstbode aangenomen en zal alle vaardigheden leren die nodig zijn om een goede moeder en huisvrouw te worden.

De beide zonen Adrianus en Cornelius vertrekken (gelijktijdig?) in de loop van het decennium naar de fraters, Adrianus naar “Fraterhuis nr 837”, hooguit 14 jaar oud, Cornelius naar

“Fraterhuis 843.”, hooguit 9 jaar oud. Cornelis komt op 31 oktober 1900 weer naar huis. Geen roeping? Adrianus wordt ingeschreven als “kweekeling”. Hij zal dus worden opgeleid tot (kloosterling)onderwijzer.

De Fraters van Tilburg

We openen het bestand van de Fraters van Tilburg en we belanden midden in een heel eigen wereld. Er ontrolt zich een indrukwekkende lijst met bijna 2000 personen, die in de periode 1900-1910 op verschillende locaties bij de Fraters hebben gewoond, gestudeerd en gewerkt. Naast het Moederhuis zijn er in Tilburg nog 4 andere locaties: het Fraterhuis Bosscheweg, de Kweekschool, het St. Antoniusgesticht en het Dionysiusgesticht. Het blijkt een zelfvoorzienend systeem.

We komen in de bestanden een breed scala van functies en beroepen tegen: Hoofdpriester (dat moet Superior de Beer zijn), priesters, leraren, (hoofd)onderwijzers, hoofd der waterschool, hoofd der kweekschool, weesvader, boekhouder, pater, frater, ziekenoppasser, kweekeling, kostleerling (boek)drukker, (hoofd)bakker, kleermaker, bestedeling

(Toelichting op Bestedeling:

Een bestedeling is iemand die niet in eigen kost en inwoning kan voorzien. Hij wordt uitbested. Dat wil zeggen, dat hij op kosten van een verantwoordelijke gemeente of kerk wordt ondergebracht, soms bij een particulier of meestal bij een stichting die voor kost en inwoning zorgen. Bestedelingen zijn meestal bejaarden en wezen. In de zogenaamde “bestedelingenhuizen” wonen in de begintijd bejaarden en wezen samen onder een dak. Ze eten en werken samen maar op de slaapzalen zijn de geslachten uiteraard streng gescheiden. Ook getrouwde mannen en vrouwen slapen gescheiden. In de loop van de tijd worden bejaarden en wezen afzonderlijk gehuisvest en verzorgd. Charitas verdwijnt, er ontstaat recht op zorg. Het wordt regel dat de gemeente de kosten voor de opvang betaalt. De uitvoering blijft vaak nog in handen van kerken en particuliere stichtingen. Dat is anno 2016 nog steeds het geval; er wordt nu wel onderscheid gemaakt tussen verzorgingsbehoefte en verpleegbehoefte ouderen.)

De grote diversiteit aan functies is nodig, omdat de fraters naast de kweekschool nog de Latijnse school (priesterklas), een jongensweeshuis en een afdeling voor ambachtsjongens onder hun hoede hebben. Er zijn in die tijd veel families die hun jongens op de jonge leeftijd van 12 jaar toevertrouwen aan de fratergemeenschap. Het is voor de families een aantrekkelijk perspectief omdat de kinderen uit de kost zijn, een goede opleiding krijgen en een verzekerde toekomst tegemoet gaan. De interne kweekschool start op 28 oktober 1850 en is van begin af aan een groot succes. Ze zorgt voor een gestage aanwas van nieuwe fraters.

In 1875, het jaar van het 25-jarig bestaan van de Congregatie, zijn er 63 fraters opgeleid. In 1900 zijn er dat 290.

De leerkrachten van de kweekschool zijn ook bij het lesgeven in het lager onderwijs ingeschakeld. Vakanties hebben de kwekelingen maar weinig omdat de praktijk uitwijst dat vakanties slecht zijn voor de roepingen; vaak blijven jongens na de vakantie thuis.

Als kwekeling zestien jaar worden en de opleiding goed hebben doorlopen, worden ze geacht, ondanks hun jonge leeftijd, zelfstandig als onderwijzer te functioneren.

Verwarring en verdriet

We treffen in het jaar 1900 op Hasseltstraat 241 (de vernieuwde nummering voor F 155) alle bekende personen aan: Christiaan (nog vrijgezel) en het gezin van dochter Maria Cornelia: familie Janssen-van der Staak en kinderen. De komende jaren zijn ingrijpend.

- **21 augustus 1902.** Cornelis Joannes vertrekt bij de fraters en komt naar huis. Waarom is niet duidelijk. (Op 15 februari 1906 komt Cornelis terug uit Heijthuisen. Wat hij in de tussentijd heeft gedaan is evenmin duidelijk.
- **21 maart 1903.** Maria Cornelia van der Staak-Janssen overlijdt op 90-jarige leeftijd.
- **10 februari 1904.** Dochter Maria Catharina komt na een verblijf van ruim 6 jaar in Zoeterwoude, terug naar Tilburg.

Ze is in de praktijk opgeleid en getraind om als moeder een huishouden in goede banen te leiden. En dat wil ze binnenkort daadwerkelijk ook laten zien. Ze is nog maar 8 maanden terug uit Zoeterwoude en vertrekt naar Goirle om te trouwen.

- **26 oktober 1904.** Maria Catharina trouwt met Wouterus van Gils. Die moet ze in de afgelopen 8 maanden hebben leren kennen, want vanuit het verre Zoeterwoude kun je geen relatie met iemand uit Goirle opbouwen.
- **5 september 1906.** Stiefdochter Maria Cornelia van der Staak vertrekt naar Antwerpen. Zij zal lange tijd in België blijven en daar in 1913 te Eeckeren trouwen met Josephus Bernardus van Iersel uit Tilburg. In de 30er jaren komt zij met haar man terug naar Tilburg.
- **8 augustus 1908.** Adrianus gaat van huis uit voor langere tijd naar "E 179?". We dachten dat Adrianus als kwekeling naar de fraters was gegaan, maar hij blijkt thuis te zijn. Met vraagteken. E 179 is Hoevenschestraat 179, waar de familie Ansems woont met 3 ongehuwde dochters en twee zoons.

De ene zoon wil frater worden en de andere is vanaf 1899 woonachtig in een Karmelietenklooster. We denken dat Adrianus bij de familie Ansems gaat wonen, omdat hij een van de zonen bij de fraters heeft ontmoet en vriendschap heeft gesloten. Hij heeft geen thuis meer en mist de warmte van een gezin. Het gelovige gezin Ansems is zo'n warm nest. Het kan ook zijn dat hij ziek is en verzorging nodig heeft want hij zal kort na de verhuizing overlijden.

- **23 december 1908.** Om 12.00 uur 's middags overlijdt Adrianus op 22-jarige leeftijd. Zijn vader is dan 50 jaar en doet aangifte.

Peter Janssen tweemaal weduwnaar

Er maakt zich kort na het overlijden van zijn vrouw een vreemde onrust meester van Peter Janssen. Hij verhuist in korte tijd 3 keer:

- Op 5 mei 1903 naar N 417
- Op 4 maart 1904 gaat hij naar A 304f
- Op 12 december 1904 naar B 169

Of zijn kinderen met hem meeverhuizen is niet zeker, maar wel aannemelijk. Het laatste adres is in de wijk Korvel, de wijk waar hij jarenlang heeft gewoond. Na het overlijden van zijn vrouw en schoonmoeder en het vertrek van zijn dochters en zoons, wonen alleen Peter en Christiaan in het ouderlijke huis.

Christiaan gaat na de dood van zijn moeder als knecht inwonen. Daaruit leiden we af dat het huis aan de Hasseltstraat rond 1906 wordt verkocht.

Zoon Cornelis Joannes treedt in bij de Fraters van Tilburg. Na zijn terugkeer uit Heijthuijsen op 15 februari 1906, zijn geen gegevens meer van hem gevonden. Stiefdochter Maria Cornelia van der Staak woont vanaf begin 1906 in Antwerpen. Het is dochter Maria Catharina die haar vader, na al het verdriet van zijn jonggestorven kinderen en zijn beide overleden vrouwen, de vreugde van het grootvaderschap zal schenken. Samen met haar man Woutherus krijgt zij 10 kinderen, 7 groeien gezond op.

Peter zal ze niet allemaal geboren zien worden. Hij overlijdt op 10 maart 1917 om 13.30 uur op 59-jarige leeftijd in zijn woning. Schoonzoon Woutherus van Gils (39) doet aangifte.

Martinus Konings en Magdalena de Lepper

Martinus Konings

*06.10.1816 Tilburg
+08.05.1891 Tilburg
x20.04.1843 Tilburg

x

Helena de Lepper

*10.10.1815 Tilburg
+3.03.1872 Tilburg

- **Mathias Konings**
*30.03.1844 Berkdijk 697 Tilburg
+13.06.1874 Tilburg Stokhasselt
- **Arnoldus Konings**
*28.07.1845 Berkdijk 697 Tilburg
+04.01.1931 Tilburg
- **Cornelis Konings**
*06.10.1848 Tilburg
+09.04.1874 Tilburg Stokhasselt
- **Petrus Konings**
*01.01.1852 Berkdijk 670 Tilburg
+19.11.1929 Tilburg
- **Hendrikus Konings**
*23.03.1854 Tilburg
+06.01.1883 Stokhasselt Tilburg
- **Adriana Konings**
*07.01.1857 Tilburg
+28.07.1943 Tilburg

Martinus wordt geboren op 6 oktober 1816 in Tilburg en overlijdt daar op 8 mei 1891 in de wijk Goirke (akte 310). Zijn zoon Arnoldus, 45 jaar, leerlooier doet aangifte.

Martinus leert thuis in de Hasselt het boerenvak. Hij is de oudste jongen in het gezin. Zijn moeder en zus Maria Cornelia hebben de leiding op de boerderij en binnen het gezin. Na het overlijden van zijn vader heeft hij veel steun gekregen van oom Jan Konings en oom Peter de Bekker. Zij brengen hem kennis en vaardigheden bij die een landbouwer en wever moet hebben.

Martinus trouwt Magdalena de Lepper, een dienstmeisje uit de Berkdijk, geboren te Tilburg op 10 oktober 1815. Het is niet bekend hoe beiden elkaar hebben leren kennen, Stokhasselt en Berkdijk liggen een flink eind van elkaar verwijderd.

Helena is de dochter van landbouwer Arnoldus de Lepper en Cornelia Zwerts. We verkennen in het kort haar familieachtergronden.

Familie De Lepper

De grootouders van Helena zijn Martinus de Lepper (1743-1806) en Joanna Mathijssen (1745-1805). Ze trouwen in 1768. en krijgen 10 kinderen, waarvan er 6 in leven blijven. Arnoldus, de oudste uit het gezin, trouwt in 1808 Cornelia Maria Zwerts. Zij worden de ouders van 9 kinderen, waaronder Magdalena (Helena) die met Martinus Konings zal trouwen. (Families De Lepper-Mathijssen en De Lepper-Zwerts zie bijlage IV).

Huwelijk Martinus Konings en Helena de Lepper

Op 20 april 1843 trouwen Martinus en Helena in Tilburg.

Getuigen zijn:

- Adriaan de Brouwer, 40 j. boer te Udenhout, zwager van de bruid
- Godefridus Konings, 24 j. boer te Tilburg, broer bruidegom
- Peter van der Staak, 28 j. boer te Tilburg zwager bruidegom
- Johannes van Hest, 28 j. boer te Tilburg, geen bloedverwant. (Ene Johannes van Hest is januari 1830 voogd ad hoc bij de veiling in Café Bierens)

Magdalena wordt Helena, zeer waarschijnlijk Lena genoemd. Dat leidt tot verwarring en onduidelijkheid. Bij een officiële gelegenheid wordt door een ambtenaar op de onduidelijkheid gewezen. Marinus verklaart bij die gelegenheid onder ede dat Magdalena en Helena de Lepper een en dezelfde persoon zijn.

Er zijn geen tekenen die erop wijzen dat er sprake is van een nauwe relatie is tussen Martinus en zijn beide broers. Bij het huwelijk van Martinus is Godefridus “zoals het hoort” een van de getuigen. Maar als Godefridus zelf trouwt, is geen van zijn broers als getuige aanwezig.

Hij vraagt tot onze verrassing zijn zwager Peter van der Staak, de man van zijn zus Maria Cornelia, en diens broer Govert van der Staak.

Start op de Berkdijk

Het paar vestigt zich in de Berkdijk. Daar worden op verschillende adressen hun kinderen geboren.

Voornaam	Geb. datum+ akte	Adres
1. Matthijs	30.03.1844 (119)	Berkdijk 697
2. Arnoldus	28.07.1845 (261)	Berkdijk 697
3. Cornelis	06.10.1848 (305)	Berkdijk 669
4. Petrus	01.01.1852 (1)	Berkdijk 670
5. Hendrikus	23.03.1854 (104)	Berkdijk 92/670
6. Adriana	07.01.1857 (8)	Berkdijk 94/670

In genoemde periode woont Augustinus de Bekker (1829) een aantal jaren in bij het gezin. Hij is “*knecht*”. Augustinus is een neef van Martinus. Hij is de zoon van oom Peter Govert de Bekker en Barbara Willemse. Tante Barbara is de zus van tante Johanna Willemse, de eerste vrouw van oom Jan Konings.

Naar Alphen en Riel

Het jonge gezin waarvan de oudste nog geen 15 jaar is en de jongste 2 jaar oud, verhuist op 10 januari 1859 naar Alphen en Riel.

De verhuizing van Martinus kan niet los gezien worden van het kindsdeel dat hij in 1856 krijgt uit de erfenis van zijn overleden moeder Petronella de Bekker.

Een tweede belangrijke factor is de spectaculaire groei van de akkerbouw. In 1855 wordt de “wet op het gemaal” (belasting op meel) afgeschaft. Het wegvallen van deze belasting is de directe aanleiding voor de komst van meel- en broodfabrieken. Dit is het einde van het kartel van korenmolenaars en bakkerijen. De broodprijs zakt maar liefst met 30%.

Door deze prijsdaling neemt de vraag naar brood enorm toe. Aan het eind van de 19^e eeuw eten Nederlanders 3 keer zoveel brood en 1,5 tot 2 keer zoveel aardappelen. In 1856 wordt in Nederland de eerste meel- en broodfabriek geopend. Dit initiatief is in 1865 uitgegroeid tot 10 meelfabrieken en 11 meel- en broodfabrieken. In Tilburg wordt met een vertraging het fabrieksbakken ingevoerd. In 1879 start broodbakkerij Willem Pajmans op Goirke 6, in 1899 gevolgd door broodbakkerij Smarius aan het Smidspad.

Het gezin Konings-de Lepper vestigt zich in de Brakelsestraat 78 in Riel. Martinus, zijn vrouw Helena en hun zonen Mathijs en Arnoldus worden allen ingeschreven als akkerbouwer.

Op 8 november 1810 werden de dorpen Alphen en Riel per decreet samen een gemeente. Het dorp Chaam dat onderdeel uitmaakte van Riel, werd ontkoppeld en bij Hilvarenbeek gevoegd. Riel omvatte drie buurtschappen; Brakel, Zandeind en Kerkeind. Brakel werd al in de prehistorie bewoond.

Het Brakelse deel van het dorp is vruchtbare grond die wat hoger ligt in de omgeving, omdat boeren eeuwenlang de grond hebben verrijkt met heideplaggen, doordrenkt van mest uit de potstal. Het is een goede plek om te boeren. De 4 akkerbouwers kunnen dus aan de slag. Waarom vertrekt Martinus dan na ruim 2 jaar weer?

Naar Loon op Zand

Op 28 januari 1862 laat "Martinus de Koning" zich als akkerbouwer inschrijven in het Bevolkingsregister van Loon op Zand. Het gezin gaat in de Kerkstraat wonen op nr.118.

Matheus	29.03.1844	bijna 18 jaar
Arnoldus	20.07.1845	17 jaar
Cornelis	06.10.1848	12 jaar en 7 maanden
Peter	01.01.1852	bijna 10 jaar
Hendrik	23.03.1854	bijna 8 jaar
Adriana	07.01.1857	4 jaar en 8 maanden

Terug naar Tilburg

Martinus vestigt zich op 28 februari 1868 in de wijk Stokhasselet nr. 3; 6 jaar na zijn inschrijving in Loon op Zand. We weten niet wat de aanleiding is voor het vertrek. Uit enkele kleine details zou het volgende beeld kunnen worden opgebouwd.

Een reden kan zijn dat Martinus in Alphen en Riel niet goed kan aarden en dichterbij zijn geboortegrond in de Hasselt wil wonen. Meer waarschijnlijk is dat een boerenbedrijf leiden niet de sterkste kant van Martinus en zijn zonen is. Bij de volkstelling van 1869/1870 in Tilburg, laten vader en oudste zoon Mathijs zich als "*dagloner*" registeren; de aspiraties om een eigen akkerbouwbedrijf te hebben zijn verdwenen.

Rampspoed

Op het moment van verhuizing naar Tilburg is het gezin nog helemaal intact. Maar het zal niet lang duren voordat het leven de eerste dreunen uitdeelt. Helena, zijn vrouw overlijdt, 56 jaar oud, op 3 maart 1872. Zoon Cornelis overlijdt op 9 april 1874 op bijna 24-jarige leeftijd. Enkele maanden later overlijdt op 13 juni zoon Mathijs op 30-jarige leeftijd.

In een paar jaar tijd verliest Martinus zijn vrouw en twee zonen. Hij blijft achter met zijn 3 jongste kinderen: Petrus, Hendrikus en Adriana.

De jaren na 1880 starten positief. Begin 1883 geeft het leven een harde trap na. Op 6 januari 1883, een paar maanden voor zijn 29ste verjaardag overlijdt zoon Hendrikus.

Begin 1872 gaat Arnold naar Loon op Zand en kiest definitief voor het looiersvak. Hij gaat wonen in de Kerkstraat op nr. 89, in dezelfde straat waar hij met zijn ouders en broers nog maar een paar jaar geleden een eigen boerderij had.

Nu zijn moeder en broer Kees (Cornelis) er niet meer zijn wil Arnold even afstand nemen. In Loon op Zand voelt hij zich vrij en toch dichtbij zijn vader en zus die in de aangrenzende Stokhasselt wonen. Hij neemt voorzichtig de vrijheid om nog wat verder rond te kijken. Na een kleine twee jaar verlaat hij Loon op Zand en probeert zijn geluk bij een leerlooierij in Gilze-Rijen. Hij gaat wonen in wijk A op nr. 76k. Ruim 2 jaar later, op 2 juli 1876 is hij weer terug in Tilburg. Arnold zal nog een keer naar Gilze-Rijen gaan. Hij komt op 30 juni 1881 weer naar huis.

1890-1900

Martinus en zijn beide kinderen gaan samen het laatste decennium van de eeuw in. Martinus is 75, zijn dochter Adriana (43) en Arnold (55) zijn ongehuwd en nog steeds thuis. Martinus had liever gezien dat ze gelukkig waren getrouwd en nu voor een gezin zouden zorgen. Maar nu het toch is zoals het is, ziet hij ook de voordelen: hij hoeft niet alleen te zijn en heeft altijd huisgenoten om zich heen. Martinus haalt de eeuwwisseling niet. Hij overlijdt op 8 mei 1891 en wordt 75 jaar oud.

Arnold en Adriana

Na het overlijden van hun vader gaan Arnold en Adriana hun eigen weg. Arnold gaat een deur verder wonen, op nr. 389. Adriana verhuist 26 september 1898 naar nr. 316. Begin 1900 wonen broer en zus weer samen en zullen tot begin 1931 elkaars huisgenoten zijn.

Begin 1900 wonen ze op het Goirkeplein 469. In 1920 wonen ze op Lijnsheike 178. Het is een woning op het terrein van de schoenfabriek Mannaerts. (Tot 5 november 1910 heeft op dit adres vrijgezel Josephus Johannes Mannaerts en zijn zus gewoond. Na hun verhuizing wordt het pand bij de fabriek getrokken.)

Arnold is 65 jaar en vervult waarschijnlijk als tegenprestatie voor de huisvesting een rol als conciërge-bewaker. Zijn buur-

man op nr. 174 is Franciscus Norbertus Mannaerts, schoenfabrikant en regent van het R.K. Ziekenhuis. Arnold woont daar tot zijn overlijden op 4 januari 1931 in goede harmonie met zijn zus. Arnold wordt 85 jaar. Adriana woont daarna telkens voor kortere tijd op de adressen Hoefstraat 23 en 45d en als laatste adres op Goirkestraat 174 waar zij 16 augustus 1934 overlijdt, 86 jaar oud.

ALLES OP EEN KAART

Petrus Konings

Het leven heeft voor Petrus (we zullen hem Piet noemen) een speciale en belangrijke opdracht: zorgen dat de tak Konings-de Lepper niet uitsterft. Dat klinkt op het eerste oog nogal hoogdravend, maar het besef groeit bij hem in de loop der jaren, als zijn broers Mathijs, Cornelis en Hendrikus ongehuwd overlijden en Arnold en Adriana geen aanstalten maken om te trouwen.

Huwelijk

Op 27 april 1881 geven Piet en Maria Zeegers elkaar het ja-woord. Piet is 29 jaar en zijn vrouw Maria enkele maanden jonger. Ze is geboren op 4 september 1852. Piet is wever en Maria weeft ook. Getuigen zijn namens de bruidegom zijn broers Arnold en Hendrikus Konings en namens Maria haar broers Cornelis en Jozef, allebei wever. Ze gaan inwonen bij Maria's moeder Johanna Maria Beerens, weduwe Zeegers. Zij woont in de wijk Heikant op nr. 91, samen met 3 volwassen ongehuwde kinderen Josephus Johannes, Johanna en Petrus.

Familie Zeegers

Maria is het 6^e kind uit een gezin van 8 kinderen: 5 jongens en 3 meisjes. Haar ouders zijn Willem Zeegers en Johanna Maria Beerens of Beeris. Zij trouwen in 1839.

Het gezin Zeegers treft hetzelfde noodlot als het gezin van haar man Piet: 3 jongens sterven in de bloei van hun leven. Wat is dat voor een vreemd verschijnsel? Dat kleine kwetsbare baby's een verhoogd risico lopen om vroegtijdig te overlijden is begrijpelijk. Maar jonge kerels tussen 25 en 30 jaar?

Vader Martinus is bij het huwelijk van zijn zoon Piet aanwezig.

Hij is al jaren weduwnaar, zijn vrouw Helena is in 1872 overleden. Met bezorgdheid ziet hij toe hoe de helft van zijn kleinkinderen op jonge leeftijd overlijdt. Enkele maanden voor zijn overlijden wordt kleindochter Lucia geboren. Zij blijft in leven, ook de twee kinderen die daarna nog worden geboren. We schetsen in het kort hun leven. (Gezin Konings-Zeegers zie bijlage V)

Gezin van Piet Konings en Maria Zeegers

- **Philomena Konings**

Philomena, roepnaam Philomien, wordt werkster van beroep. Als ze 28 jaar oud is, trouwt ze op 8 mei 1912 met Piet van Dongen (1885) Piet is sigarenmaker en nachtwaker.

Getuigen bij het huwelijk zijn:

Arnold Konings, 66 jaar schoenmaker, oom van de bruid.
Norbertus Konings, 24 jaar schoenmaker, broer van de bruid.

Johannes van Dongen, 64 jaar leerlooier uit Besoyen, oom van de bruidegom. Johannes van Dongen, 22 jaar kleermaker, broer van de bruidegom.

Er worden in totaal 9 kinderen geboren, twee overlijden op jonge leeftijd, een wordt doodgeboren (zie bijlage VI).

Philomien overlijdt 15 december 1965. Piet 16 december 1968.

- **Norbertus Konings**

Norbertus, de oudste zoon uit het gezin, trouwt 15 mei 1918 te Tilburg met Adriana Elisabeth Mutsaers, geboren op 6 november 1890.

In de periode 1900-1910 is Norbert schoenmaker van beroep. Na 1910 is hij fabrieksarbeider en sjouwer. Norbertus trouwt vanuit zijn ouderlijk huis, Moleneind 5, en gaat met zijn vrouw op het adres Heikant 6b wonen. 22 oktober 1923 verhuist het gezin naar Rugdijk 20. Eind april 1936 wordt het adres Lijnsheike 149.

Familie Mutsaers

De ouders van Adriana zijn Gerardus Mutsaers en Maria Anna Somers. Gerardus overlijdt begin 1932, Maria Anna eind 1924.

Gerardus ziet al zijn kleinkinderen Konings geboren worden.

Maria Anna ook, behalve haar kleindochter Maria. Dat is jammer want Maria is het enige meisje in het gezin Konings. Ze krijgt de voornaam van haar oma, zodat ze niet vergeten wordt.

Kinderen van Norbertus Konings en Adriana Mutsaers

- Petrus Maria Konings, geboren 04.01.1920
- Johanna Maria Konings, geboren 10.01.1922
- Wilhelmus Petrus Konings, geboren 11.11.1923
- Maria Johanna Konings, geboren 15.07.1926

Norbertus overlijdt 6 oktober 1963 te Tilburg, 76 jaar oud
Zijn vrouw Adriana Mutsaers overlijdt te Tilburg op 28 september 1956 (akte 765).

• Lucia Cornelia Konings

Lucia Cornelia Konings wordt geboren op 12 januari 1891 en trouwt op 11 mei 1921 in Tilburg met Leonardus Ijpelaar (*1889 te Loon op Zand), schoenmaker. Getuigen bij het huwelijk zijn:

- Adrianus Konings arbeider, 27 jaar, broer van de bruid
- Johannes Ijpelaar schoenmaker, 39 jaar broer bruidegom

Door nieuwsgierigheid gedreven steken we wat extra tijd in onderzoek naar de familie Ijpelaar uit Loon op Zand en komen er al snel achter dat er sprake is van een uitgebreid "gilde" Ijpelaars die allen werkzaam zijn in het schoenmakersvak. We geven een overzicht:

Gerard Ijpelaar (1834) x Willemijn Haansbergen (1835)

Jan Ijpelaar (1836) x Petronella Brands (1825)

Piet Ijpelaar (1825) x Adriana van Rijzewijk (1824)

Jan IJpelaar (1831) x Hendrika Verhoeven (1816)
Hendrik IJpelaar (1832) x Alida Lagters (1833)
Kees IJpelaar (1832) x Willemijn Schoenmakers (1836)
Martinus IJpelaar (1848) x Wilhelmina Spapens
Leonardus IJpelaar (1888) x Lucia Konings (1891)

Zij vormen een soort dynastie die in de periode vanaf 1850 werkzaam is in Loon op Zand. Hun residentie-adres is letterlijk de Kerkstraat, de hoofdstraat van Loon op Zand: de gezinnen wonen in de loop van de tijd op de nrs. 97/102/106/ 111/155/ 156/163/164/175187-200.

Kinderen van Lucia Konings en Leonard IJpelaar

- Martinus Petrus IJpelaar, geboren 06.06.1922, overleden 18.04.1923.
- Martinus Petrus IJpelaar, geboren 10 mei 1926.
- Petrus Cornelius IJpelaar, geboren 10.03.1928, overleden 14.06.1928.

Lucia Konings overlijdt op 5 februari 1931 te Loon op Zand (akte 26). Leonard blijft achter met zijn 6-jarig zoontje Martinus. Na enkele jaren hertrouwt hij te Loon op Zand met Bertha de Natris (1900). Zij krijgen nog drie kinderen:

- Lucien Martinus IJpelaar, geboren 22 juni 1935.
 - Albertus Martinus IJpelaar, geboren 12 juli 1936.
 - Cornelis Johannes IJpelaar, geboren 27 augustus 1938.
- Het gezin verhuist naar de Zuid-Oosterstraat 15 in Tilburg, waar wordt Cornelis geboren.

- **Adrianus Josephus Konings**

Adrianus, voller van beroep, trouwt op 25 september 1925 met Maria Cornelia van den Broek (1897). Een voller of volder is een textielarbeider die wollenstof laat vollen (verviltten). Door deze behandeling wordt het weefsel compacter, waterdicht en bijna krimprij. Ze krijgen 3 kinderen:

- Johanna Konings geboren 23 november 1918
- Maria Philomena Konings, geboren 12 juli 1924
- Antonius Konings, geboren 2 augustus 1933

Johanna vertrekt bijna 20 jaar oud, op 28 september 1938 naar het St. Catharina-gesticht te Bergen op Zoom. Daar is het moederhuis van de Zusters Franciscanessen. Deze orde zet zich vanaf 1838 in voor zieken en weeskinderen uit de stad en vanaf 1887 ook voor de zorg voor bejaarden. De zusters zijn ook actief in Indonesië.

Elk jaar een ander huis

Met stijgende verbazing nemen we kennis van de woon carrière van het gezin: bijna elk jaar een andere woning. (zie bijlage VIII).

Tot 30.11.1923	Moleneind 11
30.11.1923	Ringbaan-Oost 5h
14.02.1925	Moleneind 5
20.10.1926	Moleneind 28
10.03.1928	Hoeksestraat 54
04.06.1932	Hoefstraat 85
07.06.1933	Goirkestraat 20
01.02.1934	Lijnsheike 143
07.11.1934	Lijnsheike 149
20.05.1936	Van Mierisstraat 6

- **Cornelia Helena Konings**

Cornelia blijkt een impulsieve en avontuurlijke vrouw te zijn, die er niet in slaagt alle gevaarlijke klippen in het leven te omzeilen. De ongehuwde Cornelia bevalt 16 augustus 1919 te Heerlen van een dochter. In Heerlen is een vroedvrouwschool gevestigd waar zwangere ongehuwde vrouwen in een vroeg stadium van hun zwangerschap naar toe kunnen gaan om in alle rust hun kind ter wereld te brengen en waar zonodig de adoptie van het kind wordt geregeld. Na de bevalling gaat de ongehuwde moeder met kind terug naar huis. In geval van adoptie hoeft de bevalling niet bekend te worden want de vrouw, het meisje komt terug van een *dienstbetrekking*.

Maar Cornelia neemt haar kind mee naar huis en laat het bijna een half jaar later op 2 februari 1920 achter bij de familie Schoonis-Zwaans in Berkel. Is hier sprake van een normale adoptie of gaat het kind naar de familie van de vader?

Op 31 mei 1922 wordt een tweede dochter geboren. Ze krijgt de namen Petronella Cornelia. Moeder Cornelia Helena Konings trouwt 13 mei 1925 in Tilburg met Johannes van den Broek (akte 145). Johannes is de broer van haar schoonzus Maria Cornelia van den Broek.

Tot besluit

Martinus Konings en Helena de Lepper starten in april 1843 vol optimisme hun huwelijksleven op. Ze willen een gezin en het begin gaat voorspoedig. Binnen een jaar wordt hun eerste kind geboren: Matheus. Ze zullen hem ook vaak Thijs noemen naar zijn grootvader Mathijs, die hij nooit zal leren kennen. Martinus en Helena krijgen 6 kinderen.

Het noodlot heeft echter voor Martinus en Helena een bijzonder wreed spel op touw gezet: 3 kinderen, dat is de helft van het gezin, zullen overlijden in de kracht van hun leven, 30, 24 en 29 jaar oud. Ongehuwd, zonder een nageslacht. Zoon Arnold en hun enige dochter Adriana zullen wel een hoge leeftijd bereiken maar ook ongehuwd blijven. Alleen zoon Piet trouwt en krijgt 8 kinderen. Maar dat komt voor Helena te laat. Zij overlijdt voordat haar eerste kleinkind wordt geboren. Martinus zal 6 kleinkinderen in zijn armen houden, maar ook het verdriet meemaken als twee van hen, enkele maanden na hun geboorte overlijden. Het zijn twee meisjes die beiden de voor-naam Magdalena krijgen.

Godefridus Konings en Hendrikka Aben

Godefridus Konings

*23.02.1819 Tilburg
+22.05.1883 Tilburg
x14.09.1848 Hilvarenbeek

x

Maria Cath. (Henrikka) Aben

*08.07.1817 Hilvarenbeek
+19.05.1875 Hilvarenbeek

- **Mathijs Konings**

*11.07.1850 Moergestel
+10.05.1851 Moergestel

- **Aloijsia Konings**

*04.11.1852 Moergestel
+11.03.1905 Achterstraat Tilburg

- **Johanna Konings**

*10.10.1859 Hilvarenbeek
+12.07.1928 Tilburg

Het kleine gezin van Goof, slechts twee meisjes groot, vormt het begin van een nauwelijks te bevatten stroom armoede, verdriet, ellende en onaangepast gedrag. We hebben ons uiterste best gedaan om de gebeurtenissen overzichtelijk en leesbaar te presenteren. Desondanks is het een hele opgave gebleken om orde te scheppen in de chaos aan gegevens.

Ik had graag wat feiten willen verzachten, armoede willen verzwijgen, kindjes in leven willen houden, maar als schrijver van non-fictie kun je de werkelijkheid niet naar je handzetten. Je hebt de plicht waarheidsgetrouw verslag te doen. En dat heb ik gedaan, met stijgende verbazing en ongeloof.

Godefridus (Goof) wordt geboren op 23 februari 1819 als vierde zoon in het gezin van Mathijs Konings en Petronella de Bekker. Hij overlijdt 64 jaar oud, op 22 mei 1883 te Tilburg.

Het oudste kind, zijn zus Maria Cornelia, is dan 6 jaar. Oudere broer Martinus is 3 jaar. Later zal Goof te horen krijgen dat er nog twee kinderen zijn geboren, twee jongens, die op heel jonge leeftijd overlijden. Goof wordt feitelijk door zus Maria Cornelia opgevoed. Zij assisteert als oudste kind en enige dochter haar moeder bij allerlei regel- en toezichttaken in het gezin. Als vader Mathijs in 1822 overlijdt, is Goof bijna 4 jaar

en komt er een nog grotere verantwoordelijkheid te liggen op de schouders van zus Maria.

Zij heeft haar handen vol aan de kleine Goof. Hij is eigenge-reid en heeft een strakke vaderlijke hand nodig. Maar door het ontbreken van een vader krijgt hij waarschijnlijk te veel vrijheid en leert hij onvoldoende om gezag te accepteren. Hij ontwikkelt zich tot een vrijgevochten vent die zijn eigen plan trekt.

Huwelijken van Goof Konings

Hij zal tweemaal trouwen. Met zijn eerste vrouw, Hendrikka Aben krijgt hij zes kinderen. Op 14 september 1848 trouwt Goof te Hilvarenbeek met de 31-jarige Maria Catharina (Henrikka). Goof laat in de huwelijksakte vermelden dat hij landbouwer is. Getuigen zijn:

- Peter van der Staak, 33 jaar en dagloner, zwager van Goof
- Godefridus van der Staak, 23 jaar en dagloner, broer van zwager
- Adriaan Aben, 65 jaar en boer te Hilvarenbeek, vader van de bruid
- Johannes Aben, 26 jaar en boer te Hilvarenbeek, broer van bruid

Onder de trouwakte prijken de handtekeningen van moeder Petronella de Bekker en Peter van der Staak. De andere getuigen kunnen niet schrijven. Het is niet vanzelfsprekend dat de moeder van de bruid of bruidegom haar handtekening onder een officiële akte zet. Vrouwen waren in 1848 wettelijk nog niet bevoegd om contracten af te sluiten.

In 1842 is Goof getuige bij het huwelijk van zijn zus Maria met Peter van der Staak. In 1843 treedt hij ook als getuige op bij het huwelijk van zijn broer Martinus met Helena de Lepper. Je zou verwachten dat bij zijn huwelijksluiting in 1848 minstens een van zijn beide broers, Martinus of Mathijs, getuigen zijn. Het is niet duidelijk waarom zij niet als getuige aanwezig zijn. Goof en Henrikka gaan in Hilvarenbeek wonen.

Familie Aben

Maria Catharina, ook wel Hen(d)rikka genoemd, is de oudste dochter van Adriaan Aben (1783-1857) oud-soldaat, geboren te Hilvarenbeek. Hij is weduwnaar zonder kinderen en hertrouwt de bijna 14 jaar jongere Louisa van der Meijden (1798-1873). Ze krijgen 4 kinderen die allen in Hilvarenbeek worden geboren. Het leeftijdsverschil tussen Henrikka en nakomertje Johanna bedraagt 14 jaar.

Kinderen

- Maria Catharina (Henrikka) Aben
Omdat zij zowel met haar doopnamen als met haar roepnaam in officiële stukken terecht is gekomen, ontstaat er bij de officiële instanties de vraag of er wel sprake is van een en dezelfde persoon.
Tijdens de huwelijksluiting van dochter Alojsia moet Goof dan ook onder ede verklaren dat zijn vrouw Maria Catharina Aben en Henrikka Aben een en dezelfde persoon zijn. Henrikka kan dat niet meer zelf doen, want zij overlijdt een jaar eerder op 19 mei 1875.
- Johanna (1821-1821)
- Johannes (1822)

Johannes Aben, dagloner, trouwt eind maart 1845 met Catharina van Limpt (Liempt) die in april 1821 te Reusel wordt geboren. Ze krijgen 7 kinderen die allemaal in Hilvarenbeek ter wereld komen. Johannes verhuist tussen mei 1866 en januari 1870 met zijn gezin naar Tilburg.

Hij woont daar tussen 1870-1880 in de wijk Berkdijk op nrs. 236 en 3 en overlijdt op 18 december 1887 in de nabijgelegen wijk Korvel. Zijn oudste zoon Cornelis Aben (1848) trouwt met Maria van Lissum (1854). Cornelis woont de eerste jaren van zijn huwelijk op adres Berkdijk 3. Zijn ouders wonen bij hem in.

Cornelis en Maria krijgen 8 kinderen. Vijf ervan zullen op zeer jonge leeftijd overlijden. Alle overlijdens vinden kort na elkaar plaats tussen 1885-1886. In 1885 sterven in het gezin twee meisjes van nauwelijks een jaar oud, vlak na elkaar: op 3 en 5 februari. Wat de exacte doodsoorzaak is weten we niet, maar in 1885 heerst er cholera in heel Nederland.

Hygiëne

De medische wetenschap ontdekt rond 1850 hoe ziekten ontstaan en zich verspreiden. Hygiëne blijkt enorm belangrijk om ziekten te voorkomen. Ondanks dit inzicht zijn de stadsbesturen zeer aarzelend in het nemen van de noodzakelijke maatregelen, zoals het in het leven roepen van een gemeentelijke reinigingsdienst. Deze aarzeling komt voort uit de botsing van individuele vrijheid en algemeen belang. Het recht van een individu om met zijn uitwerpselen te doen wat hem goed dunkt blijkt belangrijker gevonden te worden dan de algemene volksgezondheid!

Tilburg zal zich van een erg conservatieve kant laten zien. Als we het lijstje zien van de volgorde waarin de steden boven de 20.000 inwoners een stadsreinigingsdienst in het leven roepen, kunnen we onze ogen niet geloven. Groningen is in 1855 de eerste stad. In 1870 is Leeuwarden een goede tweede. Een jaar later volgen Den Haag en Delft.

Met een vertraging van vele jaren volgen de andere grotere steden. Tilburg volgt pas in 1903, ruim 30 jaar later! Slechts drie steden, Dordrecht, Leiden en Gouda zijn nog trager. Zij volgen in 1904.

Er zit dus 60 jaar tussen de eerste en de laatste gemeente! Dat komt omdat de centrale landelijke overheid zich niet geïnteresseerd voelt voor een gezondheidsbeleid zorg te dragen.

Als we inzoomen op de familie van Henrikka valt op dat een belangrijk deel van de familie Aben op de grens van Tilburg en Hilvarenbeek woont. Ze verhuizen als gevolg van de aanzuijgende werking van de snelgroeïende industrie naar Tilburg, maar ze gaan vlak over de gemeentegrens wonen, om zo dicht mogelijk bij Hilvarenbeek te kunnen blijven. De wijken Berkdijk en Korvel-Laar hebben de voorkeur.

Dubbele familieband

De families Konings en Aben, worden door twee huwelijken met elkaar verbonden worden. Henrikka trouwt met Goof Konings. Haar nicht Johanna Maria Aben, (jongste dochter van haar broer Jan) trouwt met Hendrik Danklof uit Berkel-Enschot.

Hun dochter Johanna Maria Danklof trouwt met Mathias Konings. Hij is de oudste zoon van Mathijs Konings, de jongste broer van Goof. Bondig samengevat: Henrikka Aben is een tante van Johanna Maria Danklof en Goof Konings is de oom van Mathias Konings.

Goof heeft grootse plannen

Het is oktober 1850, twee jaar na zijn trouwdag. Nu er een zoon is geboren kan hij beginnen met het realiseren van grootse plannen: een goedlopende boerderij met weverij, precies zoals zijn vader heeft gedaan. Maar daar is dringend geld voor nodig.

Zijn zoon Mathijs is een paar maanden oud, als hij met instemming van zijn moeder en broers en zus, vervroegd over zijn kindsdeel uit de nalatenschap van zijn vader mag beschikken. Er wordt een hypothecaire lening aangegaan om in Moergestel een huis en grond te kopen.

Koop van onroerend goed te Moergestel

In 1850 laten moeder Petronella en zijn broers en zus een akte opmaken die het Goof mogelijk maken zijn plannen te realiseren:

Petronella de Bekker, weduwe van Mathijs Konings, wonende in de wijk Hasselt en haar kinderen Martinus, Cornelia, gehuwd met Peter van der Staak, Mathijs allen wonende te Tilburg en Godefridus wonende te Moergestel verklaren samen aan de heer Cornelis Jansen, raadslid en koopman te Tilburg schuldig te zijn Een bedrag van fl. 400,00 onder de volgende voorwaarden: De debiteuren betalen tot de finale aflossing van het bedrag 5% rente per jaar. De kapitaalverstrekker kan te allen tijde het openstaande bedrag terugvorderen met in acht name van een opzegtermijn van 6 maanden. Het pand dat wordt aangekocht te Moergestel mag worden verhuurd als woning. Blijven de debiteuren in gebreke dan kan verstrekker van het kapitaal zonder waarschuwing vooraf het geld terugvorderen.

Als onderpand voor de lening wordt door de familie een perceel bouwland ingebracht, kadastraal bekend onder sectie H nr. 193, groot 27 roeden en vijftig ellen. Dit perceel is door zijn

vader Mathijs Konings in 1819 aangekocht. De koopakte is verleden op 15 juli 1819 bij notaris Molengraaf te Tilburg. Verder wordt als onderpand een perceel weiland ingebracht, kadastraal bekend onder sectie H nr. 310, groot 22 roeden en negentig ellen. Dit perceel is bij dezelfde notaris verleden op 19 mei 1819. Beide percelen zijn vrij en onbelast. Voor het hypothecaire lening van fl.400,00 wordt in Moergestel het volgende onroerend goed gekocht:

- *Huis met erf sectie C nr. 537a, groot vier roeden en 18 ellen*
- *Bouw- of weiland, weiland sectie C nr. 537a*
- *Bouw- of weiland, genaamd Het Drieske sectie C nr 555*
- *Bouwland, genaamd De Voorste Hoef, sectie C nr. 551 alles te Moergestel*
- *Een perceel dito groot zestien roeden, vijf en vijftig ellen, een lopense oude maat, gelegen als voor*
- *Een perceel weide groot achtentwintig roeden, zes en negentig ellen, een en een half lopense maat, gelegen als voor*
- *Een perceel akkerland groot zestien roeden, vijf en heide, onderdeel van sectie C nr. 715*

(Bron: 1850 oktober 14/ inv.nr. 305/73 Notaris HAA Wenning)

Gezin van Goof Konings en Henrikka Aben

Op 3 januari 1849, enkele maanden na hun bruiloft, verhuist het echtpaar Konings-Aben naar Moergestel. Samen willen ze een gezin stichten en een boerderij opzetten. Ze zijn tenslotte beiden "landbouwer". Ze krijgen 4 kinderen die, op Joanna na, allen in Moergestel worden geboren.

Mathijs Konings

In zijn geboorteakte kunnen we lezen dat op donderdag 11 juli 1850 om 02.00 uur 's nachts in het gezin van Godefridus Keunings een zoon wordt geboren. Hij krijgt de naam Mathijs. Getuige bij de aangifte zijn kandidaat-notaris van Breda en de heer Smolders, veldwachter. Zijn moeder heet *Wilhelmina Aben* (akte 20).

Wilhelmina Aben kennen we niet. Is zij misschien Maria Catharina Aben, die ook Hendrikka wordt genoemd? We nemen

aan dat er sprake is van een verschrijving want we komen daarna de voornaam Wilhelmina Aben niet meer tegen in relatie met de familie Aben en Konings. De vreugde is van korte duur. Op zaterdagavond 10 mei 1851 om 20.00 uur overlijdt Mathijs de Koning in de ouderlijke woning, nog geen jaar oud. Maandag 12 mei doet Goof, vergezeld door zijn burens Hendrik van Akeren en Cornelis van Dijk aangifte (akte 4).

Aloijsia (Louise) Konings

Aloijsia (Louise) wordt geboren op 4 november 1852. Goof wordt bij het aangeven vergezeld door een vertegenwoordiging van de plaatselijke middenstand: winkelier Jan Baptist Mulders 52 jaar en hoefsmid Jan van Hulst. 38 jaar.

Aloijsia wordt dienstbode en trouwt met Petrus Stams. 11 maart 1905 overlijdt ze op de jonge leeftijd van 53 jaar, na een bewogen leven in dienst van een verre van gewoon doorsneegezin. Aan haar leven zullen we nog uitgebreid aandacht besteden.

Petronella Konings' eerste huwelijk

Petronella wordt geboren op 5 april 1855. Ook zij gaat in betrekking als dienstbode. Ze dient eerst in Poppel en gaat aansluitend naar Alphen en Riel. Samen met zus Louise staat ze ingeschreven in het dienstboden- en knechtenregister 1870-1889 van het dorp Alphen en Riel. Beide zussen zijn een tijdje werkzaam op het adres "Kwaallb. A288". Louise vanaf 16 juni 1873 en zus Petronella vanaf 12 mei 1877. Louise vertrekt op 22 juni 1875 naar Hilvarenbeek, het geboortedorp van haar moeder. Op 27 april 1876 trouwt ze met Peter Stams.

Petronella ontmoet Antoine Fontaine, dagloner van beroep. Ze trouwen en verhuizen naar Brussel, zijn geboorteplaats. Naar aanleiding van de geboorte van haar zoon Antoon komen we meer te weten. In de geboorteakte (885) lezen we dat haar man op 6 maart 1888 te Brussel is overleden. Petronella verhuist naar Tilburg, zwanger en vergezeld van haar twee kinderen Henri (1882) en Theodorus (1884). Omdat huwelijksdatum en geboorteakten ontbreken, weten we niet met zekerheid of Petronella de biologische moeder is van deze kinderen is .

In Tilburg bevalt ze op 2 oktober 1888 om 9.00 uur in haar huis in Oerle van een zoon, die de naam Antoon krijgt. "haar huis in Oerle" is de woning van haar zus Louisa en haar man Piet Stams. Met potlood is aan de akte toegevoegd "25 augustus 1890 Antwerpen". Na onderzoek blijkt dat op genoemde datum Petronella met haar zonen naar Antwerpen vertrekt. Henri is dan bijna 8 jaar , Theodorus bijna 6 jaar en Antoon nog geen 2 jaar. Ze is kort daarvoor, op 25 juni 1890 getrouwd te zijn met Piet Beekman, dagloner en koopman van beroep. Na 7 maanden is ze weer terug in Tilburg om te bevallen van een dochter, Henrica Beekman.

Het gezin woont in de periode 1890-1900 Groeseind 63. Daar worden haar kinderen Hendrika (1891), Josephina (1894), Anna (1896) en Augustinus (1899) geboren. Het gezin woont korte tijd op het adres Nijveroord 1070 verhuist voor langere tijd naar Venlo.

De overlijdensdatum van Petronella hebben we niet kunnen achterhalen. wel weten we dat ze haar man Piet Beekman, die op 5 juli 1923 overlijdt, overleeft.

Petronella's tweede huwelijk

Zoals gezegd trouwt ze op 25 juni 1890 te Tilburg met Petrus Johannes Beekman. Getuigen zijn naast twee losse getuigen (geen bloedverwanten):

- Piet Stams 39 jaar en arbeider, zwager van de bruid
- Antoine Somers 39 jaar en wever, zwager van de bruid

Ze gaat met hem in de wijk Oerle wonen op nr. 553 samen met de drie kinderen uit haar eerste huwelijk:

- Henri Fontaine, geboren 19 november 1882 te Brussel. Hij wordt machinist en trouwt met Johanna Catharina van Manen. Op 8 juni 1907 verhuist hij met zijn gezin naar Breda, Middenlaan 86.
- Theodorus Fontaine, geboren 17 november 1884 te Schaarbeek bij Brussel. Theo blijft ongehuwd. Tussen 1910-1920 woont hij in de Hasseltstraat 243. Van maart

1911 tot eind april 1912 is hij uitgeschreven vanwege verblijf in Rotterdam.

- Antonius Fontaine geboren 2 oktober 1888 te Tilburg. Over zijn handel en wandel hebben we niets kunnen achterhalen.

Met Beekman krijgt ze nog 4 kinderen:

- Henrica Beekman wordt geboren 13 mei 1891 Tilburg (akte 471) in de wijk Hoeven.
Op 9 december 1893 gaat het hele gezin, behalve Theodorus, naar Antwerpen. Vader is al op 25 juni 1893 naar Antwerpen vertrokken. Theo is 21 april 1892 naar St. Michielsgestel verhuisd.
- Anna Maria Beekman wordt geboren 8 december 1896 (akte 1324) in de wijk Hasselt.
- Augustinus Beekman wordt geboren 3 maart 1899 (akte 254) in de wijk Veldhoven. Beekman is weer afwezig. Buurvrouw Maria Pistorius doet aangifte.
- Josephina Beekman wordt geboren 19 juni 1900 (akte 231) in de wijk Groeseind. Haar vader is niet aanwezig bij de geboorte. Hij gaat enkele maanden eerder met zijn stiefzoon Hendrik Fontaine naar Gerresheim (D). Aangifte van de geboorte wordt gedaan door vroedvrouw Maria Anna Nuijens.
Kort na de geboorte van Josephina vertrekt Petronella met de baby en haar drie kinderen Fontaine naar Venlo.

Petrus Beekman overlijdt 5 juli 1923 (425) te Tilburg. Aangifte wordt gedaan door zijn broer Johannes Beekman, 63 jaar en Jan Vermelis 54 jaar, landbouwer te Tilburg.

De overlijdensdatum van Petronella hebben we niet kunnen achterhalen. Wel weten we dat ze haar man Piet Beekman overleeft.

Dezelfde chaos

We denken een ogenblik dat het leven van Petronella door haar huwelijk met Beekman in een rustiger vaarwater zal terecht komen, maar dat blijkt ijdele hoop.

Piet Beekman is voor zijn huwelijk een koopman zonder een echte vaste woon- en verblijfplaats. Hij woont op verschillende adressen in en als hij een eigen woning heeft, verhuist hij na korte tijd weer. Als echtgenoot en vader zet hij deze leefwijze in grote lijnen gewoon voort.

Hij trekt regelmatig voor korte of langere tijd naar Antwerpen, Venlo en Gerresheim. Een enkele keer gaat stiefzoon Hendrik Fontaine met hem mee. In genoemde plaatsen ziet hij vaak Piet Stams en zijn zonen. Vermoedelijk maken ze afspraken over gezamenlijke expedities. Het heeft er de schijn van dat Petronella eerder overlijdt of dat het huwelijk geen stand heeft gehouden, want in de archieven komen we hem tussen 1910-1920 tegen als eenling die van adres naar adres trekt.

Johanna Keunings/Konings

Zij wordt geboren op 10 oktober 1859 te Hilvarenbeek.

Bij het aangeven schakelt Goof twee personen in, die waarschijnlijk op dat moment op het gemeentehuis aanwezig zijn: secretaris Ant. Van Lommer, 61 jaar en veldwachter Johannes de Kort.

Johanna trouwt met Antoine Somers op 19 april 1882 (akte 35). Tijdens de huwelijkssluiting moet vader Goof officieel verklaren dat de achternaam Keunings die zijn dochter draagt dezelfde is als de naam Konings van haar vader. Antonie overlijdt 20 maart 1916 op 64-jarige leeftijd. Johanna hertrouwt met Petrus van den Brekel. Zij overlijdt 12 juli 1928 op 68-jarige leeftijd te Hilvarenbeek (akte 434).

Johanna en Antonie krijgen in totaal 18 kinderen, waarvan een groot aantal (4 meisjes en 2 jongens) jong overlijdt; 1 doodgeboren kind niet meegerekend. De meeste kinderen worden geboren in de wijk Korvel op adres Korvel 483. Op 7 augustus 1899 wordt verhuisd naar Korvel 1138 waar nog 3 kinderen ter wereld komen (zie bijlage VIII).

Goof heeft ondertussen zijn eigen bezigheden

We hebben voor de leesbaarheid zonder onderbrekingen het wel en wee van zijn dochter Petronella verteld en moeten nu dringend terug naar vader Goof, die in dezelfde periode in de nabijheid van zijn dochters zo zijn eigen besognes heeft: verhuizingen, het overlijden van zijn vrouw, de onderverhuur van zijn woning, clandestien handeldrijven.

Woningverhuur

Bij de volkstelling van 1870 woont Goof met vrouw en beide dochters in de wijk Oerle-Broekhoven op adres 279. Het is niet duidelijk waarom Goof naar Tilburg is verhuisd.

Op 4 mei 1875 wordt bij hem op de deur geklopt. Het is weduwnaar Godefridus van den Heuvel uit Geldrop, klompenmaker van beroep. Er worden huurafspraken gemaakt en Van den Heuvel trekt in bij Goof en zijn vrouw.

Hij komt niet alleen, hij laat ook 4 kinderen inschrijven: 3 zonen en 1 dochter. Ze zijn allen in Boxmeer geboren waar Van den Heuvel gedurende zijn huwelijk heeft gewoond tot het overlijden van zijn vrouw. Twee zonen zitten in militaire dienst. Het is onduidelijk waarom het gezin Van den Heuvel zich in Tilburg vestigt.

Henrikka overlijdt

We weten dat Henrikka op 19 mei 1875 zal overlijden (akte 28) en nemen aan dat ze op 4 mei al ziek is en daarom naar Hilvarenbeek vertrekt om daar de ontwikkelingen af te wachten. 14 dagen later zal zij overlijden. Ze heeft dus geen last gehad van al dat volk over de vloer. We hebben sterk de indruk dat er een directe relatie is tussen het vertrek van Henrikka naar Hilvarenbeek en de huurovereenkomst die Goof afsluit met Van den Heuvel. Henrikka gaat naar haar geboortedorp om er te overlijden. Zij wordt 57 jaar.

Goof is 56 jaar en weduwnaar. Hij vult bij het aangeven van haar overlijden in "landbouwer" te zijn. Ambtelijk secretaris Franciscus Verlinden is bereid het aangifteformulier van overlijden van zijn vrouw te tekenen, want Goof kan dat niet "wegens ongeleerdheid".

Henrikka is overleden, Aloijsia getrouwd en Petronella heeft een interne dienstbetrekking als dienstbode, alleen Joanna is regelmatig thuis. Op 13 oktober 1875 betrekken vader en dochter een huis in de wijk Veldhoven op nr. 255. Van den Heuvel en zijn gezin blijven in het huis in Oerle-Broekhoven wonen.

In de periode tussen zijn aankomst in mei 1875 en zijn vertrek in de loop van 1879, oefent Van den Heuvel naar we aanne-men, zijn beroep uit: hij maakt en verkoopt klompen. Door de verhuizing van Goof en zijn dochter Joanna naar de wijk Veldhoven, komt er nog meer ruimte vrij in de woning in Oerle.

Op 3 januari 1877 meldt zich ene Johanna Zegers (1823) bij Van den Heuvel. Ze komt van Boxmeer en heeft twee dochters bij zich. Zij is een bekende van Van de Heuvel want hij heeft ook vele jaren in Boxmeer gewoond. Ze trouwen.

In 1879 vertrekt Van den Heuvel met zijn gezin naar Rotterdam en duikt op 27 juni 1881 weer op in Tilburg op zoek naar huisvesting. Het eerdere verblijf bij de familie Konings is schijnbaar in goede harmonie verlopen, want Van den Heuvel klopt aan bij Peter Stams en zijn vrouw Aloijsa. Er worden afspraken gemaakt en Van den Heuvel laat zich nog dezelfde dag inschrijven, met de bedoeling geruime tijd op het inschrijf-adres te blijven. Voor een kort verblijf hoef je je immers niet officieel te laten inschrijven. Maar hij verandert plotseling van gedachten en gaat door naar een huis in Korvel-Laar op nr. B 615.

Daar woont hij ongeveer 2 jaar tot hij in 1883 op 56-jarige leeftijd overlijdt. Zoon Christiaan, huzaar van beroep en woon-achtig in Den Haag, doet aangifte.

Johanna Zegers zal haar man nog bijna 20 jaar overleven. Zij overlijdt in 1912 in de wijk Veldhoven, 85 jaar oud. Een verze-keringsagent doet aangifte. Er zijn schijnbaar geen familieleden bereikbaar. In de overlijdensakte wordt de aantekening gemaakt dat de voor- en achternamen van haar ouders onbe-

kend zijn. Deze aantekening wordt ook gemaakt in de overlijdensakte van haar man.

Een nieuwe levensfase

Goof woont nog maar enkele maanden in de wijk Veldhoven als medio oktober 1875 zekere Anna Arons, weduwe Henkelman, en haar twee kinderen bij hem intrekken. In april 1876 overlijdt haar Petronella op 26-jarige leeftijd. Dezelfde maand trouwt dochter Aloijisia Konings met Peter Stams en verlaat het huis. In september trouwt Goof Konings met Anna Arons en start een nieuwe fase in zijn leven.

Henkelman

Wie is Anna Arons en waar komt ze zo plotseling met haar kinderen vandaan? Anna is in 1823 te Maastricht geboren en nog niet lang weduwe. Haar man Theodorus Henkelman, schoenmaker van beroep overlijdt mei 1873.

Het gezin Henkelman woont bij Goof in de buurt, op Veldhoven 246 en is oorspronkelijk afkomstig uit Den Bosch en omgeving. Theodorus Henkelman wordt geboren in Waalwijk en woont tijdens zijn huwelijk ook in Waalwijk en Besoijen. We hebben geen relatie tussen de familie Konings en Arons of Henkelman kunnen ontdekken.

Wel is ons opgevallen dat Goof contacten heeft met schoenmakers en klompenmakers. Heuvelmans en ook Henkelman maken schoeisel. Zou Goof misschien (samen met Piet Stams) hun schoeisel uitventen?

We herinneren ons dat Piet Beekman, de tweede echtgenoot van dochter Petronella in 1901 een tijdje heeft ingewoond bij koopman Jacobus Henkelman, wijk Kerk op nr. 200.

Huwelijk van Goof Konings en Anna Maria Arons.

Op 14 september 1876 trouwen Goof (57) en Anna (53) (akte 132). Onder de getuigen is Adolf Arons uit Tilburg, 37 jaar en schoenmaker. Hij is een broer van de bruid. Het echtpaar gaat wonen in het huis van Goof, op het adres Veldhoven 255. Het is Anna's derde huwelijk; haar twee voorgaande echtgenoten zijn overleden.

Op 11 mei 1877 is dochter Petronella Konings even thuis. Ze komt van Poppel en gaat direct door naar een betrekking in Alphen en Riel. Op dezelfde dag vertrekt zus Johanna naar Baarle-Hertog. Het nest is leeg en Goof heeft nu het huis alleen voor hem en Anna en haar kinderen.

Het bruiloftskalf

De viering van zijn huwelijk is aanleiding tot een vermakelijke affaire. Goof raakt verstrikt in een zaak die de geur van diefstal heeft. Hij wordt in mei 1876 betrapt op het in bezit hebben van een dood kalf dat niet is gekeurd en waar geen accijns voor is betaald.

Hij ontvangt twee dagvaardingen: een op 26 augustus van het Ministerie van Financiën voor het ontduiken van belasting (accijns), en daags na zijn huwelijk een dagvaarding van de Officier van Justitie vanwege vermoedelijke diefstal van het dier, want Goof kan geen kwitantie overleggen. Hij moet op 12 oktober 1876 voor komen bij de rechtbank van het Arrondissement van Den Bosch.

In de dagvaarding staat dat Godefridus Konings in wijk K op nummer 255 woont. In het Bevolkingsregister van Tilburg kunnen we hem op dat adres niet vinden. Nader onderzoek brengt aan het licht dat Goof, die sinds kort weduwnaar is, op nummer 256 woont. Zijn dochter Aloijsia Konings en Peter Stams wonen bij hem in.

Waarschijnlijk, met zijn huwelijk met Anna Arons in het vooruitzicht, komt Goof op het idee op clandestiene wijze een kalf op de kop te tikken en het beest zelf te slachten. Dat bespaart hem een hoop geld voor het bruiloftsfeest. Hij ziet in gedachten de verbaasde gezichten van de feestgangers, als het heerlijke malse kalfsvlees wordt opgediend. Goof zal echter niets van het kalf eten, want het beest wordt in mei in beslag genomen en er wordt proces-verbaal opgemaakt. We citeren uit de tenlastelegging dat Godefridus Konings, oud 58 jaar, verdacht wordt van het:

“ten zijnen woonhuize te Tilburg in het zoogenaamde Nieuwe Diep wijk K nr 255 op den 20ste Mei 1876 onafgehakte voorhanden hebben van een geslacht of door enig toeval gestorven kalf, dat ten gebruike werd gereedgemaakt, zonder dat

door hem kon worden getoond kwitantie van betaalden accijns en zonder dat het kalf voorzien was van waardeermak, geconstateerd bij den ambtseer opgemaakt geregistreerd en voor de beklagde ten raadhuize van Tilburg gedeponeerd verhaal van ambtenaar van 22 mei 1876.”

De eis is niet mis. De rijksadvocaat eist verbeurdverklaring van kalf en een geldboete van 10-150 gulden en een tweede geldboete van 10-150 gulden. De officier van justitie eist twee cellulaire gevangenisstraffen van minstens drie dagen en een gevangenisstraf van maximaal een jaar bij niet tijdig voldoen van de boeten. Godefridus bekent dat hij geen accijns heeft betaald.

“De rechter, overwegende de armoedige toestand van de beklagde, zijn onbesproken gedrag, zijne geaardheid om gevangenisstraf vraagt, veroordeelt beklagde en legt boete op van 2x fl. 10.00 bij niet betaling een dag gevangenisstraf per boete. Kalf wordt verbeurdverklaard”

(Bron 24.107.134 BHIC Arrondissementsrechtbank Den Bosch, zitting van 12.10.1876, rolnr. 20444).

Goof komt er goed van af. We kijken wel even op van *“het onbesproken gedrag”* van Goof. Dat bewijst dat hij in 1876, voor het eerst serieus tegen de lamp loopt. Wat de rechter met *“zijne geaardheid”* bedoeld is maar al te duidelijk. Goof ziet eruit als een schlemiel en scharrelaar, hij beweegt zich met zijn handeltjes vaak op de rand van het toelaatbare. Goof overlijdt op 22 mei 1883. Hij wordt 64 jaar. Anna zal hem 10 jaar overleven. Zij overlijdt op 14 november 1897, 74 jaar oud.

Alojsia

We zijn aangeland bij de oudste dochter van Goof, Alojsia. Haar leven en dat van haar man en (klein)kinderen is zo bijzonder, dat we er een apart hoofdstuk aan wijden. Er gaat zich een leefwereld ontfouwen, zo rauw en primitief dat we moeten denken aan de taferelen vol hel en verdoemenis op een middeleeuws schilderij van Jeroen Bosch.

Het is niet goed voorstelbaar dat mijn grootvader niet op de hoogte is geweest van het wel en wee van het gezin van zijn oudoom Goof Konings.

Aloijsia Konings en Peter Stams

Peter Stams

*12.10.1851 Boxtel
+05.02.1914 Tilburg
x27.04.1876 Tilburg

x

Aloijsia Konings

*04.11.1852 Tilburg
+11.03.1905 Tilburg

- **Johanna Stams**

*05.09.1877 Tilburg
+21.06.1905 Tilburg
x05.11.1902 Tilburg

x

Jan Wouters

- **Henrica Joanna Stams**

*13.05.1879 Veldhoven Tilburg
+10.09.1909 Tilburg
x24.11.1897 Tilburg

x

Adrianus Damen

- **Marinus Godefridus Stams**

*21.11.1880 Tilburg
+26.06.1880 Tilburg

- **Theodorus Jacobus Stams**

*21.01.1883 Oerle Tilburg

- **Godefridus (Frie) Stams**

*09.02.1885 Oerle Tilburg
+29.09.1940 Tilburg

x

Petronella van Loon

- **Frederik Petrus Stams**

*07.03.1887 Oerle Tilburg

- **Petrus (Piet) Stams**

*30.06.1889 Oerle Tilburg
+12.02.1953 Tilburg

- **Gerardina Maria Stams**

*03.10.1892 Oerle Tilburg
+22.08.1895 Tilburg

- **Berdina Josephina Stams**

*17.03.1896 Groeseind Tilburg
x19.10.1916

x

Pieter van Biene

Het verhaal dat zich in de volgende pagina's gaat ontvouwen, is de door veelheid van informatie erg ingewikkeld te volgen. Daarom hebben we een overzicht opgenomen van het gezin Stams-Konings.

Huwelijk

Alojsia is de oudste dochter van Goof Konings en Henrikka Aben. Zij wordt geboren op 4 november 1852. Alojsia is dagloonster en leert tijdens het werk (?) Piet Stams kennen, die ook als dagloner de kost verdient. Piet wordt op 12 oktober 1851 in Boxtel geboren als kind van een ongehuwde moeder, Anna Stams. Op 27 april 1876 trouwen Louise en Piet (akte 28). Dat is een bewust gekozen datum. Het is de overlijdensdatum van Alojsia's moeder (Henrikka) Aben, die in 1875 op dezelfde datum overlijdt.

Alojsia Konings overlijdt 11 maart 1905. Ze wordt 53 jaar oud.

Piet overlijdt, 63 jaar oud, te Tilburg op 5 februari 1914. In de periode 1851 tot 1914 voltrekt zich het wel en wee van het gezin Stams-Konings.

We gaan het gezin uitgebreid tegen het licht houden en realiseren ons binnen korte tijd, dat Alojsia als echtgenote en moeder een bijzonder zwaar leven heeft gehad. Tijdens ons familieonderzoek stuiten we meteen op een aantal feiten die doen vermoeden dat er achter de naam Stam(p)s geen doorsnee gezin schuilgaat. Peter Stams is in zijn tijd een publiek figuur. Ieder-

een kent hem. Hij wordt in een artikel de *"Tijl Uilenspiegel van Tilburg"* genoemd. We voeren de naam "Stams" in op het

zoekprogramma van de website van het BHIC in Den Bosch (Brabants Historisch Informatie Centrum).

Een berucht driemanschap

Drie van zijn zonen komen pregnant in beeld als we de archieven van de rechtbanken van Breda, Den Bosch en Eindhoven raadplegen.

De respons is overdonderend. We krijgen in totaal 53 hits. Daarvan staan 22 hits op naam van G.J. (Frie) Stams, 12 op naam van P.C. (Piet) Stams en 19 op naam van T.J.A. (Theo) Stams. Allemaal veroordelingen die stammen uit de periode 1900-1920.

We gaan naar Den Bosch voor nader onderzoek in de originele archiefstukken van het BHIC.

We lezen ter oriëntatie steekproefsgewijs wat mappen en komen er snel achter dat we op een grote hoeveelheid informatiemateriaal zijn gestoten waarin een gedetailleerd beeld wordt geschetst van de handel en wandel van de drie zonen van Aloïjsia Konings en Peter Stams.

Dit materiaal mogen we niet ongebruikt laten, ook al gaat het om de schaduwzijden in het leven van een aantal nakomelingen van stamvader Mathijs Hendrikus Konings uit Genk.

We hebben een overzicht samengesteld van de handel en wandel van het gedrag van de drie zonen van Aloïjsia (zie bijlage XI). We nemen ons voor om in de toekomst dieper in de rechtbankverslagen te duiken. Er is voldoende stof voor een apart boekje.

Kunnen we Peter Stams nog beschouwen als een gemakkelijke kerel die wat scharrelt aan de rand van het toelaatbare, het gedrag van de zonen van Peter Stams, Frie, Theo en Piet, is verre van onschuldig. Zij zullen zich ontpoppen tot verstokte recidivisten. Ze verzamelen samen tientallen veroordelingen. Het blijkt dan wel niet om moord en doodslag te gaan, maar hun wangedrag moet zeker niet gebagatelliseerd worden. Het is veelvuldig crimineel gedrag, vaak met een gewelddadig karakter.

Piet blijkt een slimme, gevatte man te zijn, die op aanstekelijke manier met kwinkslagen en kleine bedriegerijen aan de kost komt. Hij is venter en sjacheraar. In officiële akten komen we een grote diversiteit aan beroepen tegen: landbouwer, venter, koopman, arbeider, opperman en niet te vergeten, dagloner. Hij wordt zeer regelmatig gezien met een kruiwagen volgelden allerlei koopwaar op weg naar het centrum van de stad om zijn spullen uit te venten.

Piet Stams met zijn kruiwagen vol handelswaar

Als hij tenminste in de stad is, want hij zit regelmatig een straf uit en is ook internationaal zeer actief.

Voortdurend laat Piet zich tijdelijk in- en uitschrijven, met of zonder gezinsleden. Hij geeft aan naar Duitsland, Limburg, Antwerpen of Brussel te vertrekken of daar juist vandaan te komen. We hebben de indruk dat Piet een tijdje naar het buitenland vertrekt telkens als hem de grond te heet onder de voeten wordt.

Hij neemt de overheid op de korrel met woordspelingen en kwinkslagen en dat geeft regelmatig aanleiding tot irritatie bij het bevoegd gezag, dat zonder pardon ingrijpt, de overheid heeft geen gevoel voor humor.

Dat bezorgt hem zoals gezegd de geuzennaam "*Tijl Uilenpiegel van Tilburg*".

Een voorbeeld:

Piet krijgt met de tekst "*Er zijn pijpen met kleine en grote stelen, maar de grote stelen het meest*" veel lachers op zijn hand.

Dat is voor de overheid voldoende aanleiding om hem te arresteren en weer eens naar een strafinrichting te sturen. Dan zijn ze even van hem verlost.

Rijkswerkinrichting

Om deze of andere reden vertrekt Piet 12.02.1891 naar de Rijkswerkinrichting in Hoorn. 6 maanden later is hij weer terug in Tilburg. Op de website van de voormalige inrichting lezen we in een verklarende tekst het volgende:

“Rijkswerkinrichtingen herbergen degenen die tot opzending naar deze inrichting zijn veroordeeld zoals landlopers, bedelaars, souteneurs en chronisch alcoholisten, terwijl ook politieke criminelen in deze gestichten hun opgelegde gevangenisstraf kunnen ondergaan.

De Rijkswerkplaats "Oosterland" te Hoorn is een oud pakhuis van de Oost-Indische Compagnie en wordt helemaal door water omgeven. De bevolking bestaat uit souteneurs en gewone criminelen boven de 25 jaar, met een maximale straf van 3 jaar. Zij moeten werken voor de kost. Er wordt hoofdzakelijk voor particuliere opdrachtgevers gewerkt, zoals het vervaardigen van wasknijpers met behulp van een automatische machine. De kortgestraften houden zich voornamelijk bezig met het produceren van vistuigen en matten. De vishengels worden gemaakt uit bamboestokken.

(Bron: Stichting Erfgoed Blokhuispoort te Hoorn)

Godsvruchtig

Ondanks zijn strapatsen is Piet erg godsvruchtig. Bijna elk jaar (als hij op vrije voeten verkeert) gaat hij op bedevaart naar Scherpenheuvel. Hij treedt op als "voorbijder" en doet dat op een overtuigende wijze. Bedevaartgangers vinden hem een stichtend voorbeeld.

Piet kan wel wat hulp van boven gebruiken, want zijn drie zoons zijn verre van godsvruchtig.

Ze missen de speelsheid en humor van hun vader; met hen valt helemaal niet te lachen. Bij het minste en geringste gebruiken ze hun vuisten en slaan erop los.

Piet kan dan wel een rare vogel zijn, hij probeert zijn ouderlijke plichten zo goed mogelijk te vervullen. Ook bij geboorten en overlijdens doet hij zijn best thuis te zijn en aangifte te doen op het gemeentehuis. Als hij gevangen zit, moet hij het natuurlijk laten afweten. Maar dat is pure overmacht. Als hij de gelegenheid krijgt komt hij naar huis op momenten van vreugde of verdriet.

Op 4 september 1894 vertrekt Piet voor langere tijd naar Antwerpen. Hij wordt op 24 oktober 1896 officieel weer ingeschreven in het Bevolkingsregister van Tilburg. Hij is dus twee jaar van huis geweest.

Maar de kans is groot dat hij tussentijds even naar huis komt. Er wordt dan weleens vergeten om zich bij thuiskomst tijdig te laten inschrijven. Waarom zou je, als je spoedig weer vertrekt. De ambtelijke aantekeningen zijn niet altijd waarheidsgetrouw. Dat leiden we af uit de volgende gang van zaken. Ondanks zijn verblijf in Antwerpen is Piet toch op tijd in Tilburg om aangifte te doen van het overlijden van zijn dochter Gerardina en de geboorte van dochter Berdina. Voor het doen van aangifte van geboorte of overlijden zijn strikte regels: aangifte moet uiterlijk twee dagen na de bevalling of het overlijden plaatsvinden. Hoe kan Piet snel genoeg in Tilburg zijn om op tijd aangifte te doen?

Gerresheim

In september 1898 vertrekken Piet en zijn zonen Theo en Goof naar Gerresheim (D). Theo is 15 jaar en Goof nog maar 13 jaar. We komen veelvuldig het bericht tegen dat Piet, naar Gerresheim (D) gaat, alleen of met een of meer van zijn zonen. Waar ligt die plaats en wat gaan ze er doen? Gerresheim is nu een deelgemeente van de stad Düsseldorf. Ze gaan daar in de mijnen werken want dat wordt goed betaald.

Ze hebben een jaarcontract want na een jaar zijn ze weer terug in Tilburg. Er wordt in Nederland nog niet op grote schaal steenkool gewonnen. De mijnindustrie komt in ons land

pas goed op gang rond 1900. In Gerresheim zijn kinderen in trek, want die zijn erg geschikt om door smalle gangen te krui-
pen zodat ook de smallere lagen gekapt kunnen worden. Er
zijn wel meer mijnen in Duitsland maar de keuze valt vermoede-
lijk op Gerresheim omdat de plaats dichtbij ligt en gemakke-
lijk met de trein te bereiken is.

Piet Stams verhuist naar Groeseind

Op de gezinskaart van 1890-1900 staat de aantekening "naar
L 71". Op dat adres woont het gezin van Gerardus Hersmis-
Desmares. Zijn vader Lambertus Hersmis woont op nr. 76 en
blijkt in 1890 op 60-jarige leeftijd hertrouwd te zijn met zijn
voormalige buurvrouw Clasina Smolders, wijlen weduwe Rob-
ben. Als zijn kleindochter Henrica en haar man Adriaan Da-
men op Groeseind nr. 77 gaan wonen, trekt Piet bij hen in.

Familie Hersmis

De naam Gerard Hersmis trekt meteen onze aandacht. Als we
lezen dat een paar deuren verder Lambertus Hersmis woont,
de vader van Gerardus, worden we van het ene moment op
het andere 70 jaar terug in de tijd gekatapulteerd en belanden
in een heel andere hoek van onze familiegeschiedenis. Lam-
bertus Hersmis is een zeer goede bekende van ons. Hij wordt
geboren in Arnhem op 2 mei 1830 en komt met zijn moeder
Willemijn Hendriks naar Tilburg. Zij reist in de loop van 1830
haar vriend Arnold Hersmis achterna, die in Tilburg is inge-
kwartierd om de Belgische Opstand het hoofd te bieden.

Na zijn dienstitijd blijven Arnold en Willemijn in Tilburg wonen
en trouwen alsnog in 1834. Ze hadden dat wel eerder willen
doen, maar het was soldaten verboden tijdens hun dienstitijd te
trouwen. Hun zoon Lambertus groeit voorspoedig op en trouwt
met Petronella Pape, ook kind van een soldaat. Haar ouders
zijn Gerardus Pape uit Oosterhout en zijn vriendin Adriana
Janssens.

Tussen de dienstmaten Arnold Hersmis en Gerard Pape groeit
tijdens hun inkwartiering een nauwe vriendschap. Dat is de
reden dat Lambertus en Petronella elkaar al op jonge leeftijd

leren kennen en uiteindelijk met elkaar trouwen: het is een jeugdliefde.

Zij worden de ouders van Gerardus en Wilhelmina Hersmis. Wilhelmina trouwt met Goof Konings, de zoon van Mathijs, de jongste zoon van Petronella de Bekker en Mathijs Konings en wordt daardoor mijn toekomstige overgrootmoeder.

Meer informatie over Goof Konings en Wilhelmina Hersmis is te vinden in een tweetal afzonderlijke afleveringen in onze reeks familie verhalen:

- *“Wapengekletter in Tilburg”* Ad Konings 2016
- *“De Lantaarnopsteker”* Ad Konings 2016

Het gezin van Aloijsia Konings en Peter Stams

Het paar krijgt 4 zonen en 4 dochters. Een zoon en een dochter overlijden op jonge leeftijd. Het gezin is erg “beweeglijk”; ze wonen achtereenvolgens in de wijk Veldhoven, de Locomotiefstraat, de wijk Groeseind, zelfs in Broekhoven helemaal in het zuiden van Tilburg, in de Veemarktstraat en ten slotte op de Bosscheweg (wat nu de Tivolistraat is).

Kinderen

- Johanna Stams
- Henrica Stams
- Theodorus Stams
- Frie Stams
- Piet Stams
- Gerardina Stams
- Berdina Stams

In de volgende pagina’s beschrijven we hun leven.

Johanna (Anna) Stams

Anna wordt geboren 5 september 1877 te Tilburg in de ouderlijke woning in de wijk Veldhoven op Nijveroord (akte 2).

Ze trouwt op 5 november 1902 in Tilburg met de 15 jaar oudere Johannes Cornelis Wouters, geboren op 14.03.1862 te Hoogeloon. Getuigen zijn:

- Johannes Arens 34 jaar, houtzager, oom van de bruid.
- Martinus Arens 26 jaar, houtzager, oom van de bruid.

Ze wonen tijdens hun korte huwelijk in de wijk Veldhoven op de nrs. 1059-1064-1062. (Lange Nieuwstraat.) Daar worden hun beide dochters geboren.

- Dochter Petronilla Maria Wouters wordt op 10 augustus 1903 geboren om 14.00 uur (akte 1032). Het meisje overlijdt op 7 oktober 1903 om 07.00 uur in de ouderlijke woning aan de Achterstraat (akte 712).
- Dochter Louisa wordt geboren op eerste kerstdag 1904 om 01.00 uur in de nacht (akte 1768).

Het nieuwe jaar begint fantastisch. Nu kan er na het overlijden van hun eerste dochtertje Petronilla een nieuw begin worden gemaakt met de opbouw van het gezin. Maar de idylle duurt heel kort. In 1905 zal moeder Alojsia overlijden en kort daarna ook haar dochter Johanna en kleindochter Louisa.

De feiten uit rampjaar 1905

- Alojsia overlijdt op 52-jarige leeftijd op 12 maart 1905 om 19.30 uur in haar huis in de Achterstraat. Enkele maanden later, 21 juni om 22.00 uur, overlijdt Joanna in de ouderlijke woning op 27-jarige leeftijd (akte 387).
- Als enkele weken later, op 13 juli om 12.30 uur ook Louisa overlijdt (akte 417), is in korte tijd een gezin volledig verwoest. Ook nu doen, zoals beide voorafgaande keren, vader Jan Wouters en grootvader Peter Stams samen aangifte.
- Jan Wouters verliest in korte tijd zijn vrouw en twee kinderen en staat als 42-jarige weduwnaar alleen op de wereld. We weten niet wat er van hem geworden is.

Na 1905 vinden we geen levenstekens van hem meer in de Tilburgse archieven.

Henrica Stams

Henrica wordt geboren 13 mei 1879 in de wijk Veldhoven op Nijveroord (akte 393). Van haar vroege jeugd is niets bekend. Als ze niet meer leerplichtig is kan ze meteen aan de slag: geld verdienen en leren een goede huisvrouw te worden. Zij

wordt, zoals zoveel meisjes, voorbereid op het “volle leven” door een aantal jaren als inwonende hulp in de huishouding of als dienstmeisje te gaan werken.

Op 27 oktober 1896 komt Henrica terug van haar laatste betrekking in Boxtel. Haar vader en grootmoeder Stams komen uit Boxtel dus we hebben het vermoeden dat Henrica bij familie of familie van familie in dienst is geweest. Ze is nu een jonge vrouw van 17 jaar die weet wat er van een goede huisvrouw verwacht wordt; ze is voortreffelijk voorbereid op het leven als echtgenoot, moeder en huisvrouw.

Henrica trouwt Janus Damen

Zij trouwt dan ook binnen een jaar na thuiskomst op 24 november 1897, met Adrianus Damen uit Tilburg (1878). Hij is stoelenmatter van beroep en wordt later koopman. Ze hebben geluk want ze kunnen na korte tijd in een woning trekken in de wijk Groeseind, op nr 77. Vader Piet Stams gaat bij zijn dochter en schoonzoon inwonen. Als Henrica in verwachting is verhuizen ze naar de wijk Veldhoven en gaan wonen in de Lange Nieuwstraat nrs. 1059-1064-1062- 1066-1068 (dat zijn dezelfde adressen als die waar in 1902 haar zus Johanna gaat wonen).

Ongelooflijk

We zijn getuige geweest hoe de dood in enkele jaren tijd het gezin van Aloijsia verwoest. Het kan nog erger. Op de bovengenoemde adressen in de Lange Nieuwstraat worden 7 kinderen geboren die op oudste zoon Martinus en de jongste dochter Henrica na, allemaal binnen enkele maanden overlijden.

20.08.1898 Geboorte van zoon Martinus Damen.

06.01.1901 Petrus Antonius Damen wordt geboren. Hij overlijdt 13 maart 1901, 2 maanden oud.

24.05.1902 Johanna Wilhelmina Damen wordt geboren (Oerle).

Zij overlijdt 9 december 1902, 6 maanden oud.

27.01.1904 Joanna Elisabeth Damen wordt geboren en overlijdt 2 december 1904, bijna 1 jaar oud.

- 08.01.1906 Joannes Wilhelmus Damen wordt geboren en overlijdt 2 april 1906, 2 maanden oud.
- 21.04.1907 Henrica Damen wordt geboren.
- 03.09.1909 Adrianus Cornelis wordt geboren en overlijdt 16 oktober 1909, 1 maand oud.
- 10.09.1909. Moeder Henrica overlijdt, 30 jaar oud. Ze heeft geen weet van het overlijden van het kind dat ze met inzet van haar leven ter wereld heeft gebracht.

De enige overlevers uit het gezin: Martinus en Henrica

Martinus Damen (1898) vertrekt 24 november 1909 naar Heijthuisen. Dochter Henrica Damen gaat naar een weeshuis voor meisjes aan de Goirkestraat 42 te Tilburg. Zij woont tussen 1910 en 1920 in bij de nonnen van het klooster van OLV van Barmhartigheid, Heikant 41 en daarna bij de nonnen in het klooster aan het Wilhelminapark 56. Op 17 januari 1922 is Henrica oud en getraind genoeg om net als haar moeder dienstbode te worden. We treffen haar in 1924 aan op de adressen Nieuwe Goirleseweg 51 en 89 en de Schoolstraat te Tilburg.

Vader Janus Damen is na het vertrek van zijn beide kinderen helemaal alleen. Begin 1910 treffen we hem aan op het adres Bosscheweg 210, waar hij samen met zijn zwager Piet Stams (1898) woont.

Henrica Damen trouwt en emigreert

Bij het huwelijk van Henrica op 26 oktober 1927 (akte 420) met Kees van de Pol, blijkt dat haar vader in Den Bosch woont en het beroep van venter uitoefent; hij heeft na alle verdrietige gebeurtenissen niets meer in Tilburg te zoeken en is teruggegaan naar zijn geboorteplaats.

De ouders van haar man Kees zijn Gerardus van de Pol, wever van beroep en Maria Krijnen. Ze wonen op de dag van het huwelijk in Verviers (B).

Cornelis is glasblazer. Dat een wever naar de textielstad Verviers verhuist is te begrijpen, maar dat een glasblazer naar de tropen emigreert is niet zo vanzelfsprekend: op 29 mei 1928, vertrekt het jonge echtpaar Van de Pol-Damen naar "N.O. Indie". Er zijn na die datum geen gegevens over hen te vinden.

Martinus Damen

Martinus trouwt 21 augustus 1918 met Maria Cornelia Lepers. Hij is arbeider, sjouwer en later wordt hij koopman. Op 19 maart 1924 verhuizen ze naar Luik (B). De reden van de verhuizing is niet bekend. Misschien heeft het iets te maken met de verhuizing van de ouders van zijn vrouw naar Verviers. Zus Henrica die in die periode inwoont bij haar broer, moet niet echt op zoek naar andere huisvesting omdat ze als dienstbode inwoont bij de gezinnen waar zij in dienst is. Als ze op 26 oktober trouwt gaat ze met haar man Kees Polman inwonen bij zijn ouders.

Wanneer Martinus en zijn vrouw terugkeren uit Luik is niet bekend. Het internationale avontuur heeft hun huwelijk in ieder geval geen goed gedaan. Op 15 mei 1928 wordt de echtscheiding uitgesproken door de rechtbank van Breda. Maria Cornelia hertrouwt kort na de scheiding met Antonius van Gestel, maar dit huwelijk wordt ook geen succes. Enkele ervaringen rijker, besluiten Marinus en Maria Cornelia om het nog een keer met elkaar te proberen. Ze hertrouwen 26 februari 1934 (akte 62).

Marinus Stams

Marinus Godefridus Stams wordt 21 november 1880 geboren in de wijk Oerle (akte 977). Hij overlijdt op 26 juni, pas 7 maanden oud.

Theodorus Stams

Theo wordt geboren op 28 januari 1883 (akte 101). Er is weinig van hem bekend, omdat hij niet trouwt en de neiging heeft er alleen op uit te trekken. Hij is al op jonge leeftijd vaak afwezig. In de periode 1900-1910 is hij jarenlang in het buitenland:

19.02.1902	komt van Antwerpen en vertrekt meteen naar Gerresheim
25.05.1906	komt van Gerresheim en gaat meteen weer terug naar Dusseldorp (D)
08.02.1909	komt terug van Dusseldorp
13.12.1909	gaat naar Vlissingen

In de periodes dat Theo in Tilburg is, zoekt hij vertier met zijn broers Theo en Piet. Dat leidt regelmatig tot contact met politie en rechterlijke macht. Wanneer Theo overlijdt, kunnen we niet achterhalen.

Frie Stams

Frie Stams wordt geboren op 9 februari 1885. Hij is venter van beroep en trouwt 12 februari 1908 in Tilburg **Petronella Cornelia van Loon**. Zij wordt geboren op 15 augustus 1886 in de wijk Heikant op nr 583. Ze gaan wonen op M243 (wijk Kerk). We hebben de gezinskaart over de periode 1910-1920 getrokken en zijn nagegaan hoe het jonge gezin met zo'n speciale vader vergaat. Bij het lezen van de nauwgezette administratie die van het gezin is bijgehouden door de Burgerlijke Stand van Tilburg, worden we met stomheid geslagen. Leest u maar mee.

Petronella vertrekt 16 september 1909 samen met haar dochter Louisa van enkele maanden oud naar Vierssen. Daar woont waarschijnlijk familie van stiefvaderskant. Vierssen grenst aan Mönchengladbach en kent begin vorige eeuw een grote textielnijverheid. Na een aantal maanden keren moeder en kind terug naar Tilburg. Ze worden op 11 februari 1910 ingeschreven als bewoners van de woning aan de Oude Kerkstraat 17.

Omdat haar man afwezig is wordt Petronella ingeschreven als "hoofd". Dat wordt gewijzigd in "echtgenote" als in de loop van oktober 1912 haar man Frie zich, komend uit de Bijzondere Strafgedangenis van Den Haag, bij het gezin voegt. De ambtenaren van de Burgerlijke Stand kunnen het niet bijhouden. Frie wordt op 31 oktober ingeschreven op adres Oude Kerkstraat 17 maar is op 29 oktober alweer vertrokken naar de Bijzondere Strafgedangenis in Breda.

Bijzondere strafgedangenis

Een bijzondere strafgedangenis is een penitentiaire inrichting voor personen die niet in een gewone gedangenis kunnen

verblijven vanwege een gebrekkige ontwikkeling of “ziekelijke storing van de geestvermogens”.

Het betreft vaak veelplegers, en ook personen die een veroordeling hebben van meer dan vier jaar, daarvoor een geldelijke boete hebben opgelegd gekregen maar de boete niet kunnen of willen betalen. Het is belangrijk ons te realiseren dat de detenties van Frie het gevolg kunnen zijn van armoede: hij kan de boetes niet betalen. Of was er werkelijk sprake van “ziekelijke storing van de geestvermogens”?

Het leven is meedogenloos

Dat er met Frie psychisch iets aan de hand is wekt geen verbazing. Zijn gedrag wordt, in tegenstelling tot zijn beide broers, gekenmerkt door agressie en geweld.

We willen niet voor psycholoog spelen maar er zijn ook belangrijke externe factoren die van invloed zijn geweest het gedrag van Frie. We doelen op de abominabele levensomstandigheden en de meedogenloosheid van het leven zelf.

De feiten spreken boekdelen:

Op 14 december 1908 wordt hun eerste kind geboren: Louisa Johanna Henrica Stams. Dan begint er een nauwelijks te bevatten tragedie: van de 14 kinderen die worden geboren overlijden er 8 op erg jonge leeftijd, 2 kinderen daarvan worden doodgeboren. Hier volgt de trieste opsomming:

- Op 9-08-1910 overlijdt Louisa (akte 518). Ze wordt 19 maanden oud. Petronella moet het alleen verwerken want Frie zit in de gevangenis. Stiefvader Alfons Reijns doet aangifte.
- Ruim 3 jaar later, oktober 1913 wordt een dochter geboren: Henrica Louisa Jacoba. Zij overlijdt enkele maanden later, eind januari 1914.
- Op 1 april 1916 wordt een jongetje Johannes geboren. Hij krijgt de voornamen Leobertus Godefridus. Bijna 6 maanden later overlijdt hij op 24 september 1916.
- Op 12 februari 1920 wordt Frederik Petrus geboren en overlijdt op 27 september 1920, slechts 7,5 maand oud.
- Op 14 mei 1923 overlijdt Petrus Jacobus Cornelis. Hij wordt 5 maanden oud.

- Hetzelfde jaar overlijdt op 01-11-1923, dochter Aldegonda, 10 maanden oud.
- 28.04.1927: een doodgeboren kind.
- 29.03.1928: een doodgeboren kind.

Deze dramatische gebeurtenissen, gecombineerd met de frequente afwezigheid van de vader, zijn op zich voldoende om zelfs een stabiel gezin volledig te laten ontsporen. En als dat gezin ook nog voortdurend op zoek moet naar andere huisvesting omdat er geen geld is om de huur te betalen? (Het overzicht in bijlage IX spreekt voor zich.)

In het begin 20^e eeuw zijn er naast venters ook veel reizende ambachtslieden met een semi-vaste woon- en verblijfplaats. Frie is venter en vaak op pad met een wagen met koopwaar. Er is geen vast inkomen, dus komt het regelmatig voor dat zijn gezin dat in Tilburg achterblijft, hun huurhuis moest verlaten omdat er huurachterstand was. Er wordt van een tijdelijke naar weer een andere tijdelijke woonplek getrokken.

Petronella Cornelia van Loon: wat kan een mens verdragen?

Tijdens het beschrijven van het leven van Frie Stams en de vroege dood van 8 kinderen, dwalen onze gedachten verschillende keren af naar zijn vrouw. Wie is die vrouw? Hoe houdt ze zichzelf in godsnaam staande in de draaikolk van gebeurtenissen? Komt zij misschien ook uit eenzelfde sociaal zwakke gezinssituatie en is ze ook door de wol gewassen? Dat blijkt te kloppen.

Petronella wordt geboren 15 augustus 1886 in wijk Heikant op adres 83c (akte 727). Er worden daar een zusje en een broertje geboren, die beiden jong overlijden.

Als vader Jacobus van Loon overlijdt, is Petronella 2 jaar oud. Moeder Hendrikka Mutsaers hertrouwt oktober 1889 met weduwnaar Stephanus Monsieurs.

Met moeder, stiefvader en niet te vergeten oom Henricus Mutsaers, woont Petronella tussen 1880-1900 in de wijk Oerle-Broekhoven op verschillende adressen. In die periode bevalt haar moeder van een kind en is Petronella niet meer het enige kind. De familie Monsieurs-Mutsaers verhuist rond 1900 naar

de wijk Kerk en gaat wonen op nr. 194. Petronella gaat begin 1908 met haar man Frie Stams ook in wijk Kerk wonen, op nr. 243.

Of Petronella veel steun krijgt van haar familie valt te betwijfelen. Haar moeder is druk met haar eigen zaken: een week na het huwelijk van dochter Petronella met Frie Stams, trouwt zij voor de derde keer, nu met ene Alfons Reijns. Haar tweede man, Stephanus Monsieurs is namelijk op 29 maart 1905 overleden.

Oom Henricus Mutsaers is een geval apart. Als we zijn staat van dienst bekijken begrijpen we waarom Petronella niet zo geschrokken zal zijn van het gedrag van haar man Frie Stams. Op 25 december 1898 wordt Henricus ontslagen uit de gevangenis en "kan nog net de trein halen" om thuis *gezellig* kerst te vieren. De jaren daarop heeft hij minder geluk. Hij verdwijnt voor langere tijd naar Veenhuizen en zal in 1899 niet alleen de kerstdagen en de jaarwisseling in verzekerde bewaring doorbrengen maar ook in 1900-1901-1902, om in de loop van 1903 weer op vrije voeten te komen.

Maar niet voor lang. Een jaar later is hij weer terug in Veenhuizen. Alles even op een rijtje:

31.10.1893	naar	strafgevangenis Breda
13.07.1895	terug	uit Breda
08.02.1896	naar	strafgevangenis Rotterdam
25.12.1898	terug	uit Rotterdam
22.09.1899	naar	Veenhuizen
30.04.1903	terug	uit Veenhuizen
24.05.1904	naar	Veenhuizen

Petronella heeft als ze als jonge vrouw van 21 jaar trouwt een harde leerschool achter de rug. Ruim 30 jaar zal ze de tegenslagen trotseren en de gedragingen van haar man verdragen. Frie overlijdt op 29 september 1940, 55 jaar oud. Zoon Willem doet aangifte. Petronella blijkt dan nog in leven te zijn. Meer recente gegevens over Petronella zijn nog niet beschikbaar. Willem trouwt op 3 augustus 1932 met Maria Anna Wolfs.

Frederik Stams

Frederik Petrus Stams wordt geboren op 7 maart 1887 (akte 188). Van Frederik zijn geen onwettige gedragingen bekend zoals van zijn andere broers. Dat is een opvallende prestatie. Het moet voor hem niet gemakkelijk zijn geweest zich te onttrekken aan de criminele activiteiten van zijn broers. Hij is, zoals zijn andere broers, voortdurend van huis om in Duitsland en België te werken.

- Op 29.05.1908 vertrekt hij naar Gerresheim (D).
- Op 30.12.1910 is hij alweer op weg naar Antwerpen.

Frederik en Piet, twee vrijgezellen, wonen tussen 1910 en 1920 samen op het adres Bosscheweg 210. Dat is een woonwagen. Een echte woning is eigenlijk niet aan hen besteed: het grootste deel van het jaar zijn ze buiten de stad en vaak in het buitenland.

Op 5 januari 1911 laten beide broers zich in Tilburg inschrijven. Ze komen van Antwerpen en gaan twee dagen later weer naar Antwerpen terug. Ze zijn 15 februari weer terug en verblijven enkele maanden in Tilburg. Op 9 mei 1911 gaan ze weer op pad, nu naar Heerlen. Dat is het laatste spoor dat we van Frederik hebben.

Tussen 1914 en 1918 woedt de Eerste Wereldoorlog. De grenzen zijn potdicht en zelfs voorzien van afrasteringen met een dodelijke elektrische spanning. We kunnen geen overlijdensakte van hem vinden.

Petrus (Piet) Stams

Piet wordt geboren op 30 juni 1889 en overlijdt ongehuwd op 12 februari 1953 te Tilburg, 63 jaar oud. Hij leidt als venter een zeer "nomadisch" bestaan (zie bijlage XI). Opvallend is dat hij rond 1916 een rustiger leven gaat leiden. Hij blijft dicht bij huis en gaat als landbouwknecht werken. Is deze verandering een aanwijzing dat broer Frederik niet meer met hem optrekt omdat hij elders is of overleden?

Gerardina Stams

Zij wordt geboren op 3 oktober 1892. Zij overlijdt op 22 augustus 1895 en wordt dus nog geen drie jaar oud.

Berdina Stams

Berdina wordt geboren 17 maart 1896. Zij zal, net als haar oudere zus Henrica, al jong het huis uitgaan om de kost te verdienen in verschillende betrekkingen als inwonende hulp in de huishouding. Als jong meisje van amper 16 jaar begint ze aan haar loopbaan en ze gaat meteen een eind vaan huis:

- Op 4 maart 1912 naar ambt Almelo
- Op 13 augustus 1912 naar Maastricht
- Op 19 maart 1913 weer naar Maastricht
- Op 13 maart 1917 vertrek naar Oosterhout

Op 19 oktober 1916 trouwt Berdina te Oosterhout met Pieter van Biene uit Gorinchem. Van haar familie treedt niemand als getuige op. Wel zijn er 3 ambtenaren die getuigen. Het lijkt alsof Berdina haar familie wat afzijdig houdt. Dat is begrijpelijk want je kunt er niet echt mee voor de dag komen.

Tot slot

Met de geboorte van twee levenloze baby's besluiten we het zeer bewogen levensverhaal van Frie Stams en Petronella van Loon. Hiermee eindigt tevens de levensgeschiedenis van Goddefridus Konings en zijn gezin. Het opmerkelijke leven van zijn dochter Aloijsia, haar man Peter Stams en hun kinderen zal nog lang in ons hoofd blijven rondspoken; het is een cocktail vol onaangepastheid, taaiheid en dramatiek.

Met als absoluut hoogtepunt de ongelooflijke misère die Frie Stams en zijn vrouw Petronella van Loon ten deel valt. Het kan niet anders of zijn zus en broers zullen met gepaste reserve het leven van hun broer Goof op afstand hebben gevolgd. Dat kostte niet zoveel moeite want in het overzichtelijke Tilburg verspreiden nieuwtjes en geruchten zich als een lopend vuurtje.

Het wordt tijd dat we het zoeklicht richten op de jongste uit het gezin van Mathijs Konings en Petronella de Bekker: Mathijs (1822-1885). Hij wordt in 1882, enkele maanden na het overlijden van zijn vader, geboren en kort nadat de woning van het gezin door een verwoestende brand wordt verwoest.

Mathijs woont zijn hele leven in de Hasselt en zet als enige zoon, samen met zijn vrouw Cornelia van Bridsem het bedrijf van zijn ouders voort. Hij wordt wel de laatste boer uit het gezin, want de industrialisatie is niet te stuiten.

Geen van zijn zonen blijkt een echte boer die bereid is risico's te lopen, hard te werken en om te scholen. De landbouw ondergaat op alle fronten grote veranderingen.

Er moet gespecialiseerd worden, schaalvergroting en nieuwe werkmethodes zijn dringend noodzakelijk. Dat vraagt om ingrijpende verbouwingen en aanvullende scholing.

In de textielfabriek heb je vaste werktijden en er is zekerheid over het inkomen.

BIJLAGEN

Bijlage I

Het gezin de Bekker-Willemse

a. Johanna de Bekker (1813-1887)

Johanna trouwt in 1841 met Cornelis Robbe, geboren in 1810 te Oisterwijk. Hij is een zoon van Godefridus Robbe en Maria Couwenberg. Johanna is dienstmeid, Cornelis dagloner. Ze wonen op Hasselt nr. 878. Kinderen: Godefridus (1842), Peter (1843), Martinus (1846).

b. Geertruda de Bekker (1815-1892)

Gertruda neemt bijna letterlijk het stokje over van haar 35-jarige tante Gertruda de Bekker, die drie weken voor haar geboorte overlijdt. Ook zij blijft lange tijd vrijgezel. Tegen alle verwachtingen in trouwt Gertruda in 1856 op 40-jarige leeftijd met **Cornelis Donders**, die 14 jaar jonger is. Ondanks het grote leeftijdsverschil overlijdt Cornelis toch als eerste, eind 1889, in hun woning in de wijk Kerk. Gertruda overlijdt begin januari 1892 op 76-jarige leeftijd.

c. Martinus de Bekker (1817- 1873)

Martinus wordt geboren op het adres, Hasselt 483. De andere kinderen worden geboren op nr. 476, de ouderlijke woning van hun vader. Martinus is metselaar en trouwt in 1839 met Johanna van Dongen. Hij woont zijn hele verdere leven in Loon op Zand. Na het overlijden van Johanna in 1870, hertrouwt hij met Johanna de Jong.

Martinus gaat door diepe dalen. Dochter Barbara overlijdt, 15 jaar oud. Zoon Peter wordt slechts 6 maanden. Zijn oudste zoon Leonardus overlijdt, ongehuwd, op 26-jarige leeftijd. Als Martinus zijn 50^e verjaardag viert, zijn zijn vrouw Johanna en alle kinderen overleden.

Eind oktober 1873 overlijdt hij moederziel alleen. Hij wordt 52 jaar.

d. Goverdina de Bekker (1821-1909)

Goverdina blijft ongehuwd. Tussen 1849-1859 woont ze in bij het gezin van Laurens Mommers op het adres Hasselt 887. Goverdina is dagloonster. We komen haar in de periode tussen 1890 en 1900 in de wijk Goirke tegen, eerst op nr. 330. Daarna op het adres H486 (Goirkeplein). Begin 1908 verhuist ze naar het St. Jozefhuis waar ze eind november 1909 op 88-jarige leeftijd overlijdt.

e. Anna Maria de Bekker (1823-)

Er zijn geen verdere gegevens over haar beschikbaar.

f. Hendrica de Bekker (1825-1828)

Hendrica overlijdt op 3-jarige leeftijd.

g. August de Bekker (1828-1905)

Hij trouwt in 1867 op 37-jarige leeftijd met Petronella van Rijswijk. De loopbaan van August is die van een boer zonder land. In de periode 1849-1859 is August boerenknecht op de boerderij van de familie Martinus Konings-de Lepper, zoon van tante Petronella de Bekker, weduwe Konings. Tussen 1850-1870 werkt hij bij boeren in Udenhout en korte tijd bij een bierbrouwer in Raamsdonk.

Rond 1870 kiest August zoals zoveel mannen, voor een fabrieksbaan die geregelde werktijden en een vast loon garandeert. August overlijdt in 1905 en zijn vrouw in 1902.

Bijlage II.

Kleinkinderen van Petronella weduwe Konings- De Bekker

Kinderen van dochter Cornelia

1. Christina van der Staak (1843)
2. Mathias van der Staak (1845)
3. Christiaan van der Staak (1848)
4. Peter van der Staak (1852)

Kinderen van zoon Martinus

5. Mathijs Konings (1844)
6. Arnoldus Konings (1845)
7. Cornelis Konings (1848)
8. Petrus Konings (1852)
9. Hendrikus Konings (1854)

Kinderen van zoon Godefridus

10. Alojsia Konings (1852)
11. Petronella (1855)

Kinderen van jongste zoon Mathijs

12. Mathijs Konings (1853)
13. Godefridus (1854)

Bijlage III
Samenstelling gezin Van der Staak-De Laat

1. **Petronella** *27.01.1870 Hasselt
2. **Engelina Maria** *17.03.1871 Hasselt
3. **Maria Cornelia** *14.07.1872 Hasselt
4. **Engelina Maria** *27.09.1873 Hasselt
5. **Petrus** *03.11.1874 Hasselt 82
6. **Joanna Catharina** *02.12.1876 Hasselt
7. **Augustinus** *17.04.1878 Hasselt
8. **Augustinus** *08.05. 1879 Hasselt
9. **Joanna Engelina** *03.11.1880 Hasselt
10. **Maria Christina** *29.04.1882 Korvel
11. **Magdalena Adriana** *25.09.1883 Groeseind
12. **Adriana Magdalena** *31.12.1884 Korvel
13. **Joannes Matheus** 29.08.1886 Korvel
14. **Anna Maria** 11.12.1888 Hasselt 42

Bijlage IV

Familie De Lepper-Mathijzen

1. **Arnoldus** (1769-1828)
2. **Magdalena** (1771-1855) trouwt Gijsbert Brok
3. **Adriaan** (1772-1819) trouwt Maria van Vught
4. **Maria** (1774-1855) trouwt Johannes Kuypers
5. **Petronella** (1775-1775)
6. **Johanna** (1777-1777)
7. **Cornelia** (1779-1779)
8. **Margo** (1780-1780)
9. **Cornelia** (1783-1811) trouwt in 1811 Joannes Zwerts
10. **Zegerus** (1782-1869) trouwt Adriana Verhulst

Familie De Lepper-Zwerts

1. Doodgeboren kind (1809-1809)
2. **Johannes** (1810-1811)
3. **Johanna** 1811-1856) trouwt 1841 Adriaan de Brouwer
4. **Johanna Maria** (1813-1813)
5. **Magdalena** (1815-1872) trouwt 1843 Martinus Konings
6. **Johanna Maria** (1817-1848) trouwt 1848 W. Verhoeven
7. **Cornelis** (1819-1880)
8. **Adrianus** (1821-1856) trouwt 1853 Maria Elisa Verster
9. **Petronella** (1822-1879) trouwt 1851 Gerard Kruyssen

Bijlage V

Gezin van Piet Konings en Maria Zeegers

1. Magdalena Cornelia, geboren 16 april 1882
Zij overlijdt december 1884, 2 jaar en 8 maanden oud.
- 2. Philomena Maria, geboren 19 maart 1884**
3. Magdalena Henrica, geboren 25 januari 1886
Zij overlijdt september 1886, bijna 8 maanden oud.
- 4. Norbertus Joannes P. geboren 1 augustus 1887**
5. Leonardus Martinus, geboren 27 april 1889
Hij overlijdt begin september 1889 bijna 5 maanden oud.
- 6. Lucia Cornelia, geboren 12 januari 1891**
- 7. Adrianus Josephus, geboren 22 september 1893**
- 8. Cornelia Helena, geboren 31 oktober 1896**

Bijlage VI

Het gezin van Philomena Konings en Piet van Dongen

- a. Antonius**, geboren 08.03. 1913. Hij overlijdt 28.11.1919.
- b. Maria**, geboren 06.03.1914
- c. Joannes**, geboren 01.08.1915
- d. Leonardus**, geboren 25.02.1917.
Hij overlijdt 29.12.1946 op 29-jarige leeftijd. Hij was getrouwd met Maria C. Weeterings.
- e. Franciscus**, geboren 21.08.1919
- f. Antonius**, geboren 20.02.1921
- g. Adrianus**, geboren 09.04.1923 en overlijdt na 4 maanden.
- h. Doodgeboren kind** in 1925
- i. Elisabeth**, geboren 25.01.1927

Bijlage VII

Gezin Mutsaers-Somers

1. Norbertus (1884) trouwt Barta van der Velden 18 mei 1910
2. Johanna Maria (1887) overlijdt 26 juli 1909
3. Adriana (1889) trouwt Norbertus Konings 15 mei 1918
4. Antonia (1893) trouwt Peter van den Broek 24 juli 1923
5. Petronella (1895) trouwt Adrianus van Berkel 24 mei 1922
6. Antonia Catharina (1898) trouwt Willem Beerens 26 aug. 1924
7. Cornelis (1902) trouwt Anna Jansen 2 mei 1928

Bijlage VIII

Het gezin Somers-Konings

1. **Maria Somers** wordt geboren 8 februari 1876.
2. **Anna-Maria Somers** wordt geboren 11 februari 1877.
3. **Anna-Maria Paulina Somers** wordt geboren 8 november 1878.
4. **Joannes Arnoldus Somers** wordt geboren 28 maart 1880.
5. **Antonia Somers** wordt geboren 30 april 1883. Zij trouwt Hendrikus Voogt. Ze overlijdt 29 december 1919, op 36-jarige leeftijd.
6. **Henrica Elisabeth Somers** geboren 23 juli 1884, overlijdt 8 oktober 1892. Zij wordt niet ouder dan 8 jaar.
7. **Francisca Cornelia Somers** wordt geboren 8 november 1885. Zij is dienstbode, o.a. in Boxtel en Den Haag. Francisca wordt zwanger en bevalt 18 september 1917 in Heerlen van zoon Leo. Zij trouwt 12 april 1921 te Tilburg met Franciscus Teunis uit Stratum.
8. **Josephina Maria Somers** wordt geboren 28 maart 1887. Ook zij is dienstbode, o.a. in Geertruidenberg. Josephina trouwt Wilhelmus Spierings uit Helvoirt.
9. **Cornelia Maria Somers**. Geboren 11 oktober 1889, overlijdt 5 juni 1891.
10. **Petronella Anna Maria Somers** wordt geboren 17 april 1891. Ook Petronella is dienstbode, o.a. in Den Haag. In april 1909 komt ze terug uit Den Haag en vertrekt binnen enkele dagen naar ‘Huize Voorburg’ te Vught.
11. **Doodgeboren kind** op 17 april 1893.

12. **Henricus Joannes Somers** wordt geboren 10 april 1894. Hij trouwt Wilhelmina Klerx uit Nieuwkuijk. Hij is rijtuigen-schilder bij de NS-werkplaats te Tilburg.
13. **Cornelis Antonius Somers**, geboren 17 april 1896, overlijdt 16 december 1899. Hij wordt 3 jaar oud.
14. **Wilhelmina Francisca Somers**, geboren 26 juli 1897. Ze overlijdt 18 november 1897 en wordt 3 maanden oud
15. **Franciscus Somers** wordt geboren 4 januari 1899. Hij wordt schoenmaker.
16. **De tweeling Catharina en Ludovicus Somers**, geboren 30 mei 1901, overlijden na enkele uren.
18. **Henrica Petronella Philomena Somers** wordt geboren 24 juli 1903. Zij wordt confectienaaister.

Bijlage IX

Huisvesting van het gezin van Frie Stams

- 1 januari 1910 Oude Kerkstraat 17
- 9 augustus 1910 Ververstraat 1
- 15 september 1911 Oude Kerkstraat 5
- 13 december 1911 Bosscheweg 210 (woonwagen)
- 1 augustus 1912 Oude Kerkstraat 16
- 10 oktober 1912 Oude Kerkstraat 19
- 31 oktober 1912 Pelgrimspad 4
- 2 januari 1913 Pelgrimspad 8
- 28 augustus 1913 Pelgrimspad 1
- 7 april 1914 Oude Kerkstraat 34
- 19 juni 1914 Pelgrimspad 1
- 28 december 1915 Pelgrimspad 8
- 27 september 1916 Oude Kerkstraat 23
- 8 januari 1918 Oude Kerkstraat 31
- 27 december 1918 Oude Kerkstraat 12
- 27 februari 1919 Oude Kerkstraat 16
- 16 augustus 1919 woonwagen Oude Kerkstraat

Bijlage X

Frie, Piet en Theo: het gevreesde trio

Na onze verrassende vondst in het archief van het BHIC, hebben we ons meteen voorgenomen ons te verdiepen in het leven van de drie broers. Na de beschrijving van hun individuele levens weten we, dat de broers voortdurend als nomaden heen en weer trokken van Tilburg naar Antwerpen en Gerresheim, afgewisseld met korter en langer verblijf in Rijkswerkplaatsen en gevangenissen. Het mag een wonder heten dat ze erin slaagden om op een bepaald tijdstip alle drie in Tilburg te zijn voor het plegen van hun gezamenlijke misdaden.

Als we dadelijk een opsomming geven van de veroordelingen die de heren hebben verzameld, kan het beeld ontstaan dat er sprake is van harde misdaad. Om de aard van hun meest voorkomende asociaal en storend gedrag te schetsen, geven we het volgende voorbeeld.

Voorbeeld

Theodorus moet in 1903, hij is dan 20 jaar, voor de rechter verschijnen voor het plegen van mishandeling (Rolnummer 289 Parketnummer 638). De officier van Justitie vraagt een gevangenisstraf van 14 dagen.

Beklaagde heeft op 8 april 1903 te Tilburg Engelbert Piket geschopt en geslagen. Getuige Marinus Damen is niet verschenen.

In de avond van 8 april komt Piket in de Hoefstraat Stams, diens broer en Marinus Damen tegen. Damen vroeg hem een dubbeltje, Piket weigerde en kreeg slaag. Stams ontkent pertinent en zegt voor de gein naar zijn broer te hebben geschopt. De rechter acht hiermee de schopbeweging en dus de mishandeling bewezen.

Aan het dossier is een briefje toegevoegd d.d. 6 juni 1903 van een deurwaarder uit Tilburg aan de Officier van Justitie te Breda. Het behelst de mededeling dat Theodorus Jacobus Adrianus Stams, 20 jaar, afgelopen dinsdag voor drie maanden is gedetineerd in de strafgevangenis van

Breda. Voor die tijd was hij als soldaat gelegerd te Bergen op Zoom.

Staat van dienst van de broers

Frie Stams

- 1902 1 veroordeling voor stroperij
- 1903 3 veroordelingen voor diefstal en vernieling
- 1905 1 veroordeling voor mishandeling
- 1907 3 veroordelingen voor vernieling, verzet en huisvredebreuk
- 1908 2 veroordelingen voor vernieling en verzet
- 1909 2 veroordelingen voor verzet en verkrachting
- 1913 1 veroordeling voor beschadiging
- 1914 1 veroordeling voor beschadiging
- 1915 4 veroordelingen, 3 voor diefstal, 1 voor heling en 1 voor mishandeling
- 1916 2 veroordelingen, resp. voor diefstal en fraude
- 1918 1 veroordeling voor smokkel
- 1921 1 veroordeling voor verzet

Wat opvalt, is de onderbreking tussen 1909-1913 en de afname van de veroordelingsfrequentie na de piek van 1915. Frie is de meest gewelddadige van het stel: verzet vernielingen en beschadigingen.

Piet Stams jr.

- 1909 1 veroordeling wegens weerspannigheid
- 1910 1 veroordeling wegens weerspannigheid
- 1911 2 veroordelingen voor resp. dronkenschap en weerspannigheid
- 1913 4 veroordelingen: 2 voor dronkenschap en 2 voor weerspannigheid
- 1914 3 veroordelingen voor resp. dierenmishandeling, dronkenschap en mishandeling
- 1918 1 veroordeling wegens weerspannigheid

Piet begint als jongste aan zijn erelijst op het moment dat zijn broers Frie en Theo al vele jaren een behoorlijke staat van dienst hebben opgebouwd aan rechterlijke veroordelingen. Opvallend is dat Piet niet zo crimineel is. Hij wordt alleen veroordeeld voor gedragsproblemen: recalcitrantie onder invloed van te veel alcohol.

Theodorus Stams

- 1901 3 veroordelingen voor mishandeling, diefstal en weerspannigheid
- 1902 2 veroordelingen voor diefstal en stroperij
- 1903 4 veroordelingen voor diefstal, huisvredebreuk en 2 maal mishandeling
- 1906 4 veroordelingen voor diefstal, inbraak, en tweemaal vernieling
- 1907 2 veroordelingen voor diefstal en vernieling
- 1908 1 veroordeling voor diefstal

- 1909 1 veroordeling voor diefstal
- 1914 1 veroordeling voor diefstal
- 1917 1 veroordeling voor diefstal

Theo komt naar voren als de meest behendige dief van het trio. De vernielingen die hij aanricht zijn enkel het gevolg van zijn pogingen tot diefstal.

Bijlage XI

Woon- en verblijfplaatsen van Petrus Konings

- Op 2 juli 1902 komt Piet terug uit Heijthuisen.
- Op 26 september 1906: Lange Nieuwstraat 1067.
- Op 6 mei 1907 vertrek naar Antwerpen. Hij is bijna 18.
- Op 8 februari.1908 komt hij terug van Gerresheim.
- Op 10 februari 1908 verhuist naar N456.
- Op 30 december.1910 vertrek Piet naar Antwerpen.
- Op 15 februari 1911 vertrekt hij weer naar Antwerpen.
- Op 9 mei 1911 vertrek naar Heerlen.
- Op 28 juni 1916 naar Oosterhout.
- Op 5 oktober 1917 vertrek naar werkadres.
- Op 21 mei 1918 boerenknecht in Udenhout.
- Volkstelling 1920/1921 in woonwagen in de Oude Kerkstraat.
- Op 2 juni 1922 woont hij Oude Kerkstraat.
- Op 27 juli 1922 verblijft hij in de Groenstraat (woonwagen).
- Op 14 oktober 1925 adres Oerlesestraat 49 (wordt nr. 304).
- Op 12 juli 1928 Oerlesestraat 32 (wordt nr. 235).
- Op 13 november 1929 Oerlesestraat 235.
- Op 19 december 1931 Berkdijksestraat 145.
- Op 24 december 1935 Veemarktstraat 21.